

Voldgiftsdom i tvist om

fordeling av vederlag utbetalt av
Staten for fotokopiering til papirkopier
av opphavsrettslig vernet materiale
i skoleverk og voksenopplæring
i årene 1980–1982

avsagt 14. januar 1985

Denne utgave er utgitt av KOPINOR
Interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk
Stenersgate 1A, 0050 Oslo
på vegne av partene

INNHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Parter	1
Voldgiftsrett	2
Saken gjelder	2
Sakens bakgrunn	3
De omtvistede beløp	8
Part nr. 1's anførsler	11
Part nr. 1's påstand	30
Part nr. 2's anførsler	33
Part nr. 2's påstand	40
Part nr. 3's anførsler	41
Part nr. 3's påstand	44
Felles anførsler fra partene nr. 4, 5 og 6	45
Felles anførsler fra partene nr. 4 og 5	46
Part nr. 5's påstand	50
Part nr. 4's særskilte anførsler	50
Part nr. 4's påstand	54
Part nr. 6's særskilte anførsler	55
Part nr. 6's påstand	56
Voldgiftsrettens bemerkninger	57
1. Spørsmålet om bare de organisasjoner er vederlagsberettiget hvis medvirkning til kopieringsavtalen med Staten var nødvendig for å utløse avtalelisensen	57
2. Spørsmålet om bare de organisasjoner er endelsberettiget som er representative for områdets rettighetshavere	58
3. Spørsmålet om betydningen av organisasjonenes formål m.v.	61
4. Spørsmålet om samleverkredaktørenes krav på andel ..	63
5. Spørsmålet om rett til utgiverendeler	68
6. Tapsberegningen for utgiverne - spørsmålet om innregning av tap som følge av kompensasjoner til samleverkredaktørene	77
7. Tapsberegningen for utgiverne - spørsmålet om innregning av tap som følge av kompensasjoner til utenlandske rettighetshavere	79

8. Spørsmålene om multiplikatorvederlagene	82
9. Vederlaget for kopiering av drama, lyrikk og skjønn- litterær prosa med originalverk som kilde	97
10. Vederlaget for kopiering av lyrikk, drama og skjønn- litterær prosa fra annen kilde enn originalverk (med unntak av sangbok eller notehefte)	98
11. Vederlaget for kopiering av norsk lyrikk med sang- bok som kilde	101
12. Vederlaget for kopiering av oversatt utenlandsk lyrikk med sangbok som kilde	104
13. Vederlaget for kopiering av noter fra annen kilde enn noter, notesamling eller notebok	105
14. Vederlaget for kopiering av lærebok-, fagbok- og oppgavetekster	110
15. Vederlaget for kopiering av fotografi av billed- kunst	115
16. Vederlaget for kopiering av tegnede og malte illu- strasjoner av ikke-teknisk karakter og fagtegninger	117
17. Vederlaget for kopiering av fotografier av kunst- håndverk	121
18. Vederlaget for kopiering av fotografi	122
19. Rentene av vederlagsbeløpene	126
20. Saksomkostningene	126
21. Voldgiftsrettens honorærer og omkostninger	126
Domsslutning	127

VEDLEGG:

Voldgiftsavtale av 6. februar 1984 med undertegningsfullmakter.
Voldgiftsrettens deldom av 30. oktober 1984.

V O L D G I F T S D O M

avsagt 14. januar 1985.

PARTER:

1. Kopinor på vegne av sine medlemmer (Den norske Forleggerforening, Norske Avisers Landsforbund, Den norske Fagpresses Forening, Norsk Ukepresse, Norsk Faglitterær Forfatterforening, Norsk Journalistlag, Norsk Redaktørforening, Norges Fotografforbund og Norske Grafiske Designere).

Prosessfullmektig: Advokat Astri M. Lund.

2. Den norske Forfatterforening, Ungdomslitteraturens Forfatterlag, Norsk Dramatikerforbund, Norsk Oversetterforening og Norsk Forfatter- og Oversetterfond.

Prosessfullmektig: Førsteamanuensis dr.juris Jon Bing.

3. Norsk Komponistforening, Nopa, Ny Musikk's Komponistgruppe og Norsk Musikkforleggerforening.

Prosessfullmektig: Høyesterettsadvokat Oddvar S. Kvam.

4. Norske Billedkunstneres Fagorganisasjon.

Prosessfullmektig: Erik Ova.

5. Norske Kunsthåndverkere.

Prosessfullmektig: Høyesterettsadvokat Erik Ova.

6. Forbundet Frie Fotografer.

Prosessfullmektig: Høyesterettsadvokat Erik Ova.

VOLDGIFTSRETT:

Dosent Birger Stuevold Lassen, voldgiftsrettens formann.
Høyesterettsadvokat Harald Bjelke.
Høyesterettsadvokat Erik Samuelsen.

SAKEN GJELDER:

Fordeling av vederlag utbetalt av Staten for fotokopiering til papirkopier av opphavsrettslig vernet materiale i skoleverk og voksenopplæring i årene 1980 - 1982.

*

Det er tvist mellom partene om fordelingen av kr. 19.184.256.- av det vederlag Staten har betalt for fotokopiering i skolen m.v. for årene 1980-82, med tillegg av renter. Ved voldgiftsavtale av 6. februar 1984 - som sammen med undertegningsfullmakter er vedheftet denne voldgiftsdom - er samtlige parter blitt enige om å henskyte tvistene til avgjørelse ved voldgift. I voldgiftsavtalen er dosent Birger Stuevold Lassen oppnevnt som voldgiftsrettens formann, og bemyndiget til å oppnevne de to øvrige medlemmer av voldgiftsretten etter samråd med partene. Han har i samsvar med dette etter samråd med partene oppnevnt høyesterettsadvokatene Harald Bjelke og Erik Samuelsen som medlemmer av voldgiftsretten.

Part nr. 1 gjorde gjeldende at utenlandske opphavsmenn hadde krav på andel i deler av de vederlagssummer som er omtvistet i forholdet mellom part nr. 1 og nr. 2 og nr. 3. I saksforberedende voldgiftsrettsmøte den 24. september 1984 samtykket partene i at dette spørsmål skulle avgjøres ved deldom forut for hovedforhandlingen i selve hovedsaken. Etter hovedforhandling i deldom-saken den 23. oktober 1984 avsa voldgiftsretten den 30. oktober 1984 voldgiftsdom (deldom) med slik slutning:

"Avtalen om, og det av Staten utbetalte vederlag for, skolekopiering i 1980-82 omfatter ikke vederlag til utenlandske skribenter for kopiering av utenlandsk litteratur i norsk oversettelse".

Deldommen er i original vedheftet denne voldgiftsdom.

Saken gjelder etter dette fordelingen av det omtvistede beløp mellom de norske rettighetshavere som har gjort krav på andeler.

Hovedforhandling i saken ble holdt i dagene 26.-30. november 1984. Partene møtte med sine prosessfullmektiger og de partsrepresentanter som er angitt i rettsboken. Det ble foretatt slik dokumentasjon og slikt parts- og vitneavhør som rettsboken viser.

SAKENS BAKGRUNN:

Ved midlertidig lov om fotokopiering o.l. av vernede verk til bruk i undervisningsvirksomhet av 8. juni 1979 nr. 40 ble det gitt regler om adgang til å kopiere åndsverk m.v. til bruk i undervisningsvirksomhet. Etter lovens §1, jfr. §3, gis det en såkalt avtalelisens: Når det foreligger avtale som gir rett til kopiering med "organisasjon som representerer en vesentlig del av norske opphavsmenn på området", kan slik kopiering som avtalen tillater skje også av verk m.v. som rettighetshavere på området som ikke er tilsluttet vedkommende organisasjon har retten til. Forholdet blir således at kopiering av verk m.v. av organisasjonens medlemmer skjer i kraft av den inngåtte avtale, mens kopiering av ikke-medlemmers verk m.v. skjer i kraft av en tvangslisensordning som utløses i og med etableringen av avtale med organisasjon som nevnt.

Etter lovens §3 er også bestemmelse i avtalen om at vederlaget ikke skal utbetales til den enkelte rettighetshaver, men til nærmere bestemte fond for rettighetshavere og deres etterlatte eller til en organisasjon for vedkommende gruppe av rettighetshavere, bindende for rettighetshavere som ikke er medlemmer av vedkommende organisasjon. Det bestemmes videre at det ved utdeling av vederlag til rettighetshavere, eller ved utdeling av midler som er utbetalt til organisasjon eller fond, ikke skal tas hensyn til om rettighetshaveren er medlem av organisasjon som er part i avtalen.

Loven trådte i kraft 1. januar 1980, i henhold til kongelig resolusjon av 14. desember 1979, med virkning for verk skapt av norsk statsborger eller person som er bosatt her i riket, og verk som er utgitt første gang her i riket, eller er utgitt samtidig her og i et annet land - slik at samtidig utgivelse anses å ha funnet sted når verket utgis her i riket innen 30 dager etter første utgivelse.

I mai 1980 ble det så inngått en avtale "om fotokopiering o.l. av opphavsrettslig beskyttet verk i undervisningsvirksomhet i perioden 1.januar 1980 - 31.desember 1981, og om vederlag for fotokopiering o.l. som er skjedd i tidligere år" mellom Staten på den ene siden og 24 rettighetsorganisasjoner (deriblant samtlige de rettighetshaverorganisasjoner som er parter i nærværende sak) på den annen side. Avtalen ble prolongert, jfr. dens §19, annet ledd, slik at den gjaldt ut året 1982.

Avtalen omfattet ifølge sin §2 "kopiering fra publikasjon som medlem av organisasjon som har sluttet seg til denne avtale, har rett til å samtykke til kopiering fra ...". Den hadde ellers bestemmelser bl.a. om hvilke undervisningsinstitusjoner som skulle ha kopieringsrett, om hvem som kunne fremstille og bruke kopiene etc., og om

begrensninger i kopieringsretten. I §20 ble det bestemt at Staten skal betale vederlag "for den kopiering som gjøres lovlig gjennom denne avtale og for kopiering som gjøres lovlig gjennom avtalelisensreglene i midlertidig lov av 8.juni 1979 nr.40 (om) fotokopiering o.l. av vernetede verk til bruk i undervisningsøyemed". Det ble fastsatt en pris pr. kopiside (grunnprisen) men samtidig bestemt at det for visse kopier, bl.a. kopier fra notehefter og kopier av lyrikk, dramatikk og billedkunst skulle betales et høyere vederlag (grunnprisvederlag tillagt multiplikatorvederlag). Det forhøyede vederlag fremkom ved at grunnprisen pr. side ble multiplisert med et tall - multiplikatoren - som for kopiering av noter fra notehefter var 5, og for de øvrige her nevnte kopityper 2. Ved en senere avtale gikk Staten med på at det skulle betales forhøyet vederlag også for kopier av noter fra sangbøker o.l., med multiplikator 3 for årene 1980 og 1981, og multiplikator 5 for 1982.

Prisen pr. kopiside (grunnprisen) var for 1980 7,25 øre. Den var knyttet til konsumprisindeksen, og steg for 1981 til 8,35 øre. For 1982 ble den ved forhandlinger fastsatt til 9,25 øre.

Da kopieringsavtalen med Staten ble inngått, hadde man bare et nokså skrøpelig statistisk materiale å bygge på, såvel når det gjaldt det totale kopieringsvolum, som kopiernes fordeling på stofftyper og kilder. Avtalen bestemte derfor i §18 at det skulle gjennomføres en ny statistisk undersøkelse som skulle gi grunnlag for å anslå omfanget av den kopiering som det skulle betales vederlag for i 1980 og 1981 "og i rimelig tid fremover", og som skulle gjennomføres slik at den ga et rimelig grunnlag også for fordelingen av vederlaget til de forskjellige organisasjoner og fond.

På grunnlag av dette ble det nedsatt et Statistikkutvalg, med representanter for voldgiftssakens

parter, Staten og Statistisk Sentralbyrå. Dette utvalget forberedte et spørreskjema som ble brukt ved en undersøkelse ved 200 skoler, utvalgt slik at de skulle være representative for de ulike skoleslag, de ulike skolestørrelser og med hensyn til geografisk beliggenhet. Undersøkelsen ved hver skole foregikk i syv tilfeldig valgte uker i tidsrommet februar 1981 til februar 1982. Undersøkelsen og resultatene av den ble presentert i Statistisk Sentralbyrås rapport 82/83 "Undersøkelse om kopiering i skoleverket 1981/82", som er fremlagt for voldgiftsretten og i det følgende betegnet som SSBR.

SSBR gir foruten skjemaet og tabeller m.v. om omfanget av kopieringen, også den veiledning for utfylling av skjemaet som ble gitt til skolene. Veiledningen er til dels innviklet, og selv om det er opplyst at de som skulle fylle ut skjemaet gjennomgikk et eget kurs for dette formål, må det antas - og dette er så vidt skjønnes partene enige om - at feilregistrering kan ha funnet sted i ganske stor utstrekning. Ambisjonene i retning av å oppnå en korrekt registrering var imidlertid høye. Voldgiftsretten finner ikke grunn til å gå nærmere inn på dette, men peker på at man etter opplegget skulle registrere stofftype helt ned til en fjerdepart av kopsiden - og etter regler som gjorde at man kunne få registrert fler enn fire fjerdeparter av en side.

SSBR ble så gjennomgått av Statistikkutvalget, som avga "Innstilling om statistisk grunnlag for skolekopieringsavtalen og beregning av vederlag for 1980-82 m.v.", som er fremlagt i saken og som nedenfor betegnes som Statistikkutvalgets innstilling.

Statistikkutvalget konstaterer her at partene høsten 1982 aksepterte SSBRs tabell 13 (fordeling på stoff) og tabell 14 (fordeling på kilde) som grunnlag for fordelingen av vederlaget. Utvalget viste også til Statistisk Sentralbyrås krysstabell, laget på grunnlag av

SSBR. Også denne er fremlagt i saken. Den setter de enkelte stofftype-tall i relasjon til de forskjellige typer kilder, og innebærer således et forsøk på å bryte ned statistikkens hovedtall til mer detaljerte opplysninger.

Mens det er enighet mellom partene i voldgiftssaken om at tallene i SSBR i hovedsak er så riktige som man kan håpe på å oppnå, er det endel uenighet om hvorvidt man kan bygge noe på krysstabellen. Voldgiftsretten går i sin dom ikke nærmere inn på dette: den finner det åpenbart at de feilkilder som knytter seg til hovedtallene i SSBR vil kunne gi seg stadig sterkere utslag jo mer man bryter tallene ned. Som det vil fremgå av dommen, har voldgiftsretten bare med stor tilbakeholdenhet gjort bruk av krysstabellen.

Statistikkutvalget fant imidlertid at det totale kopieringsvolum SSBR oppviste, måtte korrigeres. SSBR var kommet frem til et totalt kopieringsvolum på årsbasis på vel 120 millioner kopier, hvorav den vederlagsberettigede del utgjorde 35,6 %. Det ble nå gjennomført en telleverksundersøkelse, hvis resultater ble bearbeidet og analysert av statistikere i en rapport som ble godkjent av Statistisk Sentralbyrå. På grunnlag av beregninger ut fra tallene i denne, kom man frem til et totaltall på nærmere 213 millioner kopisider pr. år, og vederlagsberettiget andel - 35,6 % - på 75.772.391 kopisider i skoleverket. For voksenopplæringen kom man frem til et anslag på 3.106.665. Det totale, vederlagspliktige kopieringsvolum pr. år ble etter dette fastsatt til 78.879.059 kopisider i form av papirkopier.

På dette grunnlag utbetalte Staten et vederlag på tilsammen kr. 24.701.921.-

Partene kom til enighet om hvordan en del av dette beløp skulle fordeles mellom dem. Forhandlinger om

fordelingen av vederlaget for de øvrige stofftyper førte imidlertid ikke frem til enighet, og partene inngikk den voldgiftsavtale som ligger til grunn for voldgiftssaken.

Uenigheten mellom partene gjelder en rekke spørsmål av rettslig og faktisk art.

Mellom part nr.1 og part nr.6 er det omtvistet om part nr.6 overhodet er berettiget til noen del av vederlaget.

Det er omtvistet hvordan vederlag skal fordeles mellom organisasjoner som begge representerer opphavsmenn på samme område, men hvor organisasjonene har ulike formåls- og medlemsopptaksbestemmelser.

Det er for en rekke vederlagsposters vedkommende omtvistet om part nr.1 kan kreve vederlag på vegne av samleverkredaktørene.

Det er omtvistet i hvilken utstrekning og på hvilket grunnlag part nr.1 kan kreve andel på vegne av utgiverne. På et par punkter er det bestridt at utgiverandel overhodet kan kreves.

Det er omtvistet om det ved fastsettelsen av vederlagsandel til utgiverne kan tas i betraktning at disse kan måtte kompensere utenlandske rettighetshavers tap. At utenlandske rettighetshavere ikke kan gjøre noen selvstendig rett til vederlag gjeldende i tvisten, er fastslått ved voldgiftsrettens foran nevnte deldom av 30. oktober 1984.

Det er på alle punkter omtvistet hvem multiplikatortillegget til grunnprisvederlaget tilkommer.

Det er videre gjennomgående tvist om andelenes størrelse.

DE OMTVISTEDE BELØP:

Endel av kopieringsvederlaget for 1980-82 er, som foran nevnt, fordelt i minnelighet. Under saksforberedelsen for voldgiftsretten er det videre oppnådd enighet om et par mindre poster. Ytterligere et par omtvistede poster er

trukket ut av saken under hovedforhandlingen, etter at det var inngått utenrettslig forlik mellom de berørte parter.

Det var videre før voldgiftsrettssaken ble innledet, oppnådd enighet om fordelingen av vederlagssummene på de enkelte grupper av stoff/kilder for kopiering. Tvistespørsmålene refererer seg derfor utelukkende til fordelingen mellom partene av de beløp som er henført til visse grupper av stoff/kilde for kopiering.

Da voldgiftssaken ble tatt opp til doms, var følgende poster fortsatt gjenstand for tvist (nummereringen refererer seg til nummereringen av påstandene, som gjengis nedenfor i forbindelse med partenes anførsler):

1. Vederlaget for papirkopier av drama, dikt og skjønnlitterær prosa, med unntak av lyrikk med notehefte eller sangbok som kopieringskilde, utgjør kr. 2.321.356,-. Her er to poster omstridt:
 - a) Vederlaget for norsk drama, dikt og skjønnlitterær prosa med originalverk som kilde, kr. 690.242,-. Om fordelingen av dette beløp er det tvist mellom part nr. 1 og part nr. 2.
 - b) Vederlaget for norsk drama, dikt og skjønnlitterær prosa fra annen kilde enn originalverk, kr. 1.305.077,-. Også her er det partene nr. 1 og nr. 2 som strides om fordelingen.

2. Vederlaget for papirkopier av lyrikk med sangbok eller notehefte som kilde, kr. 1.386.841,-. Også her er to poster omstridt:
 - a) Vederlaget for norsk lyrikk med sangbok som kilde, kr. 1.246.767,-. Her står tvisten mellom partene nr.1, 2 og 3.
 - b) Vederlaget for oversatt utenlandsk lyrikk med sangbok som kilde, kr. 21.562,-. Her er det tvist på samme måte som nevnt under a).

3. Vederlaget for papirkopier av noter fra annen kilde enn noter, notesamling eller notebok, kr. 1.786.481,-. Dette beløp er omtvistet i sin helhet mellom partene nr. 1 og 3.
4. Vederlaget for papirkopier av lærebok-, fagbok- og oppgavetekster, kr. 9.676.056,-. Dette beløp kan splittes i tre poster, hvorav en - vederlag for musikkfaglige tekster med noter, notehefte eller notebok som kilde, kr. 9.676,- - ikke er gjenstand for tvist. De to øvrige poster,
 - a) musikkfaglige tekster med sangbok som kilde, kr. 38.704,-, og
 - b) annet, kr. 9.627.676,-,er omtvistet mellom partene nr. 1 og nr. 3.
5. Vederlaget for papirkopier av foto av billedkunst (malerier, grafikk, tegning og skulptur), kr. 351.649,-, er i sin helhet omtvistet mellom partene nr. 1 og nr. 4.
6. Vederlaget for papirkopier av tegnede og malte illustrasjoner av ikke-teknisk karakter og for fagtegninger, kr. 3.721.523,-, er likeledes i sin helhet omstridt mellom partene nr. 1 og nr. 4.
7. Vederlaget for papirkopier av fotografier av kunsthåndverk, kr. 44.298,-, er i sin helhet omtvistet mellom partene nr. 1 og nr. 5.
8. Vederlaget for papirkopier av fotografier, kr. 350.277,- er i sin helhet omstridt mellom partene nr. 1 og nr. 6.
9. Tvisten omfatter også renter av vederlagene. Her har imidlertid part nr. 1 nedlagt påstand om at rentene skal fordeles mellom partene i samme forhold som de tilkjennes vederlag, uten at noen av de øvrige parter har tatt til motmæle.

Summen av de omstridte beløp er kr. 19.184.256,-, med tillegg av rentebeløpene.

Når det gjelder saksomkostningene, er det enighet mellom partene om at hver part skal bære sine egne utgifter og omkostninger. Som det fremgår av protokollasjon 29. november 1984 i rettsboken for hovedforhandlingen, har partene meddelt voldgiftsretten at omkostningene til voldgiftsretten (honorarer og voldgiftsrettens utgifter) etter avtale mellom partene skal deles mellom dem i samme forhold som de omstridte beløp blir fordelt ved voldgiftsrettens avgjørelse. Som det fremgår av den nevnte protokollasjon, er imidlertid partene enige om at man ved denne fordeling skal anse det omstridte beløp som kr. 19.638.481,-.

PART NR. 1 HAR I HOVEDSAK GJORT GJELDENDE:

I tvisten med part nr. 6 - påstandenes post 8 - hevdes det på prinsipielt grunnlag at part nr. 6 ikke har krav på vederlag overhodet. Det er her to prinsipielle grunnlag som anføres.

Det første grunnlag, som part nr. 1 har brakt inn i saken som nytt under sin prosedyre under hovedforhandlingen, er at part nr. 6 er avskåret fra å gjøre gjeldende krav om andel i vederlaget fordi partens tiltredelse til kopieringsavtalen med Staten ikke var nødvendig for å utløse tvangslisensen etter kopieringsloven av 1979. En nærmere redegjørelse for dette standpunkt er gitt nedenfor under voldgiftsrettens bemerkninger, punkt 1. Voldgiftsretten meddelte allerede under hovedforhandlingen at den antok ikke å kunne bygge sin avgjørelse på et slikt grunnlag, og avskar imøtegåelse av anførselen fra part nr. 6, med det forbehold at saken ville bli reassumert for dette punkts vedkommende dersom voldgiftsretten under sine domsforhandlinger skulle få et

endret syn på spørsmålet. Voldgiftsrettens begrunnelse for dette standpunkt ble meddelt partene under hovedforhandlingen, og fremgår nedenfor under punkt 1 i voldgiftsrettens bemerkninger.

Det annet grunnlag som part nr. 1 her har anført, er at andel i vederlaget fra Staten bare tilkommer organisasjoner som organiserer så mange rettighetshavere på et område at de kan sies å være representative for dette områdes rettighetshavere. Parten hevder at dette fremgår av kopieringslovens §3 og av motivuttalelser i Ot.prp. nr. 54 for 1978-79 s. 8, s. 10 og s. 15. Det hevdes videre at dette er en løsning som er nødvendig for å hindre en for stor oppsplitting av vederlagsmidlene, med derav følgende vanskeligheter for etableringen av hensiktsmessige stipendieordninger m.v.

Part nr. 1 har på prinsipielt plan hevdet at det ved fordeling av vederlag mellom to organisasjoner som begge representerer opphavsmenn på samme område, må legges avgjørende vekt på hvilken organisasjon som har til formål å representere slike opphavsmenn. Det er etter part nr. 1s oppfatning denne siste organisasjon som alene må tilkomme vederlaget for opphavsmennene på området, den er ikke forpliktet til å dele med en annen organisasjon som - til tross for at dens medlemmer er opphavsmenn på området - ikke har til formål å fremme deres interesser i denne egenskap.

Konkret betyr dette at part nr. 1 i tvisten med part nr. 1 - Norske Billedkunstneres Fagorganisasjon (NBFO) - om kopieringsvederlaget for illustrasjoner og fagtegninger - påstandenes post 6 - krever det hele bortsett fra halvdelen av vederlaget for kopiene av illustrasjoner som utgjør verk av billedkunst, endog verk av billedkunst på et visst kunstnerisk nivå. Denne del tilfaller part nr. 4 som organiserer kunstnere, og stiller krav om kunstnerisk utdannelse eller kunstnerisk produksjon i betydningen

fremstilling av fri billedkunst, dvs. malerier, grafikk, tegninger og skulptur, som vilkår for medlemskap. Den resterende del av opphavsmannsandelen tilfaller part nr. 1 idet det er partens organisasjon Norske Grafiske Designere (NGD) som skal organisere og representere illustratører og fagtegnere. Dette følger av organisasjonens formål og medlemskapskriterier. NGD er derfor den "organisasjon som representerer en vesentlig del av norske opphavsmenn på området".

Part nr. 1 bestrider ikke at billedkunstnere tilsluttet NBFOs organisasjoner utfører illustrasjonsoppdrag. Men ut fra disse kunstnernes kvalifikasjoner må det legges til grunn at det her vesentlig er tale om illustrasjonsoppdrag av kunstnerisk karakter. For de eventuelle andre illustrasjonsoppdrag som medlemmer av disse organisasjonene utfører, er etter part nr. 1s oppfatning NBFO ikke representativ. Det forhold at NBFO er en fagorganisasjon innebærer ikke at organisasjonen kan ansees for å representere medlemmenes rettigheter i enhver henseende. Den kan således i forhold til skolekopieringsavtalen ikke representere medlemmene på områder som ligger utenfor det som organisasjonen har som sitt formål å virke for. Part nr. 1 har her vist til vedtektene for de respektive organisasjoner.

Part nr. 1 har videre vist til kopieringslovens bestemmelser, som etter partens oppfatning medfører at vederlagsmidlene må gå til de representative organisasjoner for opphavsmenn på området. Dette må forutsette at de nasjonale opphavsmenn hvis verk blir gjenstand for kopiering i prinsippet skal ha mulighet til å bli medlem av organisasjonen og la seg direkte representere av denne ved forhandlinger m.v. Adgangen til å benytte vederlag til kollektive formål må sees i sammenheng med denne forutsetning.

På samme måte ligger det etter part nr. 1s oppfatning

i bestemmelsene om likebehandling ved utbetaling av vederlag, at stipendordninger m.v. ikke må utformes på en slik måte at man utelukker endel opphavsmenn på det aktuelle området ved å stille vilkår som innebærer en eller annen form for kvalitetsvurdering e.l. av de verk som vedkommende har skapt og som har vært gjenstand for kopiering. Lovens forutsetning er at vederlaget skal komme opphavsmennene på området til gode.

Ut fra den sammenheng som det er mellom det forhold at en organisasjon representerer en gruppe og organisasjonens disponering av mottatte midler til fordel for denne gruppen, dvs. for gruppens medlemmer og dem som kvalifiserer seg for medlemskap, må det etter part nr. 1s oppfatning legges til grunn at NBFOS medlemsorganisasjoner kun har krav på vederlag som refererer seg til illustrasjoner som utgjør verk av billedkunst, endog verk av billedkunst på et visst kunstnerisk nivå. At NBFOS medlemmer også utfører illustrasjoner som ikke ville gi grunnlag for medlemskap i NBFO, må stilles likt med at NBFOs medlemmer også kan skape andre former for åndsverk eller vernede prestasjoner. Som antatt praktiske eksempler nevnes fotografering eller tekstskrivning.

Det forhold at en organisasjon rent alment varetar medlemmenes interesser må i alle fall fortolkes innenfor rammen av de medlemskapskriterier som legges til grunn. Dette er av særlig stor viktighet når organisasjonen representerer medlemmene ved inngåelsen av avtaler.

Part nr. 1 hevder at bare 1/30 av vederlaget for illustrasjoner som nevnt i påstandenes post 6 er av slik karakter at NBFO representerer opphavsmennene på området. En nærmere redegjørelse for dette standpunkt skal gis senere i referatet av part nr. 1s anførsler.

Part nr. 1 har som begrunnelse for sitt krav om andel til samleverkredaktørene dels anført at det rent faktisk

skjer kopiering også av samleverkredaktørens verk som sådant. I læreverk vil det svært ofte forekomme at samleverkredaktøren sammenstiller flere korte teksteksempler på forholdsvis få sider, f.eks. i forbindelse med tekstanalyser eller i språkundervisning. Typiske tilfelle vil her være arbeidshefter og oppgavesamlinger. Allerede ved kopiering av en enkelt eller få sider fra en slik bok, vil det forekomme at samleverket som sådant blir kopiert. Dertil kommer at samleverkredaktøren i læreverk m.v., vil bearbeide teksten, tilføye kommentarer og noter m.v., samt billedtekster. Samleverkredaktøren har således en opphavsrett som ikke bare er knyttet til samleverket som sådant, men også til de tekster som gjengis i samleverket, enten som originalopphavsmann eller som bearbeider. At samleverkredaktørens verk blir kopiert, ble også lagt til grunn ved Statistikkutvalgets opplegg av SSBR-undersøkelsen. Den voldgiftsdom part nr. 2 har henvist til, gjaldt kopiering fra aviser, og der står saken i faktisk henseende i en helt annen stilling enn ved f.eks. læreverk.

Det prinsipale grunnlag for part nr. 1s krav om andel på vegne av samleverkredaktørene, er likevel et annet. Det hevdes at avtaleforholdet mellom forlag og samleverkredaktør må medføre at samleverkredaktørene har krav på andel. Samleverkredaktørene har som regel godtgjørelse i form av royalty av salget. Part nr. 1 gjør gjeldende at avtaleforholdet da må innebære at forlagene ikke kan samtykke til kopiering fra samleverk, uten at det også foreligger samtykke fra samleverkredaktørene, idet kopieringen reduserer omsetningen av samleverkene og således påfører samleverkredaktørene et inntektstap.

Part nr. 1 hevder videre ved en rekke poster å ha krav på utgiverandel.

Dette kravet bygger parten prinsipalt på generalklausulen i markedsføringslovens §1.

Det som skjer når verkene kopieres, er en såkalt slavisk kopiering, som ved rent tekniske midler direkte utnytter resultatet av forlagenes innsats. Det foretas fra forlagenes side en omfattende tilrettelegging, med stor innsats av arbeid og omkostninger, hvis resultat er de enkelte publikasjonssider - "satsbilder" - som blir kopiert. Dette satsbildet har en verdi, hvilket gir seg utslag i bl.a. at retten til å utnytte satsbildet i en bok er en handelsvare mellom forlag i dag.

Skolenes slaviske kopiering av satsbildet gjennom fotokopiering har en karakter og et omfang som klart minner om forlagsproduksjon. Kopiene brukes på samme måte som en bok, det er ingen funksjonell eller utnyttelsesmessig forskjell, bortsett fra de begrensninger i kopieringsadgangen som følger av kopieringsavtalen med Staten.

Virksomheten er - iallfall i sin totalitet - en konkurranse med forlagene. Og når det gjelder lærebøkene, skjer kopieringen i det marked, av og for de personer, som utgivelsen er rettet til.

Denne kopieringsvirksomhet må helt klart sees som handlinger i strid med god forretningsskikk næringsdrivende imellom, dersom den skjer i næringsvirksomhet. Og skolene må her sees som næringsdrivende i næringsvirksomhet. De har direkte økonomisk utbytte av kopieringen, som inngår i skolenes ordinære virksomhet, og har et klart element av næringsdrift. Det er dessuten ikke upraktisk at skolene tar penger av elevene for kopiene.

Parten har her vist til J.Blomqvist i NIR 1981 s.86 flg., særlig s. 94 flg. om vern for satsbildet, og til dom i UFR 1963 H s. 49, kommentert av Spleth i TfR 1963 s. 64.

For det tilfelle at man vil finne at skolene her ikke

driver næringsvirksomhet, hevdes det at alminnelige ulovfestede konkurranserettslige prinsipper må føre til det samme resultat.

Som et subsidiært grunnlag henviser part nr. 1 til at opphavsmennes lojalitetsplikt overfor sine forlag tilsier at de ikke kan gi samtykke til skolekopieringen uten å sikre forlagene kompensasjon, og som et atter subsidiært grunnlag anføres at forlagene her har et erstatningskrav for det tap de her blir påført. Etter det resultat voldgiftsretten er kommet til, nedenfor under bemerkningenes punkt 5, finner den ikke grunn til å redegjøre nærmere for partens anførsler på basis av disse grunnlag.

Om utgiverandelens størrelse har part nr. 1 vist til at utgangspunktet er en situasjon der det kreves at både utgivere og opphavsmenn samtykker til kopieringen. Ved fordelingen må spørsmålet være om hva prisen er for de respektive parters samtykke ved et gitt totalvederlag. Man må da ta utgangspunkt i det tap som hver av partene lider ved skolekopieringen. Forlagets inntekter pr. eksemplar er vesentlig høyere enn opphavsmennes, og utgiverens tap dermed relativt sett større enn ophavsmannens.

Skolekopieringen må antas å reduserere betraktelig omsetningen av bøker og tidsskrifter til skoleverket. Særlig skadelig er kopieringen når den rammer utgivelser som er laget med tanke på bruk i skoleverket. En vesentlig del av kopieringen benytter som kilde denne type utgivelser. Kopieringen rammer da selve fundamentet for utgivelsen, og kan i visse tilfelle virke direkte ødeleggende. For fordelingen mellom partene må man imidlertid ta som utgangspunkt at tapets størrelse er omkostningene ved frembringelsen av de originalsider som er gjenstand for kopiering, med erstatning for tapt fortjeneste.

For endel utgivelser vil også forlagene inneha opphavsrett utover det som følger av den vanlige forlagsavtale. Det kan særlig være aktuelt for verk der ansatte i forlagene utfører en skapende innsats utover rådgivning til utenforstående opphavsmenn.

Ved fordelingen mellom partene må på samme måte størrelsen av det tap opphavsmennene lider, være et vesentlig moment. M.a.o. må man også her ta utgangspunkt i fortjenesten ved salg av publikasjonen, det er også her spørsmål om å fastsette pris for et samtykke til kopieringen. Opphavsmennene får imidlertid i mange tilfelle et engangsvederlag, og i så fall er det forlagene som bærer tapsrisikoen og tapene.

Under forhandlingene som ledet frem til kopieringsavtalen med Staten ble det fra både opphavsmanns- og utgiverorganisasjonene lagt vekt på å anse ytelsen som salg av en vare, og vederlaget som en pris for denne vare. Begrunnelsen for kravene tok utgangspunkt i utsalgsprisene, omregnet til utsalgspriser pr. side. Vederlaget pr. side må da også danne utgangspunktet når man skal fordele det totale vederlag.

Ut fra det her anførte hevder part nr. 1 at vederlaget for fotokopiering av bøker o.l. i alminnelighet skal deles likt mellom utgivere og opphavsmenn. Dette samsvarer etter partens oppfatning best med det prinsipielle utgangspunkt, nemlig at begge parters samtykke er nødvendig for at kopieringen skal kunne finne sted, og at partene for så vidt står på like fot.

Også når man vurderer verdien av utgiverens og opphavsmannens innsats, kommer man til samme resultat. Som en gjennomsnittsbetraktning synes en likedeling å avspeile det reelle forholdet mellom verdiene av partenes respektive innsatser.

Den alt vesentlige del av kopieringen skjer fra bøker. Man må derfor ta utgangspunkt i forholdene ved bokproduksjon. Det ville bli for komplisert å trekke inn de mange særforhold som gjelder innenfor pressen.

Det kan ikke hevdes at opphavsmennene har større behov for vederlagsmidlene enn forlagene. Det er alment kjent at forlagene sliter med økonomiske problemer, og de er ikke slik som opphavsmennene tilgodesett gjennom direkte, offentlige støtteordninger.

Prinsippet om lik fordeling mellom utgivere og opphavsmenn fravikes av part nr. 1 bare for så vidt angår vederlaget for kopiering av norsk skjønnlitteratur med originalverk som kilde. For disse utgivelser er forlagsinnsatsen normalt mindre enn ellers. Kopieringen fra originalverk er heller ikke av samme betydning for forlagene som kopiering ellers, idet det må antas at den i relativt begrenset grad påvirker omsetningen av originalutgavene. Dessuten er for forfatterne den forlagsmessige utgivelse av originalverk den primære kilde til inntekt av deres forfatterskap. Det eksisterer således et helt spesielt avhengighetsforhold mellom forfattere og forlag her. Ut fra slike synspunkter er det også lagt til grunn mellom to av partens organisasjoner, Den norske Forleggerforening og Norsk Faglitterær Forfatterforening, at for fagbøkene - i motsetning til lærebøkene - skal vederlaget for kopieringen fordeles med 75 % til de faglitterære forfattere og 25 % til forleggerne.

Parten bemerker at part nr. 3 ikke har reist krav om utgiverandel for slike tekster som går inn under påstandenes post 1, men har forbeholdt seg å reise slike krav ved fremtidige fordelinger. Parten vil derfor for ordens skyld bestride at part nr. 3 har krav å gjøre gjeldende innenfor denne post.

Når det gjelder part nr. 1s krav om andel i de forskjellige multiplikatorvederlag, har parten i hovedtrekk gjort gjeldende:

Spørsmålet om multiplikator inngikk som ledd i de totalforhandlinger som førte frem til kopieringsavtalen med Staten. Kravene om multiplikator hadde sin historiske bakgrunn i den svenske kopieringsavtalen, der man for øvrig hadde en vesentlig lavere grunnpris pr. kopiside. Men når kravene ble fremmet, var det først og fremst ut fra forhandlingstaktiske grunner, og når Staten gikk med på dem, var det utslag av Statens ønske om å løse en vanskelig forhandlingssituasjon. Man hadde ferdigforhandlet avtalen med fagsiden, som sterkt hadde fryktet en regulær tvangslisens dersom enighet ikke ble oppnådd, og kommet frem til en fast kopisidepris. Staten kunne da ikke gå med på en høyere sidepris overfor de kunstneriske sidene. I så fall ville fagsiden kunne kreve avtalen reforhandlet, og den enighet man hadde nådd frem til ville bli revet opp. Derimot mente Staten å kunne gå med på flere multiplikator tillegg som surrogat for en heving av grunnprisen - slike tillegg ville ikke ha konsekvenser for den enighet som var oppnådd med fagsiden.

Fra rettighetshaversiden var det naturlig å se kravene om multiplikator som bestrebelser for å få opp det samlede vederlag. Man så det slik at ethvert bidrag til å få hevet det samlede vederlag var av det gode, idet man antok at alle berørte parter ville kunne få glede av multiplikator tillegget. Multiplikatorvederlaget må derfor sees som en del av det totalresultatet rettighetshavergruppen oppnådde.

Det kan på denne bakgrunn ikke hevdes at det skal være avgjørende hvilke parter som fremmet kravene om multiplikator og forhandlet seg frem til å få multiplikator tillegg avtalefestet. Og det kan heller ikke legges vekt på de argumenter som de forskjellige parter anførte for multiplikator tillegg. Slik situasjonen var, lar det seg ikke fastslå hvilke av disse argumenter - om

noen - som var utslagsgivende. Det var tale om felles bestrebelsler for å oppnå et samlet sett best mulig resultat. De anførte argumentene harmonerte forøvrig heller ikke alltid like godt innbyrdes.

Til de øvrige parters anførsel om at part nr. 1s organisasjoner ved fordelingen av vederlaget for 1977-79 ikke gjorde krav på multiplikatorandel, bemerkes at vederlagsforhandlingene dengang ble ført på grunnlag av en meget enklere og sterkt kritisert statistikk. Fordelingen måtte derfor bli sterkt skjønnsmessig og var et hastverksarbeid. Samtlige parter tok klare forbehold om at fordelingen ikke skulle være normgivende for senere fordelinger.

Part nr. 1 har heller ikke under forhandlingene forut for avtalen for 1983-84 oppgitt krav om multiplikator, slik part nr. 2 har hevdet. Part nr. 1s synspunkt er at Staten ikke ved tildeling av multiplikator skal kunne gripe inn i fordelingen mellom opphavsmann og utgiver. Part nr. 1s organisasjoner ønsket å få øket grunnprisen, for å oppnå et bedre vederlag for kopieringen av læreverk, og ville derfor under meglingen ikke gå ytterligere ned i grunnpris uten at selve multiplikatorsystemet ble endret.

Part nr. 1 hevder derfor at vederlagsfordelingen må ta utgangspunkt i at det er et vederlag pr. kopiside som skal fordeles. Dette gjelder også for multiplikatorvederlaget; det høyere vederlag må fordeles etter samme nøkkel som grunnprisen. Kopieringsavtalen med Staten gir ingen holdepunkter for en annen fordeling av multiplikatortillegget enn av grunnprisen pr. kopiside. Disse prinsipper synes å være et rimelig utgangspunkt for fordelingen mellom partene.

For så vidt angår multiplikatortillegget for de enkelte kopieringsgrupper, anfører part nr. 1 dessuten:

Grunnlaget for kravet om multiplikator for lyrikk og drama kom ikke klart frem under avtaleforhandlingene. Det er imidlertid naturlig å se multiplikatorvederlaget her i lys av de støtteordninger som ellers gjelder for utgivelser av denne type verk, og hvis begrunnelse er å sikre utgivelse. Støtteordningene kommer gjennomgående så vel forleggere som forfattere til gode. Det argument at multiplikator skal være begrunnet med at det ellers betales en høyere royaltysats for slikt stoff, kan ikke alene begrunne at hele multiplikatorvederlaget skal tilfalle opphavsmannen.

Til de øvrige parters anførsler om praksis på andre områder, bemerker part nr. 1 at avtalen om kopiering av verk til bruk ved eksamener har samme pris for alle stoffkategorier.

Til part nr. 2s royaltysatsberegninger, bemerker part nr. 1 at når man beregner royaltysats pr. side for vanlige bøker og finner at sideroyaltysats for lyrikk og drama er nær dobbelt så høy som for skjønnlitterær prosa, så er dette misvisende. Royaltysatsen for lyrikk og drama i bokform, beregnet på utsalgspris, er bare 2,5 % høyere. Det er det forhold at lyrikk og drama i bokform normalt har et langt lavere sidetall enn bøker med skjønnlitterær prosa, som forklarer forskjellen i royaltysats pr. side. Det er således sideprisen for det ferdige produkt boken som er høyere, og det er denne høyere sidepris for det ferdige produkt som i realiteten begrunner et høyere vederlag for de to stoffkategorier. Denne begrunnelsen favner så vel utgiver som forfatter. - Drama og lyrikk utgis i forholdsvis ganske små opplag, slik at forlagenes utgiftsdekning og eventuelle inntekter er knyttet til dette forholdsvis lille opplag. Forlagene får her sjelden mulighet for fortjeneste i kraft av store opplagstall, slik det kan skje ved enkelte prosautgivelser.

Det argument at royaltysatsene er høyere pr. side enn for prosa, rekker ikke lenger enn til at opphavsmennene skal ha like stor andel av multiplikatortillegget som av grunnprisen, hvilket er i overensstemmelse med part nr. 1s påstand.

Dersom forfatterne alene skulle få hele multiplikatorvederlaget i tillegg til sin andel i grunnprisvederlaget, ville det utgjøre et tillegg på 133,33 % i forhold til deres andel av grunnprisvederlaget. Etter part nr. 1s påstand vil derimot vederlagene for drama, lyrikk og prosa være relativt sett noenlunde like i forhold til royaltybetalingen, hvis man legger til grunn de tall for sideroyalte som påberopes av part nr. 2. Kopieringsvederlaget vil da utgjøre henholdsvis 65 %, 60 % og 59 % av beregnet royalty pr. side for de tre kategorier. Disse prosenttall vil stige med ytterligere 10% pr. side for drama og lyrikk, dersom part nr. 2s påstand legges til grunn.

Sammenligner man med den nemndsfastsatte royalty som betales pr. side ved bruk med hjemmel i antologibestemmelsen i opphavsrettslovens §15, vil innenfor rammen av partenes påstander kopieringsvederlag til forfatterne overstige antologiroyalte pr. side. Satsene for antologibruk var fra 1. januar 1981 pr. 1000 eksemplarer normalside kr. 26,15 for prosa og kr. 52,55 for lyrikk, hvilket gir et antologivederlag pr. side på 2,62 øre for prosa og 5,26 øre for lyrikk. Skolekopieringsvederlaget pr. side var i 1981 8,35 øre for prosa (i 1980 7,25 øre) og 16,70 øre for lyrikk og drama (i 1980 14,50 øre).

Part nr. 2 krever for skjønnlitterær prosa med samleverk som kilde hele kopieringsvederlaget, 8,35 (7,25) øre, utbetalt til seg. Dersom man la samme fordeling til grunn som etter part nr. 1s påstand for originalverkenes

vedkommende, ville forfatterne få utbetalt et vederlag på 6,26 (5,44) øre pr. side. Etter part nr. 1s påstand skal forfatterne (inkludert samleverkredaktørene) motta i vederlag pr. side skjønnlitterær prosa med samleverk som kilde 4,18 (3,63) øre.

Antologivederlaget for lyrikk var på 5.26 øre, mens det krav part nr. 2 fremmer for lyrikk med samleverk som kilde gir 16,70 (i 1980 14,50) øre pr. side. Etter part nr. 1s påstand vil forfatterne her motta 8,35 (7,25) øre pr. kopiside. Dersom man skulle legge til grunn samme fordeling for samleverk som for originalverk, vil etter part nr. 1s påstand kopieringsvederlaget til forfatterne utgjøre 12,53 (10,88) øre pr. side lyrikk, mens det etter part nr. 2s påstand vil utgjøre 14,61 (12,69) øre pr. side.

For drama blir tallene de samme som for lyrikk.

Etter part nr. 1s oppfatning taler de beste grunner for, at for Staten var det avgjørende moment forskjellen i utsalgspris pr. side. Nettopp pris pr. side hadde vært det prinsipale argument fra organisasjonenes side. Denne argumentasjon er etter part nr. 1s oppfatning relevant både for opphavsmennenes og for utgiverens andel av vederlaget. Det bemerkes også at det vil være en misforståelse å tro at Staten ved forhandlingene om vederlagets størrelse alene har vært opptatt av opphavsmennenes økonomiske situasjon. De økonomiske forutsetninger for forlagenes utgivelsesvirksomhet må antas å ha vært minst like tungtveiende for Staten.

Når det gjelder multiplikator for noter, har part nr. 1 anført at noter, uansett kilde, er særskilt utsatt for kopiering, og kopiene brukes vanligvis til fremføring.

De argumenter som er påberopt av part nr. 3 som begrunnelse for denne parts krav om hele multiplikatortillegget for noter, går alle ut på at notene

er særlig utsatt for kopiering. Men dette er ensbetydende med at sangbøkene er særlig utsatt for kopiering, og tilsier at multiplikatortillegget skal komme også de bokforlag som utgir sangbøker til gode. Grunnlaget for multiplikator for noter fra sangbok var at det var behov for å ha et kopiprisnivå som avskrekket fra kopiering. Det er her en symbiose mellom verk og publikasjon, er verket særlig utsatt, er også publikasjonen særlig utsatt.

Det ligger videre en større innsats bak en noteside enn bak en tekstsider. Og det må understrekes at noter som gjengis i sangbok tegnes ut på nytt for bruk i sangboken.

Multiplikatorvederlaget er således vederlag for en mer verdifull innsats fra så vel forlag som komponist, for de større tap som kopieringen representerer for utgivere, samleverkredaktører og komponister, og for den sterkere utnyttelse som skjer ved at notene brukes til fremføring. Det er likevel fremstillingen av eksemplaret, ikke den påfølgende fremføring, det skal betales for.

Når det gjelder fotografier av billedkunst, fremholder part nr. 1 at det ikke bør skje noen forskjellsbehandling mellom fotografer og opphavsmenn, også fotografene må være berettiget til andel av multiplikatortillegget. Videre begrunner de administrative byrder og omkostninger som er forbundet med bruk av fotografier av billedkunst, et høyere vederlag også til utgiverne. Dette vil etter part nr. 1s oppfatning stemme med det som skjer i andre nordiske land, som Danmark. Forlagsinnsatsen med innhenting av billedstoff og redigering av dette er stor, og trykningsomkostningene - ofte firefarget trykk - er betydelige.

For så vidt angår de enkelte poster, har part nr. 1 anført:

Ved påstandenes post 1 a er der enighet om deling av grunnprisvederlaget med 25 % til forlagene og 75 % til

opphavsmennene. Tvisten gjelder om multiplikatorvederlaget skal deles på samme måte, og partens anførsler for så vidt er gjengitt foran.

Ved påstandenes post 1 b krever parten en utgiverandel på 50 % og en andel til samleverkredaktørene på 25 %, mens part nr. 2 krever seg tilkjent hele fordelingssummen. Part nr. 1s begrunnelse for utgiverandel og samleverkredaktørandel er gjengitt foran. Parten har ellers imøtegått part nr. 2s anførsler om at det under denne post dreier seg vesentlig om utgivelser der opphavsmennene ikke har lojalitetsplikter overfor forlaget.

Part nr. 1 har ellers ad denne post fremhevet at forlagsinnsatsen ved samleverk er spesielt stor, og ganske særlig gjelder dette for samleverk som er læreverk beregnet til bruk i skolen - og som parten antar er kopieringskilde for ca. 40 % av den kopierte lyrikk, ca. 33 % av kopiert drama og ca. 9 % av kopiert prosa under denne post. For denne del av kopieringsmassen griper skolekopieringen direkte inn i det marked som utgivelsene primært tar sikte på. - Ut fra den inntektsfordeling som gjelder ved salg av bøkene, finner parten det rimelig at andelen til de skjønnlitterære forfattere her settes lavere enn når det gjelder kopiering fra originalverk, og antar at en likedeling mellom skjønnlitterære forfattere og samleverkredaktører av opphavsmannsandelen gir den rimeligste løsning.

Ved påstandenes post 2 a og b krever parten en utgiverandel på 50 % og en andel på 25 % til samleverkredaktørene. Andelen til de skjønnlitterære opphavsmenn blir således under begge poster 25 %. Denne andel forutsettes av part nr. 1 helt ut å tilfalle part nr. 2 for så vidt angår påstandenes post 2 a, men når det gjelder påstandenes post 2 b, krever part nr. 1 at halvparten av andelen skal tilfalle utgiverne til dekning av det tap de lider ved å måtte kompensere utenlandske opphavsmenn. Utgiverandelen krever parten fordelt slik at den med 19/20 tilfaller parten, og med 1/20 tilkjennes part nr. 3.

Om partens begrunnelse for kravene om utgiverandel og samleverkredaktørandel gjelder det samme som nevnt under påstandenes post 1 b foran her. Sangbøkene er normalt samleverk, og i stor utstrekning fremstilt med sikte på bruk i undervisning.

Når det gjelder de utenlandske opphavsmenn. er part nr. 1s krav begrunnet på samme måte som etter det prinsipale grunnlag for krav om andel til samleverkredaktørene, og det vises til redegjørelsen om dette foran. Partens oppfatning er at det samlede vederlag til opphavsmennene for oversatt utenlandsk lyrikk skal være det samme som for norsk lyrikk, og at andelen skal deles likt mellom de utenlandske lyrikere og de norske gjendiktere.

Om fordelingen av utgiverandelen anfører parten at både bokforlag og musikkforlag utgir sangbøker. Det er ut fra den statistiske undersøkelsen ikke mulig å påvise at en bestemt andel av kopieringsvederlaget gjelder kopier av den ene eller den andre gruppens utgivelser. Ut fra det man på grunnlag av de dokumenterte oversikter over utgivelser etc. og de avgitte forklaringer for voldgiftsretten kan slutte seg til om partenes andeler i mengden av de utgitte publikasjoner, antar parten at en skjønnsmessig vurdering må gi som resultat at den helt overveiende del av kopieringen under denne post har skjedd fra bokforlagenes utgivelser. - Part nr.1 fremhever her ellers, at selv om bokforlagenes sangbokutgivelser i stor utstrekning skjer på grunnlag av lisens fra musikkforlag, utnytter de ikke musikkforlagenes satsbilder. - Videre anføres at musikkforlagenes krav om andel på grunn av avledede rettigheter - rettigheter som de har fått overført til seg fra opphavsmennene - må rettes mot opphavsmannsandelen, og ikke mot utgiverandelen.

Ved påstandenes post 3 krever part nr. 1 fordeling på samme måte som under post 2 a, med bare den endring at opphavsmannsandelen her vil tilfalle komponistene, og ikke lyrikerne. Også ved denne posten er det aller meste av

kopimassen kopiert fra sangbøker, og for øvrig hovedsaklig fra læreverk - som i sin helhet må antas utgitt av bokforlagene. Om partens anførsler for øvrig, vises til det som er gjengitt ad påstandenes post 2.

Ved påstandenes post 4 - fagtekster m.v. - krever part nr. 1 seg tilkjent inntil 99,7 % av det beløp som blir igjen etter at kr. 9.676,-, som vedrører kopiering av musikkfaglige tekster fra note, notehefte eller notebok, er trukket fra. Parten bestrider ikke at part nr. 3 har krav på andel for en del av de musikkfaglige tekster som er kopiert fra andre kilder, men hevder at andelen ikke kan settes høyere enn 0.3 % av det nevnte restbeløp. Part nr. 1 mener at musikkfaglige tekster med annen kilde enn note, notehefte eller notebok utgjør bare 1,2 % av den samlede kopimasse for lærebok-, fagbok- og oppgavetekster, og at fordelingen på utgivergruppene her er omtrent lik, slik at 0,6 % av kopimassen skriver seg fra part nr. 3s forlag. Etter part nr. 1s oppfatning må det også her regnes en utgiverandel på 50 %. Resten utgjør opphavsmannsandel og andel til samleverkredaktørene, som i sin helhet må tilfalle part nr. 1 på vegne av de faglitterære forfattere.

Parten har her særlig understreket at man ved vurderingen ikke må legge vekt på publikasjonenes art, men på stoffets karakter. Parten antar at hovedtyngden av det som er kopiert fra part nr. 3s publikasjoner foruten musikkfaglige tekster også har hatt noter, og at kopiene derfor er blitt registrert som notekopier. Hvis man ikke tar tilbørlig hensyn til dette, vil part nr. 3 i realiteten få betaling to ganger for de samme kopier. Man må overhodet regne med at kopiering av musikkfaglige tekster skjer bare i ubetydelig utstrekning. Den kopiering det er betalt for, skjer i det alt vesentlige på grunnskole/videregående skole-nivå, og det er i Norge bare 340 elever som går på musikklinje og har en mer avansert musikkundervisning.

Part nr. 3 kan således ikke kreve mer enn en utgiverandel på 50 % for 0,6 % av kopimassen, og tilkommer

derfor etter part nr. 1s oppfatning 0,3 % av det samlede vederlag som omfattes av påstandenes post 4.

Ved påstandenes post 5 - foto av billedkunst - krever part nr. 1 en utgiverandel på 50 % og en fotografandel på 25 %. Parten har her særlig vist til at fotografering av billedkunst stiller særlig store krav til fotografens dyktighet og evne til innlevelse. Det bør dessuten, hevdes det, ikke skje noen forskjellsbehandling av fotograf og opphavsmann, og deres andeler må derfor være like store.

Ved påstandenes post 6 - tegnede og malte illustrasjoner m.v. - har part nr. 1 som foran nevnt hevdet at part nr. 4 bare kan ansees som vederlagsberettiget for 1/30 av kopimassens vedkommende, nemlig den del av kopimassen som det er gitt multiplikator for under henvisning til avtalens §20 g om forhøyet vederlag for kopier av billedkunst. En stor del av de illustrasjoner som brukes i læreverk og fagbøker m.v. er utpregede fagtegninger. Det forekommer også en stor del meget enkle tegninger f.eks. i arbeidshefter og språkbøker. Det må derfor antas å være en svært realistisk vurdering av andelen kunstnerisk tegning som er lagt til grunn når det er gitt multiplikator for 1/30 av dette materialet.

For illustrasjoner som ikke har en mer kunstnerisk karakter, men som likevel må antas å være kunstneriske verk etter opphavsrettsloven, og for illustrasjoner som utgjør litterære eller vitenskapelige verk, må opphavsmannsandelen i sin helhet tilfalle part nr. 1. Dette innebærer ikke at billedkunstnere tilknyttet part nr. 4s organisasjoner ikke vil kunne nyte godt av midlene. De må antas å være kvalifisert for medlemskap i part nr. 1s organisasjon Norske Grafiske Designere, og har for så vidt i utgangspunktet mulighet til å påvirke bruken av midlene dersom de skal anvendes kollektivt. Og de vil kunne søke om fordeler på basis av kopieringsvederlaget på linje med denne organisasjonens medlemmer.

Ved påstandenes post nr. 7 - foto av kunsthåndverk - har part nr. 1 vist til sine anførsler ad post 5.

Ved påstandenes post 8 - fotografier - har part nr. 1 vist til at parten representerer Norges Fotografforbund med ca. 450 medlemmer og Norges Journalistlag med en pressefotografgruppe på 180 medlemmer, foruten mer enn 800 journalister som regelmessig fotograferer for sine oppdragsgivere, mens part nr. 6 har bare ca. 90 medlemmer hvorav ikke alle daglig arbeider med fotografi. Det statistiske materialet indikerer at kopiering av fotografier skjer først og fremst med læreverk og aviser som kilde, og dette må antas å innebære at det bare i helt ubetydelig grad skjer kopiering av fotografier tatt av part nr. 6s medlemmer.

PART NR. 1 HAR NEDLAGT SLIK PÅSTAND:

1. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skole- og voksenopplæring av drama, dikt og skjønnlitterær prosa, med unntak av lyrikk (dikt) med notehefte eller sangbok som kilde, kr. 2.321.356,-, fordeles på følgende måte:
 - a) Vederlaget for norsk drama, dikt og skjønnlitterær prosa med originalverk som kilde, kr. 690.242,-, fordeles med inntil 25 % til Kopinor på vegne av de berørte medlemsorganisasjoner (heretter bare benevnt Kopinor).
 - b) Vederlaget for norsk drama, dikt og skjønnlitterær prosa fra annen kilde enn originalverk, kr. 1.305.077,-, fordeles med inntil 75 % til Kopinor.
2. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skole- og voksenopplæring av lyrikk (dikt) med sangbok eller notehefte som kilde, kr. 1.386.841,-, fordeles på følgende måte:

- a) Vederlaget for norsk lyrikk med sangbok som kilde, kr. 1.246.767,- fordeles med inntil 72,5 % til Kopinor.
 - b) Vederlaget for oversatt utenlandsk lyrikk med sangbok som kilde, kr. 21.562,-, fordeles med inntil 85 % til Kopinor.
3. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skoleverk og voksenopplæring av noter fra annen kilde enn noter, notesamling eller notebok, kr. 1.786.481,-, fordeles med inntil 72,5 % til Kopinor.
 4. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skole og voksenopplæring for lærebok-, fagbok-, og oppgavetekster, kr. 9.676.056,-, fordeles, etter at musikkfaglige tekster med noter, notehefte eller notebok som kilde, kr. 9.676,-, er trukket fra, til Kopinor med inntil 99,7 %.
 5. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skole og voksenopplæring av billedkunst (foto av malerier, grafikk, tegning og skulptur) kr. 351.649,-, fordeles med inntil 75 % til Kopinor.
 6. Av utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier i skole- og voksenopplæring 1980-1982 av tegnede og malte illustrasjoner av ikke-teknisk karakter og fagtegninger, kr. 3.721.523,-, fordeles vederlaget for den del som er gitt dobbelt vederlag som billedkunst, kr. 239.918,-, med inntil 50 % til Kopinor, og resten av vederlaget fordeles med inntil kr. 3.481.605,- til Kopinor.
 7. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier i skole- og voksenopplæring 1980-1982 av kunsthåndverk (foto), kr. 44.298,-, fordeles med inntil 75 % til Kopinor.

8. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier i skole- og voksenopplæring 1980-1982 av fotografier, kr. 350.277,-, fordeles med inntil 100 % til Kopinor.
9. Renter av det utbetalte vederlag fordeles mellom organisasjonene i samme forhold som vederlaget.
10. Saksomkostninger til Voldgiftsretten fordeles mellom sakens parter i samme forhold som det vederlag, hvis fordeling etter voldgiftsavtalen sammenholdt med partenes påstander er omtvistet.

PART NR. 2 HAR I HOVEDSAK GJORT GJELDENE:

Det er viktig å være oppmerksom på at statistikken hadde som hovedformål å avklare forholdet til Staten, og at den sterke spesifisering som fremkommer bl.a. i krysstabellen ikke forelå da kopieringsavtalen med Staten ble inngått. Det er dessuten mange feilkilder i den registrering som ligger til grunn for statistikken, og man kan derfor ikke bygge på den i detaljer. Jo mer tallene brytes ned, jo usikrere blir den informasjon de gir.

Samleverkredaktørene har krav på vederlag i den utstrekning det kan påvises at det har skjedd kopiering av samleverkene som sådanne. Det er imidlertid ikke dokumentert, og man kan ikke gå ut fra at slik kopiering i praksis har funnet sted. Det som kopieres, er utvalgte tekster som er med i samleverkene, og denne kopieringen berører ikke samleverkredaktørenes opphavsrett. Parten har her henvist til en avgjørelse av 16. juni 1982 av Kopinors interne voldgiftsrett, der det ble lagt til grunn at kopieringen fra aviser gjaldt enkeltverk, og ikke avisen som samleverk.

Der hvor samleverkredaktørene har utstyrt verkene med noter, margkommentarer o.l. opptre de ikke som samleverkredaktører, men som faglitterære opphavsmenn til enkeltverk og deres interesser som sådanne er varetatt gjennom Norsk Faglitterær Fagforening, som allerede har fått andel av det totale vederlag for denne gruppen. Det samme må etter partens oppfatning gjelde der samleverkredaktøren også har opptrådt som bearbeider av de enkeltverk som inngår i samleverket, idet slik bearbeidelse bare sjelden vil komme på tale med hensyn til skjønnlitterære verk.

Subsidiært har parten her anført at en eventuell andel til samleverkredaktørene må gå av utgiverandelene, eller forholdsmessig fordelt på utgiverandel og opphavsmannsandel. Samleverkredaktørene er, hevder parten, forlagenes forlengede armer, det er forlagene som bringer dem inn i bildet.

Parten understreker at det fra de skjønnlitterære skribentorganisasjoners side ikke er grunnlag for å gå inn på forholdet mellom forlag og samleverkredaktører og parten vil derfor hverken bestride eller medgi at samleverkredaktørenes samtykke er en forutsetning for at forlagene skal kunne gi samtykke til skolekopieringen. Dette vil, hevder parten, bero på avtaleforholdet mellom dem.

For så vidt angår part nr. 1s krav om utgiverandeler, har part nr. 2 under sin prosedyre for voldgiftsretten erklært seg enig med part nr. 1 i at forholdet skole/forlag må vurderes i lys av markedsføringslovens §1, og da spesielt dens krav til god skikk. Part nr. 2 er således enig i at det som skjer når et forlag fremstiller en utgave av et fritt verk ved å foreta fotografisk opptrykk av et annet forlags utgave av dette verket, er noe som det er aktuelt å vurdere i relasjon til markedsføringslovens §1. Helt annerledes er det imidlertid etter part nr 2s oppfatning dersom det ikke er et konkurrerende forlag, men en skoleklasse som f.eks skal oppføre en Holbergkomedie og fremstiller et klassesett ved fotokopiering av forlagets utgave. Her ser man etter partens oppfatning intuitivt forskjellen, her har man et forhold som det ikke er aktuelt å betegne som stridende mot god skikk i markedsføringslovens forstand. Parten har her vist til en avgjørelse i NIR 1938 s. 161 og til Kungl. Maj:ts Prop. No. 17/1960 s. 263-264 og s. 270, og har ytterligere utdypet de ulikheter det er mellom skolens kopiering og et konkurrerende forlags fotografiske opptrykk:

Opplagene ved skolekopiering er typisk små, selv om dette kan variere. Det er bare verk av lite omfang, eller deler av verk, som kopieres i skolen. Kopieringen i skolen skjer for intern bruk, og ikke for salg til den brede almenhet. Skolekopieringen tar ikke sikte på økonomisk gevinst for skolene, selv om den skjer for å spare omkostninger. Skolekopieringen skjer typisk ikke med sikte på oppbevaring for langvarig bruk; det er øyeblikkspublikasjoner som fremstilles. Skolekopiene atskiller seg med hensyn til utstyr og format fra det typiske forlagsprodukt. Endelig er repro-teknologien

typisk forskjellig, selv om dette er en forskjell som i kraft av den tekniske utvikling på området er i ferd med å bli utvasket.

Parten peker videre på at konsekvensen av part nr. 1s oppfatning her må være at forlagene må ha et selvstendig vern også hvor de verk som kopieres ikke har opphavsrettslig vern - de må med andre ord ha vern også for satsbildet i utgaver av frie verk. Men denne typen verk er holdt utenfor ved beregningen av det totale kopivolum som det er betalt for. Dette må bety at forlagene enten ikke har fremmet, eller ikke har nådd frem med, krav om vederlag for utnyttelsen av satsbildet for de frie verks vedkommende.

Subsidiært vil part nr. 2 gjøre gjeldende at en skole ikke er næringsdrivende i markedsføringslovens forstand. Parten har her vist til bl.a. Konkurranselovkomiteens innstilling s. 92, der det fremgår at det opprinnelige utkast til definisjon av næringsdrivende/næringsvirksomhet hadde med også "undervisningsanstalt" mens dette uttrykket er utelatt i den vedtatte lovtekst.

Parten anfører også at de verktyper som er mest utsatt - dikt og noveller - gjerne vil foreligge i flere utgaver, idet de gjerne først kommer i avis eller tidsskrift. Det kan etter partens oppfatning ikke spille noen rolle om kopieringsgrunnlaget er trykk eller maskinskrift.

Etter det resultat voldgiftsretten er kommet til - nedenfor under punkt 5 - finner den ikke grunn til å referere partens imøtegåelse av part nr. 1s subsidiære og atter subsidiære grunnlag for kravet om utgiverandeler.

Part nr. 2 erkjenner at forlagene ved visse utgivelser har krav på utgiverandeler, nemlig der hvor opphavsmennene gjennom forlagsavtaler er inngått i slike kontraktsforhold med utgiverne at det påhviler dem en lojalitetsplikt - en lojalitetsplikt som, der hvor den er tilstede, er til hinder

for at opphavsmennene på egen hånd kan gi tillatelser til en kopieringsvirksomhet som skader forlagenes interesser.

Størrelsen på slike utgiverandeler må bestemmes ut fra en rettighetssynsvinkel - hva er et rimelig vederlag for de rettigheter som gjennom skolekopieringsavtalen med Staten overføres til det offentlige. Dette rettighetssynspunkt må etter partens oppfatning fastholdes konsekvent. Tap og innsats er lite egnet som utmålingskriterier. Forlagene kan dokumentere størrelsen av sin innsats, og kanskje også tapene, mens det ligger i sakens natur at dette er umulig for skribentene. Det er dessuten kvalitative forskjeller mellom innsatsene. Det å skrive et dikt, og det å utgi det, kan ikke måles mot hverandre.

Der hvor det skal gis en utgiverandel - for denne parts vedkommende er det bare ved de kopier som omfattes av påstandenes post 1 a - må den likevel utmåles skjønnsmessig. Ved denne skjønnsmessige vurdering finner part nr. 2 det rimelig at skribentorganisasjonene får 75 % av grunnprisvederlaget og hele multiplikatorvederlaget.

Med hensyn til multiplikatorvederlaget - og nå med sikte på også påstandenes post 1 b og 2 - bestrider part nr. 2 anførselen fra part nr. 1 om at det ikke lar seg fastslå hvilke argumenter som var utslagsgivende. Dette er, hevder parten, generelt sett misvisende, og kan iallfall ikke hevdes når det gjelder multiplikatorene for lyrikk og dramatikk.

Kopieringsvederlaget baserer seg på sidepris. En slik ordning finnes også i et par andre avtaler, nemlig avtalen om bruk av skjønnlitterære tekster i henhold til opphavsretslovens §15 og avtalen om bruk av utgitte, skjønnlitterære verk i NRK. I den førstnevnte avtalen har man en sats for prosa, som er fordoblet for lyrikk og dramatikk. Dette prinsippet har vært fulgt i lang tid. I avtalen med NRK har man minuttpris for prosa, som er fordoblet for lyrikk. Om dramatikk har man særskilte avtaler med NRK, bygd på andre

prinsipper, men en omregning til minuttpris viser at vederlaget for dramatikk ligger langt høyere enn det dobbelte av minuttprisen for prosa. Også dette mønsteret er svært gammelt.

På andre områder, hvor man ikke bygger på sidepris e.l., er det også vanlig at lyrikk og dramatikk betales med en relativt høyere pris enn prosa. Et hovedeksempel er royaltysatsen for lyrikk og dramatikk i bokform, som etter innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur er satt til 22,5 % mot 20 % for prosa. Sideprisberegninger for bøker utgitt i 1979 viser at sideprisen til forfatteren var for lyrikk 98 % og for dramatikk 83 % høyere enn for prosa. Selv om man altså formelt ikke har multiplikator for royaltysatsene for lyrikk og dramatikk, slår prisingen på bøkene sammen med den høyere royaltysatsen reelt ut i en multiplikator på ca. 100 % pr. side.

Den historiske opprinnelsen til multiplikatorene er således ikke de svenske avtalene, slik som part nr. 1 har hevdet. Opprinnelsen er den faste praksis som nordiske skribentorganisasjoner har i sine avtaleverk når det gjelder lyrikk og dramatikk.

Det hersker ingen tvil om hvilke argumenter som var utslagsgivende for at det ble gitt multiplikator for lyrikk og dramatikk i kopieringsavtalen. I innledningsforedraget til meglingen ble det - etter at det var redegjort for den foreliggende praksis - understreket at lyrikk og dramatikk burde ha et høyere vederlag av flere grunner. Det ble vist til de strengere formkrav som styrer disse litteraturformene, og til den spesielle funksjon som disse tekstene vil ha. For lyrikk ble det videre vist til at tekstene ofte er svært korte, og at man i kopiering ser eksempler på at flere dikt trenges sammen på en side. For både dramatikk og lyrikk gjelder det at det ideelle vern blir svært viktig.

Til part nr. 1s uttalelser om særskilte støtteordninger for lyrikk og dramatikk i bokform som kommer også utgiverne til

gode, anfører part nr. 2 at man ikke er kjent med at det finnes andre slike støtteordninger enn den nevnte høyere royaltysats i avtalen om innkjøpsordningen. Denne kommer utelukkende forfatteren til gode.

Kravet om multiplikator for lyrikk og dramatikk er reist av skribentorganisasjonene alene, og på grunnlag av argumentasjon som går på verkets karakter og på innholdets egenart. Begrunnelsen ligger således i stofftypen, ikke i at kilden er spesielt utsatt. Forlagene hadde da også i den forhandlingsrunde som munnet ut i multiplikatorer avsluttet forhandlingene for sin del uten å fremme noe tilsvarende krav.

Etter part nr. 2s oppfatning synes også part nr. 1 å ha overveid å oppgi kravet om multiplikator under de forhandlinger som førte frem til kopieringsavtalen for 1983-84. Part nr. 1 erklærte seg der villig til å samtykke i avtale med bare grunnpris for lyrikk og drama. Både det forhold at forlagene ikke tidligere har reist krav om multiplikator, og det forhold at de senere har vært villig til å oppgi den, må vise at multiplikatorvederlaget er uvedkommende ved fordelingen mellom opphavsmenn og forlag.

Man kan heller ikke av avtaleteksten lese noen forutsetninger om at forlagsandelen skal omfatte multiplikatorvederlaget. Den samme ordlyden har tidligere ligget til grunn for en fordeling som ikke omfattet multiplikatorvederlaget, og avtalepraksis trekker da klart i retning av at part nr. 2 tilkommer multiplikatorvederlaget for lyrikk og dramatikk alene.

Part nr. 2 viser til at skribentorganisasjonene har underbygd sitt krav ved beregninger av sidepris på andre områder. Fra part nr. 1s side er det ikke fremlagt tall som kan støtte partens påstand, f.eks. ikke beregninger av forleggenes fortjeneste og tap på norsk skjønnlitteratur.

Når det gjelder part nr. 1s henvisning til at avtalen om

eksamensbruk har samme pris for alle stoffkategorier, anfører part nr. 2 at denne avtalen ble til under sterkt tidspress av hensyn til eksamensavviklingen, og at den i ettertid har vært kritisert av skribentorganisasjonene. Den manglende multiplikatoren i denne avtalen har imidlertid sin naturlige forklaring. En av årsakene til multiplikatortillegg er at prosa normalt vil ta større plass enn lyrikk - ordningen er ikke bare en multiplikator for lyrikk, men også en rabatt for prosa. Denne forutsetningen slår ikke til for eksamenstekster, hvor man bruker et prosautsnitt på ett eller noen få avsnitt. Det var derfor ikke noen grunn til at prosa her skulle betales lavere enn lyrikk. Satsene for eksamensbruk er forøvrig regulert, og ligger klart over nivået pr. side for fotokopisatsene for samme periode, selv om man sammenligner med grunnpris pluss multiplikatortillegg.

Part nr. 2 har merket seg part nr. 1s opplysning om at det nåværende kopivederlag overstiger vederlaget for antologier som utgis med hjemmel i opphavsrettsloven §15. Grunnen til at part nr. 2s organisasjoner ikke har forhandlet en økning av antologisatsene, er at de har latt seg overbevise av Den norske Forleggerforening om at man nærmet seg et prohibitivt nivå for skolebokantologier. Dette er også grunnen til at man ikke gjennom avtale har gjort satsene for skolebokantologier gjeldende også for normalantologier. Slike utkommer nå nesten ikke i Norge, og etter det som er anført fra forleggerne om at dette skyldes for høye vederlagssatser, har part nr. 2s organisasjoner latt Den norske Forleggerforening forstå at man kan være villig til å gå noe ned i vederlag for disse.

Når dette vederlagsnivå nå påberopes i forbindelse med fordelingen av kopieringsvederlaget, må derfor part nr. 2s organisasjoner reagere nokså skarpt. Årsaken til nivået er den informasjon man har fått og stolt på under forhandlingene med forlagene. Vederlaget for skolebokantologier må antas å være bestemt av en rekke forhold, som bl.a. skolebokavdelingenes lønnsomhet de siste årene, og er overhodet ikke egnet til å belyse forholdene i den foreliggende tvist.

Til de enkelte påstandsposter har part nr. 2 anført:

Ved post nr. 1 a erkjenner parten at man - på grunn av lojalitetsplikten overfor forlagene - må avstå en utgiverandel. Av grunner som er fremgått foran, mener parten at denne utgiverandel ikke kan overstige 25 % av grunnprisvederlaget. Parten understreker at denne fastsettelsen av utgiverandelen bare er en måte å uttrykke utgiverens del av totalvederlaget på. Det er viktig for parten - av hensyn til en fremtid der man kanskje ikke opererer med multiplikatorvederlag - å få presisert at denne utgiverandelen innebærer at skribentorganisasjonene tilkjennes 84 % av totalvederlaget (grunnprisvederlag + multiplikatorvederlag).

Ved post nr. 1 b fremholder parten at de verk som er gjengitt i samleverk for den alt overveiende del er gjengitt der i kraft av opphavsrettslovens §15s tvangslisens eller i kraft av enkle lisenser. Det er derfor her intet grunnlag for en utgiverandel på basis av opphavsmennenes lojalitetsplikt overfor forlagene. Det dreier seg her hovedsakelig om samleverk bestemt til undervisning.

Ved post nr. 2 henviser parten til det som er anført ved post nr. 1 b, og til det som er anført om multiplikatorvederlaget - det er gitt multiplikator for alt stoff som omfattes av påstandenes post 2.

PART NR. 2 HAR NEDLAGT SLIK PÅSTAND:

1. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skole- og voksenopplæring av dramatikk, lyrikk og skjønnlitterær prosa med unntak av lyrikk med notehefte eller sangbok som kilde, kr. 2.321.356,-, fordeles på følgende måte:
 - a) Vederlaget for norsk dramatikk, lyrikk og skjønnlitterær prosa med originalverk som kilde,

kr. 690.242.-. fordeles med inntil 75 % av grunnprisen og hele multiplikatorvederlaget for lyrikk og dramatikk (dvs. inntil 84 % av totalvederlaget) til skribentene ved Norsk Forfatter- og Oversetterfond.

b) Vederlaget for norsk dramatikk, lyrikk og skjønnlitterær prosa fra annen kilde enn originalverk, kr. 1.205.077,-, tilfaller i sin helhet skribentene ved Norsk Forfatter- og Oversetterfond.

2. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skole og voksenopplæring av lyrikk med sangbok eller notehefte som kilde, kr. 1.386.841,-, fordeles i sin helhet til de skjønnlitterære skribentorganisasjonene ved Norsk Forfatter- og Oversetterfond og Komponistenes Vederlagsfond. Den nærmere fordeling mellom disse avtales særskilt mellom partene.

PART NR. 3 HAR I HOVEDSAK GJORT GJELDENE:

For så vidt angår spørsmålet om samleverkredaktørenes rett til andel henholder parten seg til det som er anført av part nr. 2. De samme resonnementer fører til at det heller ikke kan kreves andel på vegne av samleverkredaktørene ved påstandenes poster 3 og 4.

Parten er også enig med part nr. 2 i at det ved de verk som omfattes av påstandenes post 2 ikke kan kreves utgiverandel, og henholder seg til part nr. 2s begrunnelse for dette. Subsidiært hevder parten her at hvis det er en utgiverandel, må Komponistenes Vederlagsfond ha krav på iallfall 3/4 av denne.

Når det gjelder multiplikatorspørsmålet, har part nr. 3 for så vidt angår multiplikator for lyrikk henvist til det som er anført av part nr. 2. Musikkforlagene står riktignok her i en annen stilling enn bokforlagene, men dette er en komplikasjon som vil bli løst under forhandlingene mellom part nr. 3 og part nr. 2 om fordeling av de beløp disse parter blir tilkjent i fellesskap.

Spørsmålet om multiplikator for noter blir for part nr. 3 i det vesentlige et subsidiært spørsmål, idet parten anser seg berettiget til nesten hele det vederlag som er betalt for kopiering av noter. Parten anfører at så vel den historiske utvikling som rimelighets- og rettighetssynspunkter tilsier at part nr. 1 ikke tilkommer noen del av multiplikatorvederlaget for noter.

Det var musikkgruppen alene som forhandlet om multiplikatortillegg for noter, og da må den være berettiget til det alene. Part nr. 1 har først meget sent krevd andel i multiplikatortillegget. Da partene gikk til forhandlinger med Staten, la de til grunn for sine krav først og fremst hvilket tap man måtte regne med på grunn av skolekopieringen. Musikkgruppen krevde ut fra dette 20 øre pr. side, med multiplikator 5, altså 100 øre. Bokforlagene fremmet krav om 18 øre, uten multiplikator. Det musikkgruppen oppnådde var således mer enn det dobbelte av hva bokforlagene krevde.

Den avgjørende grunn til at det ble gitt multiplikator for noter var verkets karakter. Grunnlaget for musikkgruppens krav om multiplikator for noter var gjenbrukssynspunktet (den intense bruk), kostbarhetssynspunktet (det vesentlige merarbeid og de vesentlige merkostnader bak hver noteside), samt sårbarhetssynspunktet (hele verket kopieres fordi det ofte er så konsentrert, man kjøper ikke lett noten etterpå). Av disse synspunkter var det først og fremst sårbarhetssynspunktet som vant frem overfor Staten, men også henvisningen til den intense bruk. Det er således verkets karakter - innholdets egenart - som ligger til grunn for multiplikatoren.

Til part nr. 1s anførsel om at kopieringsavtalen med Staten ikke gir holdepunkter for at det forutsettes en annen fordeling av det forhøyede vederlag enn for grunnprisen pr. kopiside, bemerker part nr. 3 at dette like godt kan sies slik at avtalen ikke gir noen holdepunkter for at det forhøyede vederlag skal fordeles på samme måte som grunnvederlaget.

Part nr. 1 aksepterte Statens tilbud når det gjaldt pris pr. kopiside uten multiplikator, og kan da ikke kreve noen del av det multiplikator tillegg pr. kopiside som musikkgruppen senere fikk forhandlet inn i avtalen. Både det som gikk forut for avtalen og part nr. 1s etterfølgende opptreden tyder klart på at part nr. 1 ikke mente å ha noe krav på andel i multiplikator delen av vederlaget. Bokforlagene var hele tiden kun opptatt av grunnprisen. For musikkgruppen derimot, var multiplikatorspørsmålet mye viktigere enn spørsmålet om grunnprisen ble 7,25 eller 7,50 øre.

Part nr. 3 har videre sterkt understreket musikkforlagenes særlige stilling som følge av at musikkforlagskontrakten har et helt annet innhold enn bokforlagskontrakten, og overfører flere og mer omfattende rettigheter fra opphavsmennene til forlagene.

Når imidlertid musikkforlagene opptrer som bokforlag, bør etter partens oppfatning utgiverandelen prinsipielt ikke være høyere enn 25 %. Hvis andelen likevel skulle bli satt høyere for part nr. 1s bokforlag, må denne høyere andel også gjelde for musikkforlagene

Til de enkelte påstandsposter har part nr. 3 ellers anført:

Partens subsidiære påstand under post 2 bygger på at det etter bevisførselen må legges til grunn at $\frac{3}{4}$ av det materiale som brukes i skolene kommer fra musikkforlagene. Tre fjerdedele av fordelingsbeløpet utgjør kr. 1.268.329,-, og med en utgiverandel på inntil 50 % av dette fremkommer partens subsidiære påstandsbeløp kr. 475.623,-.

Når det gjelder påstandenes post 3 - noter fra sangbok - har parten funnet å kunne gå med på at part nr. 1 får $\frac{1}{48}$ av grunnprisen. Dette resultat fremkommer gjennom en kombinasjon av tre brøker:

$\frac{1}{4}$ av alle sangbøker er utgitt av bokforlag, $\frac{1}{3}$ av det som står av noter i disse kan de ha et vederlagskrav for,

fordi det er et grafisk bilde som ellers ikke er så lett å få fatt i, og 1/4 av dette blir forlagsandel.

Dette er, hevder parten, omtrent det samme som man har funnet frem til i Sverige.

Ved post 4 a fremholder parten at det etter bevisførselen må legges til grunn at bare 1/6 av de sangbøker med musikkfaglige tekster som finnes er utgitt av bokforlag. Parten krever derfor utgiverandel for 5/6. Utgiverandelen bør være 25 %, men må settes høyere hvis bokforlagene oppnår en høyere andel, jfr. ovenfor.

Ved post 4 b må det legges vekt på at utgivelse av lærebøker i musikk alltid har vært en viktig del av musikkforlagenes virksomhet. Det må være gjenstand for skjønn hvor stor andel de to utgivergruppene har av utgivelsene her, og det er noe uklart hvor stor del av kopimassen under denne post som gjelder musikkfaglige tekster. Men etter partens oppfatning tilsier de data man har, at parten tilkjennes vederlag ut fra en antagelse om at 5 % av kopimassen gjelder musikkfaglige tekster utgitt av musikkforlag.

Når det gjelder påstandenes post 1, har parten ikke fremmet krav. Årsaken til dette er at det for årene det her gjelder antas å dreie seg om små beløp. Men parten har ønsket å understreke at det ikke for fremtiden er gitt avkall på partens krav om kopieringsvederlag for utgivelser under denne post, f.eks. for slagertekster fra ukeblad o.l.

PART NR. 3 HAR NEDLAGT SLIK PÅSTAND:

2. Prinsipalt:

Som part nr. 2s påstand.

Subsidiært:

Inntil kr. 475.623,- til Komponistenes Vederlagsfond, mens skribentandelen tilkjennes skribentene og Komponistenes Vederlagsfond for fordeling mellom disse etter avtale.

3. Av utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skoleverk og voksenopplæring av noter fra annen kilde enn noter, notesamling eller notebok, kr. 1.786.481,-, tilfaller kr. 1.776.542,- Komponistenes Vederlagsfond (alt unntatt 25 % av grunnprisen for 1/12 vedkommende, dvs. kr. 9.939,-).
4. a) Av utbetalt vederlag for skolekopiering til papirkopier 1980-1982 i skole og voksenopplæring av musikkfaglige tekster fra annen kilde enn noter, notehefte eller notebok fordeles vederlaget for kopiering av læreboktekster, fagboktekster m.v. fra sangbok, kr. 38.704,- slik at 25 % - 50 % av 5/6, dvs. fra kr. 8.063,- til kr. 16.126,- tilfaller Komponistenes Vederlagsfond.
- b) Av utbetalt vederlag for musikkfaglige tekster fra annen kilde enn noter/notehefte/notebok og sangbok kr. 9.627.676,- tilfaller 25 % - 50 % av kr. 483.800,-, dvs. fra kr. 120.960,- til kr. 241.920,-, Komponistenes Vederlagsfond.

PARTENE NR. 4, 5 OG 6 HAR I FELLESSKAP GJORT GJELDENE:

Når det gjelder spørsmålet om utgiverandeler slutter disse parter seg til det som er hevdet fra part nr. 2s side for så vidt angår anvendelse av markedsføringsloven.

Der hvor forlagene på grunnlag av avledede rettigheter m.v. har krav på en utgiverandel, må denne settes slik at forlagene ikke taper, og samtidig f r en inntektsandel. Det må imidlertid da tas hensyn til at opphavsmennene - og da særlig billedkunstnerne - må ha mange små dryppinntekter på en rekke områder for å kunne leve, mens forlagene skal ha og får sine inntekter på bokutgivelse. Videre må det tas hensyn til at den innsats forlagene gjør, først og fremst gjelder tekstsidene. Det må antas at forlagsinnsatsen gjennomsnittlig er vesentlig lavere på de områder som gjelder bruk av disse parters

frembringelser, enn f.eks. når det gjelder læreboktekster. Dette tilsier at utgiverandelen på disse parters områder aldri settes høyere enn de 25 % som part nr. 1 har akseptert for norsk skjønnlitteratur fra originalverk. Den må imidlertid i noen tilfelle settes lavere, fordi utgiverne ikke har rettigheter, og det må dessuten tillegges vekt at kopiering av billedstoffet neppe påfører utgiverne nevneverdige tap.

PARTENE NR. 4 OG 5 HAR I FELLESSKAP GJORT GJELDENE:

Det bestrides at part nr. 1 på vegne av utgiverne og fotografene har krav på andel i multiplikatortilleggene for billedkunst, kunsthåndverk og for en mindre dels vedkommende for tegnede og malte illustrasjoner og fagtegninger.

Disse parter hevder at det ikke kan legges noen vekt på at kopieringsavtalen med Staten tier om hvem som skal ha multiplikatortillegget. Staten fraskrev seg enhver medvirkning i fordelingen mellom partene, og krevde at utbetalingene skulle skje samlet for den samlede kopiering, jfr. kopieringsavtalens §23, siste ledd. På denne bakgrunn er det en selvfølge, og ikke noe argument i fordelingsspørsmålet, at avtalen med Staten ikke inneholder holdepunkter for fordelingen mellom rettighetshaverne.

Det er også misvisende når part nr. 1 omtaler multiplikatorvederlagene som resultat av felles bestrebelse for å oppnå et samlet sett best mulig resultat. Ved de første forhandlingene sloss kunstnerorganisasjonene og musikkforleggerne sterkt for å oppnå multiplikatorer på sine områder. Partene skilte raskt lag under forhandlingene, og opphavsmennene på fagsiden gikk sammen med bokutgiverorganisasjonene og inngikk etter kort tid en avtale med Staten der man ikke la stor vekt på multiplikatorer, men større vekt på å forby kopiering som innvirket vesentlig på den forlagsmessige produksjon, slik som det er kommet til uttrykk i

reglene i kopieringsavtalens kapitel 3 der det nedlegges forbud mot kopiering av visse verktyper og legges sterke begrensninger på adgangen til å kopiere fra den enkelte publikasjon. Kunstnerne sloss for sine rettigheter, og oppnådde multiplikatorer på sine områder. De parter som ikke oppnådde slike, kan ikke kreve andel av det forhøyede vederlag de gir.

Part nr. 1s uttalelse om at det ikke lar seg fastslå hvilke argumenter som ga gjennomslag for kravet om multiplikator er heller ikke riktig, og er bedre egnet til å understreke den begrensede interesse som part nr. 1s organisasjoner tidligere har vist overfor multiplikatorspørsmålet. Kunstnerne ga entydige begrunnelser for sine multiplikatorkrav og fikk entydige svar i form av entydige multiplikatorer. De viste for gruppene billedkunst og kunsthåndverk til at det dreide seg om verk som ikke var produsert med det formål å gjengis i bokform, men som senere var valgt ut som egnede verk til belysning av teksten. Det dreide seg om verk som vanligvis har format langt ut over en bokside, men som ble nedfotografert, og da vanligvis slik at hele verket ble gjengitt. Det ligger et betydelig arbeid bak disse verk, og det er klart at innsatsen praktisk og økonomisk går ut over det som vanligvis ligger bak de verk eller deler av verk som presenteres på en bokside. For de tegnede og malte illustrasjoners vedkommende, der det er gitt multiplikator for 1/30 av kopiene, gjelder delvis det samme, idet det er grunn til å gå ut fra at endel billedkunst i form av fri, kunstnerisk tegning er blitt feilregistrert og er kommet i gruppen illustrasjoner. Men også for de virkelige bokillustrasjoner som det er gitt multiplikator for, er det den større kunstneriske innsats som er begrunnelsen for multiplikatorvederlaget. Det kan her vises til de begrunnelser som av part nr. 2 er gitt når det gjelder multiplikatorene for lyrikk og drama, de samme synspunkter er avgjørende når det dreier seg om kunstneriske illustrasjoner. Det vises også til at kopieringsavtalens multiplikatorbestemmelse i §20, g), taler om kunstnerisk tegning, og dermed markerer at det er verkets karakter som begrunner det forhøyede vederlag.

De begrunnelser som ble gitt for multiplikator for kunst og som førte frem til et forhøyet vederlag for kunst hadde således ingen relevans til utgivernes innsats eller økonomiske forhold. Utgiverne har heller ikke fremført selvstendige argumenter for et økt vederlag for disse verktøyper - det som har vært anført fra part nr. 1s side f.eks. om sårbarhet og særlig utsatthet for kopiering m.v. har vært relatert til andre verktøyper enn kunstverkene, og kan ikke anføres for disse sistes vedkommende.

Det er i denne situasjon ingen rimelighet i at forleggerne skal ha andel av det forhøyede vederlag for kunstverkene. Dette gjelder selv om multiplikatorsystemet da her fører til at kunstnerne får mer enn fordoblet vederlag, idet de også får multiplikatortillegget for den del av grunnvederlaget som går til forleggerne. Multiplikatortillegget var ikke en kompensasjon for en lav sidepris, men en imøtekommelse av kunstnerens krav.

Part nr. 1s henvisning til delingsforholdet i Danmark besvares av partene nr. 4 og 5 med henvisning til delingsforholdet i Finland og Sverige. I Finland får fotografene og opphavsmennene hele vederlaget for skolekopiering, og i Sverige ligger opphavsmannsandelen langt høyere enn utgiverandelen.

Disse parter avviser også part nr. 1s krav om andel til fotografene når det gjelder kopier av billedkunst og kunsthåndverk. De antar at fotografenes rettigheter her, etter fotografilovens §10, vanligvis er gått over til utgiveren. Men også der hvor dette ikke er skjedd, bør fotografvederlaget inkluderes i utgiverandelen, og beregningen skje internt hos part nr. 1. Partene nr. 4 og 5 kan ikke se at fotografene, ut fra økonomiske betraktninger, her yter en innsats som vesentlig skiller seg fra andre prosesser på utgiversiden, så som setternes, reprografenes o.l. Også den reprografiske virksomhet på utgiversiden kan være forholdsvis omstendelig, og det er ingen grunn til ikke her å likestille reprografi og

fotografi. Det praktiske, riktige og rimelige synes å være at forpliktelser overfor de medarbeidere forlagene benytter seg av ved gjengivelse av verk betales av forlagenes andel, enten medarbeiderne er knyttet til trykkeri eller forlag, eller er engasjerte, og uavhengig av om de har særskilt vern etter loven for sine prestasjoner.

Det er misvisende når part nr. 1 sammenligner vederlaget for fotografenes primæroppdrag med det vederlag forlagene for tiden gir for sekundærbruk av kunstneriske verk. Det primære vederlag for kunstneren vil vanligvis være betydelig høyere enn vederlaget for den primære bruk av fotografenes verk. Det voldgiftssaken handler om, er sekundærbruk av kunstverk og fotografi ved videre kopiering. Og det er på det rene at forlagenes vederlag for sekundærbruk av fotografier ligger vesentlig under vederlaget for sekundærbruk av kunst.

Når det gjelder utgiverandelens størrelse viser de to parter til at utgangspunktet må være en forlagsandel på 25 %, som må reduseres i den utstrekning utgiverne ikke har rettigheter. På de områder det her gjelder, skjer en betydelig del av forlagenes gjengivelser i kraft av opphavsrettslovens låneregler, og da har utgiverne ingen rettigheter med hensyn til den videre kopiering. Dette innebærer at utgiverandelen må reduseres betydelig. Dessuten må det på dette området antas at kopieringen bare i minimal grad påvirker boksalget. Forlagsinnsatsen er også begrenset. Forlaget har nok et visst utvelgelsesarbeid, men ikke mer enn at det tilsvarende vanlig konsulentarbeid for andre utgivelser. På denne bakgrunn finner partene nr. 4 og 5 at utgiverandelen rimelig kan settes til 15 % av grunnprisvederlaget, og da slik at den også inkluderer fotografandel.

PART NR. 5 HAR NEDLAGT SLIK PÅSTAND:

7. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier i skole- og voksenopplæring 1980-1982 av kunsthåndverk utgjør kr. 44.298,-.

Grunnvederlaget som utgjør kr. 22.149,- fordeles med 85 % til kunsthåndverkerne v/Norske Kunsthåndverkere.

Multiplikatorvederlaget som utgjør kr. 22.149,- tilfaller med 100 % kunsthåndverkerne v/Norske Kunsthåndverkere.

PART NR. 4 HAR SÆRSKILT GJORT GJELDENE:

Ved påstandenes post 6 - tegnede og malte illustrasjoner og fagtegninger - dreier det seg stort sett om bestilte illustrasjoner. Parten finner det derfor rimelig med en utgiverandel på 25 %, og viser for så vidt til det som er anført fra part nr. 1 om utgiverandelens størrelse ved sk nnlitteratur med originalverk som kilde. Utgiverandelen kan imidlertid kun beregnes av grunnprisvederlaget, ikke av multiplikatorvederlaget, jfr. det som er anført foran av partene nr. 4 og 5 i fellesskap.

Av det resterende vederlag krever parten seg tilkjent 60 %, så vel av opphavsmannsandelen av grunnprisvederlaget som av multiplikatorvederlaget. I påstanden f r dette uttrykk ved at parten påstår seg tilkjent 45 % av det totale grunnprisvederlag, og 60 % av multiplikatorvederlaget. De resterende 30 % av grunnprisvederlaget og 40 % av multiplikatorvederlaget forutsetter parten tilkjent part nr. 1s illustrat rorganisasjon, Norske Grafiske Designere (NGD).

Parten tilbakeviser part nr. 1s anførsel om at partens organisasjon - NBFO - ikke representerer "opphavsmenn på området" n r det gjelder de illustrasjoner det her er tale om, og således bare skulle ha krav på andel i den tredjedel av

vederlaget som det er gitt multiplikator for. Hverken fotokopieringsloven av 1979 eller dens motiver gir etter partens oppfatning dekning for en slik anførsel.

Parten viser til at det er tre organisasjoner som pretenderer å representere illustratørene her, NGD, NBFO og Norsk Journalistlag, som representerer avistegnerne.

Den siste organisasjonen kan man etter partens oppfatning se bort fra, den har bare perifer betydning. Statistikken viser at mindre enn 4 % av de her kopierte illustrasjonene er kopiert fra aviser. Videre har de kjente avistegnere medlemskap i NBFOs organisasjoner som tegnere.

Når det gjelder NGD og NBFO, pekes det på at NBFO omfatter de gamle, etablerte kunstnerorganisasjoner som Tegnerforbundet, Norske Grafikere, Landsforeningen Norske Malere, etc. Medlemmene opptas etter kunstnerisk vurdering, men organisasjonenes arbeidsområder har berørt alle de felter kunstnerne i praksis opptrer på. NGD (tidligere Landsforeningen Norske Yrkestegnere) har hatt sitt utgangspunkt i et reklametegnemiljø.

Begge organisasjoner har i dag medlemmer som arbeider med illustrasjonsoppdrag for bokforlag og andre utgivere som er representert i skolekopieringsavtalen. NGD har en rekke medlemmer som arbeider primært med bok- og tidsskriftillustrasjoner, men har også en vesentlig del medlemmer som arbeider primært, eller utelukkende, med andre felt, som reklame, lay-out, design, tapet, kommunikasjon osv. Også NBFO har en rekke medlemmer som arbeider primært eller i stor utstrekning med illustrasjoner av bøker, tidsskrifter og aviser. Dette har alltid vært et viktig arbeidsfelt for kunstnere, og med NBFOs store medlemstall - ca. 1600 - er disse sterkt representert på området, og oppdragene favner fra kunstneriske illustrasjoner til de mest enkle oppdrag.

NBFOs formål er generelt formulert i vedtektenes §1, hvor det heter at organisasjonen har "til formål å ivareta medlemmenes økonomiske, sosiale og ideelle interesser". I de første vedtektene fra 1976 het det at formålet var "å ivareta medlemmenes økonomiske og sosiale interesser overfor offentlige myndigheter og brukere".

Kunstnerne har tidligere stått bak den vesentlige del av bokillustrasjonene. Kunstnerne skal anvende sine kunstneriske og tekniske evner og kunnskaper aktivt og utadvendt i samfunnet, og deres rolle er ikke begrenset til å vise sine verk i salonger og gallerier. Kunstnerorganisasjonenes arbeidsfelt har vært tilsvarende omfattende, og har omfattet et aktivt arbeid overfor alle brukere av kunstnerens egenskaper. NBFO har på selvstendig grunnlag tatt opp, og senere sammen med NGD, gjennomført forhandlinger med Forleggerforeningen om bokillustrasjoner og med NRK om illustrasjoner for fjernsyn.

At NBFO har opptaksregler som er knyttet til kunstneriske kvalifikasjoner og kunstnerisk praksis, er imidlertid riktig. Det er disse medlemmer NBFO representerer, men delvis på de

samme felt som NGD arbeider på. Også NGD har opptakskriterier som forutsetter at medlemmene behersker et fag, og man blir opptatt først etter godkjennelse av arbeidsprøver etc. Det er heller ikke der tilstrekkelig å ha tegnet en eller flere illustrasjoner. NGDs opptakskriterier er knyttet til tekniske ferdigheter, mens NBFOs er knyttet til kunstnerisk bakgrunn - begge dele er like relevant i illustrasjonssammenheng. NBFOs kriterier setter nok en noe høyere terskel - det er nødvendig bl.a. i de kulturpolitiske relasjoner til Staten etc. Men det er ingen prinsipiell forskjell, og begge organisasjoner representerer ophavsmenn på det område det her gjelder, og begges medlemmers verk er blitt kopiert.

Det kan ikke hevdes at NBFOs medlemmer må melde seg inn i NGD for å få varetatt sine interesser som illustratører, og for å få innflytelse på styringen av de midler som er vederlag til illustratørene for skolekopieringen. En slik tanke ville medføre at hundrevis av kunstnere ville måtte melde seg inn i NGD, som nå har omkring 250 medlemmer, og ha dobbeltmedlemskap. Bare omkring 56 % av NGDs medlemmer påtar seg illustrasjonsoppdrag. Til sammenligning nevnes at av Tegnerforbundets 174 medlemmer er det mer enn 70 % som påtar seg illustrasjonsoppdrag, og dessuten er det mange av NBFOs øvrige 1400 medlemmer som tar slike oppdrag.

Det kan heller ikke by på problemer at midlene fordeles på to fond. Begge fond vil være forpliktet til å likestille ikke-medlemmer med medlemmer. Det vil riktignok være slik at mange medlemmer av NGD ikke vil kunne få stipend av NBFO, fordi de ikke når over den kunstneriske terskelen. Men dette kan ikke være avgjørende. Man har et lignende system under biblioteksordningen, hvor noe av midlene går til NBFO og noe til NGD, uten at det har vært reist prinsipielle innvendinger mot dette.

Endelig viser parten til at det ikke ville ha hatt noen hensikt å la statistikken omfatte to grupper for illustrasjoner, hvis meningen var at NGD skulle ha vederlaget for begge gruppene.

Vederlaget må derfor deles mellom de to organisasjonene. Og ved denne deling har parten ingen innvending mot at delingen skjer slik at NGD får andel også i multiplikatorvederlaget for de utpreget kunstneriske illustrasjoner. Men det må etter bevisførselen legges til grunn at NBFOs medlemmer står for de fleste kopierte illustrasjonene, så vel de som er utpreget kunstneriske, som de som er enklere kunstverk, og de helt enkle tegninger. NBFO har flere medlemmer som påtar seg illustrasjonsoppdrag enn NGD har, og i de verk som kopieres må man regne at forlagene foretrekker illustrasjoner med kunstnerisk karakter. Bevisførselen har brakt for dagen at NGDs medlemmer helst betjener industrien, fordi de synes forlagene betaler for dårlig. Det er for så vidt karakteristisk, fremholdes det, at i NGDs skriv til Departementet av 12. september 1980 som er fremlagt under saken, fremholder NGD om skolekopieringsundersøkelsen behovet for å få registrert f. eks. kalligrafi, TV-grafikk, emballasje, reklame og tapet m.v.

PART NR. 4 HAR NEDLAGT SLIK PÅSTAND:

5. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier i skole- og voksenopplæring 1980-1982 av billedkunst utgjør kr. 351.649,-.

Grunnvederlaget som utgjør kr. 175.824,50 fordeles med 85 % til billedkunstnerne v/NBFO.

Multiplikatorvederlaget som utgjør kr. 175.824,50 tilfaller med 100 % billedkunstnerne v/NBFO.

6. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier i skole- og voksenopplæring 1980-1982 av tegnede og malte illustrasjoner og fagtegninger utgjør kr. 3.721.523,-

Grunnvederlaget som utgjør kr. 3.601.564,- fordeles med 45 % til illustratørene v/NBFO.

Multiplikatorvederlaget som utgjør kr. 119.959,- fordeles med 60 % til illustratørene v/NBFO.

PART NR. 6 HAR SÆRSKILT GJORT GJELDENE:

(Når det gjelder part nr. 1s anførsel om at part nr. 6 på rent rettslig grunnlag skulle være utelukket fra å kreve andel overhodet, fordi partens tilslutning til avtalen med Staten ikke var nødvendig for å utløse lisensen etter kopieringsloven, har voldgiftsretten avskåret part nr. 6 fra imøtegåelse av anførselen. Det vises om dette til fremstillingen av part nr. 1s anførsler, ad påstandenes post 8, og til voldgiftsrettens bemerkninger nedenfor under punkt 1.)

Parten bestrider at vederlag bare kan tilkjennes slike organisasjoner som kan sies å være representative for alle norske rettighetshavere på området. Parten representerer en ganske betydelig del av de norske fotografer hvis fotografier blir kopiert, og det er da intet holdepunkt hverken i kopieringsavtalen eller dens forarbeider for å nekte parten andel i vederlaget.

Parten krever en rimelig andel av vederlaget for kopiering av fotografier. Selv om parten representerer bare omkring 90 fotografer, hvorav omkring tre fjerdedeler arbeider med fotografi til daglig, blir partens medlemmers fotografier brukt - og dermed kopiert - i større utstrekning enn andre fotografers, fordi utgiverne foretrekker bilder med det "kunstneriske streif" som man langt oftere finner i de bilder partens medlemmer lager. Partens medlemmer har en annen tilnærming til oppgavene enn de fleste andre fotografer, og forlagene vet dette og henvender seg til partens medlemmer. Videre sørger partens medlemmer i langt større utstrekning enn andre fotografer for å beholde eneretten på sin hånd, bestillingsarbeider er heller ikke så vanlig her.

Etter partens beregninger skriver ca. 15 % av skolekopiene av fotografier seg fra partens medlemmers arbeider. Hvis man da setter en utgiverandel på 25 %, som parten finner rimelig her hvor det må antas å være en liten del av bruken som skjer i

kraft av låneregler, skulle parten tilkomme 11,25 % av det totale vederlag, som avrundet oppad gir 11,5 % av totalsummen.

PART NR. 6 HAR NEDLAGT SLIK PÅSTAND:

8. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier i skole- og voksenopplæring 1980-1982 utgjør kr. 350.277,-, som fordeles med 11,5 % til kunstneriske fotografer ved Forbundet Frie Fotografer.

VOLDGIFTSRETTEEN SKAL BEMERKE:

1. Som det er redegjort for foran i fremstillingen av part nr. 1s anførsler vedrørende påstandenes post 8 om vederlaget for kopier av fotografier, brakte part nr. 1 i sin prosedyre under hovedforhandlingen inn et nytt rettslig grunnlag, som etter partens oppfatning måtte innebære at part nr. 6 var avskåret fra å kreve noen andel overhodet av de midler som står til disposisjon. Det ble gjort gjeldende at kopieringsloven av 1979 og dens forarbeider, §1, jfr. §3 og Ot.prp. 54 for 1978-79 s. 10, spalte 1, øverst, jfr. s. 15 under 2.2.5, må innebære at bare organisasjoner hvis tilslutning til kopieringsavtalen med Staten er nødvendig for å utløse avtalelisensen, kan være berettiget til andel i det vederlag Staten betaler i henhold til kopieringsavtalen. Slikt vederlag tilkommer, etter den rettsoppfatning part nr. 1 her hevder, bare "organisasjon som representerer en vesentlig del av norske opphavsmenn på området", og part nr. 6 kan etter part nr. 1s oppfatning ikke hevdes å være en slik organisasjon.

Voldgiftsretten er kommet til at den ikke kan bygge sin avgjørelse på et slikt grunnlag - et standpunkt som for øvrig ble meddelt partene allerede under hovedforhandlingen.

Uansett hvordan kopieringsloven av 1979 er å forstå på dette punkt, og uansett hvordan dette spørsmålet blir å løse mellom partene i fremtiden, er part nr. 6 part i kopieringsavtalen med Staten, og part i voldgiftsavtalen, når det gjelder vederlaget for 1980-1982. Voldgiftsrettens kompetanse er bestemt av dette. Etter voldgiftsavtalen skal "fordeling av kopieringsvederlag som i h.h.t. avtale om fotokopiering i skolen utbetales av Staten for kopiering i årene 1980-1982 ... fastsettes ved voldgift", og vederlaget for kopier av fotografier skal etter voldgiftsavtalens punkt 8 fordeles mellom part nr.6 og part nr. 1.

Voldgiftsrettens kompetanse er etter dette begrenset til å

fastsette andelenes størrelse. I dette må etter voldgiftsrettens oppfatning ligge at voldgiftsretten nok kan komme til at en part tilkommer en andel på 100 %, slik at motpartens andel blir 0. En slik fordeling må imidlertid følge av at voldgiftsretten finner at den tilsies av det materielle fordelingsgrunnlag som voldgiftsretten etter de konkrete omstendigheter antar å måtte bygge på. Slik voldgiftsrettens kompetanse er fastlagt, kan den ikke se at det ligger innenfor denne kompetanse å legge til grunn at en part, som er med i kopieringsavtalen med Staten, som er part i voldgiftsavtalen, hvis medlemmers frembringelser må antas å være kopiert med hjemmel i kopieringsavtalen med Staten, og hvis medlemmer etter fotografiloven har enerett til å foreta slik kopiering som må antas foretatt med hjemmel i kopieringsavtalen med Staten, allikevel skulle være rettslig avskåret fra å fremme krav om andel i det vederlag Staten har betalt for kopiering av slike frembringelser.

Voldgiftsretten finner således at også vederlaget for kopier av fotografier må gjøres til gjenstand for fordeling på tilsvarende måte som de øvrige poster, og kommer tilbake til dette punkt under punkt 18 i sine bemerkninger.

2. Part nr. 1 har videre gjort gjeldende at andel i vederlaget fra Staten bare tilkommer organisasjoner som organiserer så mange rettighetshavere på et område at de kan sies å være representative for dette områdets rettighetshavere.

Parten hevder at dette fremgår av kopieringsloven og dens forarbeider, og at det er en nødvendig løsning for å unngå for stor oppsplitting av vederlagsmidlene, med derav følgende vanskeligheter for etableringen av hensiktsmessige stipendieordninger m.v.

Voldgiftsretten kan ikke slutte seg til denne oppfatning. Den kan ikke finne noen støtte for den i lovens tekst. Det som i motivene er sagt om organisasjonene og deres representativitet, se Ot.prp. nr. 54 for 1978-79 s. 8 og særlig s. 10, sp. 1 øverst, går etter voldgiftsrettens oppfatning entydig på de krav som må stilles til en organisasjon for at en kopieringsavtale med den skal utløse tvangslisensen etter loven på vedkommende område.

Den eneste motivuttalelse voldgiftsretten kan finne som kan leses slik at den underbygger partens standpunkt her, er en passus under 2.2.5 på s. 15 i proposisjonen:

"Departementet forutsetter som nevnt en kollektiv ordning for innkreving og fordeling av vederlaget. Det foreslås tatt inn en uttrykkelig bestemmelse i loven om at vederlaget kan disponeres til kollektive formål, se §3 i lovutkastet. Det blir de organisasjoner som inngår avtale om kopiering, som får ansvaret for å fordele vederlaget. Ved fordeling i form av stipendier eller annen form for støtte til enkeltpersoner må de norske rettshavere som ikke er organisert, og som avtalelisensen virker overfor, vurderes likt med organisasjonsmedlemmene (lovutkastets §3)."

Voldgiftsretten skal her peke på at det standpunkt man tar i dette spørsmålet, får betydning ikke bare for hvem som skal ha styring med de stipendieordninger som opprettes, o.l. Det fremgår av proposisjonens s. 10, sp. 1 nedenfor midten, at man ikke engang prinsipielt har tenkt på stipendieordninger som anvendelsesform for vederlagsandelene: "Vederlaget for kopieringen forutsettes disponert til kollektive formål, eventuelt også til fordeling blant rettshaverne i form av stipend, sosial støtte o.l."

Voldgiftsretten må oppfatte dette slik at den organisasjon som får andel av vederlaget vil kunne bruke iallfall deler av dette til rene organisasjonsformål o.l. Den vil også kunne bruke det til informasjonsformål, som f.eks. markedsføring av den kunststart det gjelder. Formentlig må midler kunne brukes

også f.eks. til reisning og drift av bygninger av typen Kunstnernes hus.

Dette gjør spørsmålet om hvilke organisasjoner som skal ha andel til noe langt vesentligere enn spørsmålet om hvem som skal bygge opp og administrere stipendordninger o.l. Det blir et spørsmål også om hvilke organisasjoner som skal disponere midler til å bygge seg selv opp, til å øke sin egen slagkraft som organisasjon, til å skape blest om sin virksomhet, til å markedsføre sitt kunstsyn, o.l. Voldgiftsretten finner det da på ingen måte rimelig at disse fordeler skal bare de organisasjoner nyte godt av, som er så store at deres medvirkning ved inngåelsen av den avtale som utløser tvangslisensen er nødvendig, eller ellers kan sies å være representative for alle rettighetshavere på vedkommende felt. Etter voldgiftsrettens oppfatning vil et slikt resultat fremtre som så lite rimelig, at det må ha en sterk formodning mot seg at det har vært tilsiktet av lovgiveren.

Og voldgiftsretten kan ikke se at den siterte passus fra proposisjonens s. 15 binder til en slik lese måte som part nr. 1 har hevdet. Tvertimot finner voldgiftsretten en annen lese måte minst like naturlig. Etter voldgiftsrettens oppfatning kan - og bør - passusen leses slik at de organisasjoner som inngår avtale om kopiering (og det kan gjerne være bare de hvis medvirkning er nødvendig for å utløse tvangslisensen) skal oppebære vederlaget fra Staten, og ha ansvaret for at midlene kommer til dem som har krav på del i dem, slik at Staten ikke skal risikere nye krav fra disse. Lest på denne måten betyr uttalelsen ikke annet enn at Staten med befriende virkning kan betale til de store organisasjonene, og sier intet om at disse ikke skal dele med de mindre.

Voldgiftsretten finner på denne bakgrunn at også organisasjoner som ikke kan sies å være representative, men som likevel organiserer en ikke uvesentlig del av rettighetshaverne på området, kan tilkjennes andel i vederlaget ved fordelingen av dette mellom organisasjonene.

3. Part nr. 1 har også hevdet at det ved fordeling av vederlag mellom to organisasjoner som begge representerer opphavsmenn på samme område, må legges avgjørende vekt på hvilken organisasjon som har til formål å representere slike opphavsmenn. Det er denne organisasjon alene som etter partens oppfatning må tilkomme vederlaget for opphavsmennene på området, den er ikke forpliktet til å dele med en annen organisasjon som - til tross for at dens medlemmer er opphavsmenn på området - ikke har til formål å fremme deres interesser i denne egenskap.

Voldgiftsretten er ut fra en fri hensiktsmessighetsvurdering tilbøyelig til å være enig med part nr. 1 i at en slik løsning ville være den beste. Ikke minst med tanke på de fremtidige forhandlingssituasjoner, antar voldgiftsretten også at det ville være sterkt ønskelig om man kunne ha den situasjon at det for hver vederlagspost stod bare en organisasjon som berettiget til opphavsmannsandelen, og en organisasjon som berettiget til utgiverandelen. Slik er imidlertid ikke dagens organisasjonsmønster. Det er - og etter voldgiftsrettens oppfatning med rette - flere fotograforganisasjoner som gjør krav på fotografandeler, og to - til dels flere - utgiverorganisasjoner som gjør krav på utgiverandeler. Denne situasjonen må voldgiftsretten ta som den er.

Spørsmålet kommer riktignok i en mer spesiell stilling i slike tilfelle som når det gjelder tvisten mellom partene nr. 1 og nr. 4 om vederlaget under post 6, tegnede og malte illustrasjoner og fagtegninger. Her er det klare ulikheter i partenes opptaksvilkår og formålskriterier, som gir grunnlag for tvil om i hvilken utstrekning partene kan sies å organisere opphavsmenn til slike verk som det gjelder, i denne egenskap.

Voldgiftsretten finner det klart at man i slike tilfelle kan ha en situasjon hvor en part som organiserer personer som er opphavsmenn på et område, må nektes andel i vederlaget for dette område fordi den - selv om den generelt er disse

opphavsmennenes fagorganisasjon - likevel ikke er deres naturlige representant på nettopp dette området. Voldgiftsretten er således f.eks. enig i det som part nr. 1 har anført, om at Den norske Forfatterforening ikke kan gjøre krav på vederlag for faglitterære tekster, under henvisning til at endel av de skjønnlitterære skribenter hvis ve og vel den skal trykke, også skriver faglitteratur. Men her dreier det seg om relativt klart avgrensede områder, hvor det må være naturlig å kreve at de opphavsmenn som virker på begge områder må organisere seg i begge organisasjoner.

Slike tilfelle som dette finnes imidlertid etter voldgiftsrettens oppfatning ikke på de områder som voldgiftsretten har til behandling. Voldgiftsretten må etter det som er opplyst legge til grunn at et betydelig antall opphavsmenn organisert i part nr. 4s organisasjoner er opphavsmenn til slike illustrasjoner som vederlaget under post 6 er betaling for kopiering av, og at part nr. 4 utad opptrer som disse opphavsmenns organisasjon også for dette virkeområdets vedkommende. Voldgiftsretten kommer nedenfor under punkt 16 inn på hvor stor andel av kopieringsmassen under denne post som må antas å gjelde verk av medlemmer i part nr. 4s organisasjoner. På dette trinn skal derfor bare konstateres, at voldgiftsretten må anta at en betydelig del av de illustrasjoner som må antas kopiert må være skapt av medlemmer av part nr. 4s organisasjoner. At disse - i sin egenskap av tegnere, malere etc. - da skulle pålegges å være medlem av to organisasjoner for å oppnå en rimelig grad av innflytelse på anvendelsen av de kollektive vederlag for kopieringen, finner voldgiftsretten i seg selv lite rimelig. Slik som organisasjonsmønsteret nå engang er, må det etter voldgiftsrettens oppfatning være langt mer rimelig, at organisasjonene for denne posts vedkommende tilkjennes andel i forhold til den del av kopimassen som må antas å gjelde deres medlemmers verk. Og voldgiftsretten har heller ikke kunnet finne noe rettslig grunnlag for en annen løsning. Den kan ikke se det annerledes enn at de grunner som det er redegjort for foran under punkt 2, må gjelde tilsvarende her.

Etter et helt tilsvarende resonnement finner voldgiftsretten at musikkforlagene må ha krav på utgiverandel for musikkfaglige tekster med annen kilde enn sangbøker og noter, notehefte eller notebok.

4. Som det har fremgått av redegjørelsen for part nr. 1s anførsler krever parten for en rekke posters vedkommende andel i vederlaget på grunnlag av samleverk-redaktørens rettigheter. Det er understreket at det her ikke nødvendigvis siktes til samleverk i opphavsrettslovens forstand, ordet er brukt som fellesbetegnelse for slike kopieringskilder som ikke går inn under betegnelsen "originalverk som kilde". Så vidt voldgiftsretten forstår, innebærer dette at det siktes ikke bare til antologier, fagbøker, sangbøker etc. der sammenstilleren - redaktøren - har gjort en sammenstillingsinnsats hvis resultat fremtrer som et åndsverk i seg selv, men også til sammenstillinger av verk der sammenstillerens innsats ikke har frembragt noe slikt resultat.

Voldgiftsretten er kommet til at part nr. 1 ikke kan gjøre krav på andel på dette grunnlag.

For så vidt angår de tilfelle der sammenstillingen ikke har resultert i et nytt åndsverk - et samleverk - foreligger intet resultat som sammenstilleren har rettigheter til etter opphavsrettsloven som sammenstillere. Det er utvilsomt riktig, som parten har anført, at en sammenstillere i slike tilfelle kan ha utstyrt de sammenstilte verk med marg- eller fotnoter, innskutte kommentarer o.l., som kan være små åndsverk. Men voldgiftsretten er enig i det som om dette er anført av part nr. 2, at dette i så fall vil være åndsverk som etter det statistikk-system partene sammen har vært med på å etablere, er rubrisert som litterære - normalt faglitterære - tekster, og dermed tallet inn i beregningsgrunnlaget for vederlaget som sådanne. Voldgiftsretten minner her om at det er tallet helt

ned til fjerdedeler av sider, og endog slik at det kan forekomme at det er tallet mer enn fire fjerdedeler pr. kopiside. Det vil således etter voldgiftsrettens oppfatning hverken være riktig eller rimelig å trekke disse små åndsverk inn som begrunnelse for en egen andel til samleverkredaktørene.

Når det gjelder de egentlige samleverk - der hvor sammenstillersens innsats har resultert i et eget åndsverk - er det klart at sammenstilleren på vanlig måte har opphavsrett til det han har frembrakt, og det er klart at han i kraft av denne opphavsrett kan motsette seg at hans verk blir kopiert for utdeling til skoleelever etc. Men det er like klart at det også for ham gjelder, at det er hans verk som ikke må gjøres til gjenstand for slik kopiering uten hans samtykke.

Voldgiftsretten må legge til grunn at kopieringen i skolen i alt vesentlig gjelder bare deler av publikasjoner. Man viser her til kopieringsavtalen med Staten, §9, der det fastsettes at kopiering som hovedregel ikke kan gjelde mer enn 10 % av en publikasjon, og ikke mer enn 20 sider, til hver elev i løpet av skoleåret. Fra dette gjelder noen unntak. Dels innfører disse ytterligere begrensninger, dels innebærer de utvidelser av kopieringsadgangen. Det kan således av skjønnlitterære tekster kopieres en hel novelle, og fra brosjyrer og andre gratispublikasjoner, aviser, fagpresse, ukeblader o.l., og som hovedregel også periodiske publikasjoner av almenkulturell eller vitenskapelig art, kan det kopieres uten begrensning.

Der hvor de nevnte begrensninger gjelder og blir overholdt, vil det etter voldgiftsrettens oppfatning måtte antas at samleverkredaktørens verk normalt blir kopiert bare i ubetydelig utstrekning eller overhodet ikke. Er samleverket en novellesamling, vil kopiering av en novelle ikke kunne berøre hans verk. Det samme gjelder hvis det kopieres f.eks. 10 spredte dikt fra en antologi med 100 dikt. Kopieres det derimot 10 dikt som står samlet, kan det nok forekomme at kopieringen også omfatter en mindre del av antologiredaktørens samleverk. Og det er klart at dette kan forekomme ved

kopiering fra f.eks. en lesebok, der lyrikk, prosa og billedkunst kan være stilt sammen. Men det er for voldgiftsretten vanskelig å forestille seg at det her kan bli tale om mer enn en temmelig ubetydelig del av samleverket som utnyttes. Etter kopieringsavtalens §6, annet ledd, begrenser avtalen ikke skolenes rett til sitat med hjemmel i opphavsrettslovens §13, første ledd, og voldgiftsretten kan ikke se at det i de her omhandlede tilfelle er sannsynliggjort at det har foregått kopiering av samleverkredaktørens åndsverk i større utstrekning enn det som må ansees som lovlig sitatbruk av verket.

Det har under saken vært fremholdt at kopieringsavtalens begrensninger ikke overholdes, og at det i betydelig utstrekning kopieres langt ut over begrensningene. Hvis dette er riktig, er det selvsagt mulig at det skjer kopiering som krenker også samleverkredaktørens rett. Det er imidlertid ikke tilbudt noen form for bevisførsel for at slik ulovlig kopiering finner sted, enn si i hvilket omfang. Og uten slik bevisførsel vil voldgiftsretten ikke kunne gå inn på slik kopiering uten å hengi seg på rene spekulasjoner, hvilket den hverken anser seg berettiget eller forpliktet til. Det er følgelig for voldgiftsretten heller ikke grunn til å gå inn på spørsmålet om voldgiftsavtalens vederlagsregler er ment å gi ikke bare vederlag for lovlig kopiering, men også erstatning for slik ulovlig kopiering som fortsatt måtte finne sted av norske verk i skolene m.v.

Når det gjelder de kopieringskilder som ikke er underkastet begrensninger i kopieringsadgangen, er det klart at avtalen hjemler kopiering også av samleverkredaktørenes verk i langt videre utstrekning enn opphavsrettslovens "låneregler" tillater. Voldgiftsretten finner det imidlertid ikke bevist at slik kopiering faktisk har skjedd i avtaleperioden.

Når det gjelder tidsskrifter, vil samleverkredaktørens innsats normalt bestå i å velge ut stoff og sette det i rekkefølge. For de alle fleste tidsskrifter vil dette være en

innsats av så vidt lav verkshøyde, at det er vanskelig å forestille seg at redaktørens verk kan være kopiert uten at iallfall store deler av et hefte, flere artikler m.v., kopieres. Voldgiftsretten anser det ikke sannsynlig at slik kopiering skjer, og det har ikke vært tilbudt bevis for at det har forekommet i avtaleperioden.

Når det gjelder aviser, vil nok redaktørinnsatsen kunne være betydeligere, i den forstand at redaktørens individuelle, skapende innsats vil kunne spores også i noe mindre partier av samleverket - i noen tilfelle kanskje endog innenfor den enkelte avisside. Men voldgiftsretten antar at aviskopiering i skolen som den alt overveiende hovedregel nettopp ikke skjer på den måte at man kopierer en eller flere hele avissider. Formålet med kopieringen må antas å tilsi at man henter ut av avisen enkeltbidrag - eventuelt slik at ett eller flere andre bidrag "kommer med på kopien". For de fleste aviser vil også formatet gjøre kopiering av hele avissider for utdeling til elevene upraktisk av rent kopieringstekniske grunner. Voldgiftsretten anser det derfor ikke sannsynlig at slik kopiering skjer, og det har heller ikke vært tilbudt bevis for at det har forekommet i avtaleperioden.

Når det gjelder ukeblader o.l. må voldgiftsretten anta at kopiering i skolen overhodet skjer i nokså begrenset utstrekning. Og i den utstrekning det skjer, må det antas at forholdet blir omtrent som for aviser. Heller ikke her har det vært tilbudt bevis for at kopiering som har kunnet berøre samleverkredaktørens rett virkelig har funnet sted i avtaleperioden.

På lignende måte - enten som ved aviser, eller som ved tidsskrifter - antar voldgiftsretten at det vil forholde seg med gruppen "fagpresse". Heller ikke her har det vært tilbudt bevis for at det i avtaleperioden har funnet sted kopiering av samleverkredaktørens verk.

Det som gjenstår, synes da å være gruppen "brosjyrer og andre publikasjoner bestemt for gratis distribusjon".

Det har ikke for voldgiftsretten i synderlig grad vært nevnt eksempler på slike publikasjoner som dette som er gjenstand for kopiering i skolen.

Voldgiftsretten antar at det i en viss utstrekning vil skje kopiering av offentlige publikasjoner. Slik kopiering er imidlertid hjemlet i opphavsrettslovens §9, og kopiering i henhold til den er ikke berørt av kopieringsavtalen, se dennes §6.

Videre kan voldgiftsretten tenke seg at det skjer kopiering av slikt stoff som valgbrosjyrer, politiske partiers programpublikasjoner o.l. samfunnsorienterende stoff. Slike publikasjoner må antas å bli sendt ut med den målsetting at de på billigst mulig måte skal nå flest mulig lesere. Etter voldgiftsrettens oppfatning må det her i selve publiseringen normalt tolkes inn en "stilltiende lisens" til eksemplarframstilling og spredning gjennom kopiering i skolene. Noe lignende vil kunne gjelde f.eks. reklamebrosjyrer, hvis det skulle være slik at skolene kopierer slike.

Det er mulig at voldgiftsrettens fantasi her ikke strekker til, og at det i skolene i et visst omfang skjer kopiering også av brosjyrer som ikke av de her nevnte grunner må holdes utenfor. Det statistiske materiale som er fremlagt for voldgiftsretten gir imidlertid liten hjelp her. Det viser at stofftypen "Brosjyrer, annonser: o.a." kopiert fra "annet forlagsprodusert materiale" utgjør i overkant av 0,9 % av det registrerte (se den av part nr. 1 oppstilte "totale krysstabell"). Det fremgår imidlertid at dette omfatter stoff fra "brosjyrer, annonser såvel fra dagspresse og periodisk presse som fra andre kilder, stoff fra offentlige publikasjoner, offentlige utredninger o.l." (SSBR s. 45, punkt h). Her inngår altså atskillige kopieringskilder som nettopp ikke er brosjyrer, og atskillige som ikke er gjenstand for gratis utdeling. Voldgiftsretten må legge til grunn at det skjer en nokså begrenset kopiering av egentlige gratisbrosjyrer

og andre gratispublikasjoner, som det ikke på annet grunnlag allerede var tillatt å kopiere. Noen bevisførsel er ikke tilbudt på dette punkt, og voldgiftsretten har derfor ikke grunnlag for å bygge på at det overhodet har skjedd kopiering av gratisbrosjyrer og andre gratispublikasjoner på slik måte at samleverkredaktørens verk er blitt kopiert.

- - -

Part nr. 1 har videre gjort gjeldende at kravet om andel for samleverkene kan bygges på at avtaleforholdet mellom forlagene og samleverkredaktørene innebærer at forlagene ikke kan samtykke til kopiering fra samleverk uten at det også foreligger samtykke fra samleverkredaktørene, da kopieringen reduserer omsetningen av samleverkene og dermed innebærer et inntektstap for redaktørene. Dette spørsmålet kan mest hensiktsmessig behandles etter at voldgiftsretten har drøftet de spørsmål som er reist omkring forlagenes krav på andeler, og voldgiftsretten skal derfor komme tilbake til det nedenfor under punkt 6.

5. Part nr. 1s krav om utgiverandeler er, som det har fremgått av redegjørelsen for partens anførsler, prinsipalt bygd på at forlagene må ha vern etter markedsføringsloven mot konkurrerende virksomheters utnyttelse av satsbildet, og subsidiært på at det vil være et brudd på forfatternes lojalitetsplikt overfor forlagene om de uten at forlagene får del i vederlaget gir samtykke til en slik kopiering som skjer i skolen. Som et sideordnet grunnlag har parten anført at forlagene i en viss utstrekning tilkommer utgiverandel i kraft av avledede rettigheter, idet de for visse verk har fått overdratt til seg opphavsrett som omfatter også slik utnyttelse som skjer gjennom kopiering i skolen.

De øvrige parter bestrider ikke at lojalitetsplikten i visse tilfelle kan berettigge en utgiverandel, men benekter at utgiverne kan fremme krav på grunnlag av markedsføringslovens regler.

Voldgiftsretten skal her innledningsvis bemerke at det ikke kan anføres som argument mot å anvende markedsføringsloven til vern mot utnyttelse av satsbildet, at dette ikke er særskilt vernet gjennom lovbestemt enerett - f.eks. i opphavsrettsloven. Det er etter voldgiftsrettens oppfatning helt på det rene at markedsføringsloven kan gi vern mot ettergjøring av frembringelser som ikke er "funnet verdige" til enerettsbeskyttelse i opphavsrettsloven eller i annen lovgivning. Det kan her vises til det nokså parallelle tilfelle når det gjelder resultatet av grammofonplatefabrikantenes innspillingsinnsats. Da åndsverkloven av 1930 ble gitt, nådde fabrikantene ikke frem med sitt ønske om enerettsbeskyttelse for sine innspillinger - det fikk de først med opphavsrettsloven av 1961, §45. Men en fabrikants platefremstilling gjennom direkte, teknisk overføring av en annen fabrikants innspilling ble likevel før 1961 nevnt som et skoleeksempel på slavisk kopiering som måtte ansees utilbørlig etter god forretningsskikk, og altså stridende mot generalklausulen i den dagjeldende konkurranselovs §1. Ut fra slike betraktninger ble regelen om enerett i §45 i loven av 1961 også gitt anvendelse til fordel for ethvert lydopptak uten hensyn til opprinnelse, altså uten det vanlige krav om gjensidighet.

Den gjeldende generalklausul i markedsføringslovens §1 har erstattet sin forgjengers uttrykk "etter god forretningsskikk ... utilbørlig" med "strider mot god forretningsskikk". Det er etter lovens forarbeider tvilsomt nok i hvilken grad en skjerpelse av selve målestokken egentlig var tilsiktet. Det som etter voldgiftsrettens oppfatning ikke kan være tvilsomt, er imidlertid at holdningene til hva som går an i konkurransen, gjennomgående er blitt skjerpet her i landet i løpet av de siste 15-20 år. Selv om selve målestokken således skulle være uendret, er den forretningsmoral som handlingen skal måles mot, en annen i dag enn f. eks. da de rettsavgjørelser partene har henvist til falt. "God forretningsskikk" er i dag en atskillig mer krevende norm enn for 15-20 år siden.

Voldgiftsretten må anta at det i dag hos oss ikke kan ansees tvilsomt at et forlag som vil utgi verk som er falt i det fri, ikke kan gjøre dette på den måte at det lar foreta et fotografisk opptrykk av en utgave av verket som et annet forlag har latt fremstille og fremdeles lagerfører. Dette vil etter voldgiftsrettens oppfatning være et like klart eksempel på utillatelig slavisk kopiering av en annen virksomhets frembringelse som utgivelse av grammofonplater med et annet selskaps innspilling. Selv om produktene gis et så forskjellig utstyr at forveksling ikke vil forekomme, vil en så eklatant utnyttelse av en konkurrents innsats og omkostninger måtte rammes av markedsføringslovens §1. Etter omstendighetene kan man måtte komme til samme løsning også i tilfelle hvor det er et ikke lenger lagerført produkt som kopieres på denne måten.

Voldgiftsretten finner at det samme må gjelde selv om den konkurrerende utnyttelse av det fotografiske opptrykk ikke er fullt så direkte. Man kan tenke seg at forlag A utgir en større antologi med frie verk, beregnet på universitets- og høyskolebruk, men som inneholder enkelte avsnitt som vil være nyttige også for den videregående skolen. A har imidlertid ikke forsøkt å markedsføre verket overfor skolen. Forlag B oppdager denne nisjen, og tilbyr skolen særutgaver av disse avsnitt, samlet eller enkeltvis. Dette må B normalt kunne gjøre uten påtale, dersom forlaget trykker avsnittene på ny sats. Men etter voldgiftsrettens oppfatning må det også her være i strid med god forretningsskikk om B skulle fremstille sitt produkt ved ren avfotografering av det satsbildet A har bekostet, og på denne måte oppnå vesentlige besparelser i sine trykningsomkostninger. Det skjer i så fall en slavisk kopiering som innebærer utnyttelse av As innsats og investeringer, og forlagene befinner seg i en generell konkurransesituasjon. Det kan da ikke være avgjørende at Bs produkt henvender seg til et markedssegment som A (ennå) ikke eksploaterer. Og enn klarere må løsningen bli, dersom det kan påvises at Bs virksomhet har negativ innvirkning på salget av As utgave.

Den kopiering som skjer i skolene har etter voldgiftsrettens oppfatning i avgjørende henseender klar parallellitet med de her skisserte situasjoner.

Også i skolekopieringen skjer det en rent slavisk kopiering av det satsbilde bokens utgiver har bekostet - det skjer en helt direkte utnyttelse av hans investering. Det må også etter voldgiftsrettens oppfatning være klart at kopieringen skjer med det hovedmotiv å spare omkostninger - riktignok ikke til ny sats, men til innkjøp av bøker etc.

I og med at omkostningsbesparelse ved unngåelse av innkjøp av bøker må antas å være hovedmotivet for den kopiering som skjer, er det også klart at kopieringen har en negativ effekt på salget av de kopierte produkter, eller på salget av tilsvarende produkter fra den samme gruppe produsenter. Dette gjelder også der hvor kopieringen ikke skjer fra en bok som utgiveren stadig lagerfører, men fra en "gammel" bok som ikke lenger er å få kjøpt. Så sant det stoff som kopieres finnes i en annen bok som stadig er i handelen, vil kopieringen kunne ha en negativ effekt på salget av denne boken. Heller ikke kan det være avgjørende at det stoff som kopieres i mange tilfelle må antas å være tilgjengelig for kopiering fra mange kilder, slik at man ikke uten videre kan anta at kopiering av en side i en bestemt bok trer i stedet for kjøp av nettopp denne bok, man kopierer f.eks. fra en diktsamling, men ville ved kjøp ha valgt en stor antologi fra et annet forlag, som blant meget annet inneholdt også de ønskede dikt av denne lyriker. Kopieringen må ikke desto mindre antas å ha negativ effekt på boksalget som helhet, og spørsmålet om hvilket forlag som rammes blir relativt uinteressant når forlagsbransjen som her opptrer samlet for å verge sine interesser. Det er klart at det også skjer kopiering som ikke kan sees under slike synsvinkler. Men voldgiftsretten må anta at dens drøftelse her er riktig for en vesentlig del av den kopiering som skjer, og finner at dette må være avgjørende for så vidt. Her, som ellers i de tvister som foreligger, er det umulig å gå i detalj - man må bygge på det som antas å være de store linjer.

På denne bakgrunn kan det etter voldgiftsrettens oppfatning ikke tillegges noen avgjørende vekt at de skoleproduserte produkter er av en annen art - og har en kortere levetid - enn de forlagsproduserte. Heller ikke kan det være avgjørende at skolene ikke produserer med sikte på egen gevinst - på annen måte enn omkostningsreduksjon. Heller ikke kan det på denne bakgrunn tillegges vekt at bare deler av verkene kopieres, og at de kopieres bare for internt bruk. Intet av dette påvirker den vurdering som er gitt foran. Heller ikke er det interessant at produksjonsteknologien er forskjellig.

Det totale kopieringsvolum i skolen representerer en utnyttelse av andres investeringer gjennom slavisk kopiering av enormt omfang - helt uten sidestykke i norsk konkurranserettslig praksis.

Annerledes blir bildet hvis man ikke ser på totaliteten, men på hva den enkelte virksomhet innenfor skolesystemet foretar seg. Voldgiftsretten antar at det finnes skolevirksomheter som er så små, eller som ennå har så vidt utilstrekkelig kopieringsutstyr, at den kopiering som foretas der blir for ubetydelig i volum til å kunne rettferdiggjøre anvendelse av markedsføringslovens §1. Men voldgiftsretten vil anta at tallet på slike skolevirksomheter er lite. Man må minne om at det her ikke kan sees på den enkelte skole, men på den enkelte skolevirksomhet - dvs. på de enkelte kommuner og fylkeskommuner m.v. Og voldgiftsretten finner det rimelig klart at det i det alt overveiende antall skolevirksomheter skjer kopiering av forlagsprodusert materiale i et slikt omfang at kopieringen volummessig er tilstrekkelig til å bringe markedsføringslovens §1 i anvendelse. Det må da være berettiget å se kopieringsvirksomheten under ett iallfall i den forstand, at man ikke legger vekt på at det vil finnes enkelte skolevirksomheter som (ennå) ikke kopierer i slikt omfang at kopieringen kan rammes av markedsføringslovens §1.

Bestemmelsen i markedsføringslovens §1 rammer bare handlinger som skjer i næringsvirksomhet. Hva som ligger i

dette, er på en ikke helt vellykket måte forsøkt definert i lovens §19, første ledds annet punktum: "En næringsvirksomhet går inn under loven selv om den enhet (bedrift, institusjon, anstalt, innretning eller annet) som driver virksomheten, ikke tar sikte på fortjeneste". Ettersom bestemmelsen bruker det begrep som skal defineres som ledd i definisjonen, gir den i seg selv begrenset veiledning, ut over det at den gjør det klart at også en virksomhet som ikke tar sikte på fortjeneste kan være næringsvirksomhet.

Leser man bestemmelsen på bakgrunn av lovens forarbeider, blir imidlertid bildet vesentlig klarere.

Konkurranselovkomiteens utkast hadde denne ordlyd: "Bestemmelsene i denne lov kommer også til anvendelse på dem som forestår eller er ansatt ved sykehus, rekonvalesenthjem, undervisningsanstalter eller andre innretninger eller foretak som driver økonomisk virksomhet, selv om den ikke er rettet på fortjeneste, eller som avtar varer eller tjenester fra næringslivet" (utkastets §13). Komiteen bemerket i sine motiver til denne bestemmelse at begrepene næringsdrivende og næringsvirksomhet "er ikke entydige, og komiteen har funnet grunn til uttrykkelig å nevne visse foretak som er forutsatt å skulle gå inn under loven, selv om det etter alminnelig språkbruk ikke er naturlig å si at deres gjøremål er å drive næringsvirksomhet. Man har som eksempler nevnt sykehus, undervisningsanstalter m.v. ... Det er ikke grunn til å holde slike institusjoner utenfor" (s. 88).

Departementet ga bestemmelsen den utformning den har i loven. Departementet pekte på at komiteens forslag ga uttrykk for to ting, "nemlig for det første at en virksomhet skal kunne ansees som næringsvirksomhet selv om den ikke er rettet på fortjeneste, og for det annet at det alltid skal ansees som næringsvirksomhet å avta mot betaling varer eller tjenester fra næringslivet såframt den som gjør det er sykehus, undervisningsanstalt eller andre innretninger eller foretak. Av disse to deldefinisjoner har departementet ment det riktig å

oppta den første ... Departementet er enig også i den annen av definisjonene, men har funnet å burde la den gå ut likevel, fordi det lett kunne virke mer villedende enn veiledende å ha den med i loven. Når det først slås fast i lovteksten at fortjenestemotivet ikke er avgjørende for om næringsvirksomhet foreligger eller ikke, antas det nemlig at den innkjøpsvirksomhet som sykehus, skoler o.l. driver med hensyn til varer og tjenester fra næringsdrivende, uten videre vil bli regnet for næringsvirksomhet; og det selv om en skulle komme til at den hovedvirksomhet, eksempelvis sykepleien eller undervisningen, som innkjøpsvirksomheten skal tjene, ikke skulle bli ansett for å være av en slik art. Departementet ser det nemlig slik at når fortjenestemotivet ved virksomheten faller ut ved vurderingen av om den bør regnes for næringsvirksomhet eller ikke, vil det hovedsakelig være virksomhetens art som blir det avgjørende ..." (Ot.prp. nr. 57 for 1971-72, s. 32).

Departementets uttalelser her tar åpenbart først og fremst sikte på anvendelsen av lovens regler om bestikkelse av ansatte, og er preget av dette. Men de viser likevel etter voldgiftsrettens oppfatning med tilstrekkelig klarhet at en skole, selv om dens hovedvirksomhet ikke ansees som næringsvirksomhet, kan bli å anse som næringsdrivende - som en som driver næringsvirksomhet - for så vidt angår visse sider av sin virksomhet.

Om slike sider av virksomheten skal omfattes eller ikke, synes etter det som er uttalt i motivene å måtte avhenge av om de drives på en måte som det er naturlig å likestille med vanlig næringsvirksomhet, og slik at den gir anledning til å foreta handlinger som det er lovens formål å motarbeide.

Bestikkelseseksempelet er her det mest nærliggende og opplagte. Men det kan etter voldgiftsrettens oppfatning ikke være et enestående eksempel. Den kopieringsvirksomhet skolene driver ville, som voldgiftsretten har pekt på, måtte rammes som stridende mot god forretningsskikk dersom den var drevet av en

vanlig ervervsdrivende. Selve kopieringsvirksomheten har et slikt omfang at den godt kan sidestilles med skolenes innkjøpsvirksomhet, og den tar klart sikte på økonomisk vinning gjennom en handlemate som påfører produsentene tap, vanskeliggjør markedsforholdene for dem, og - når man ser på den totale utnyttelse - kan innebære en trussel mot produsentbedriftenes lønnsomhet. Voldgiftsretten kan ikke se det annerledes enn at man også her står overfor en virksomhet som drives på en slik måte at den bør likestilles med vanlig næringsvirksomhet. Og her er det ikke tale om en virksomhet som drives slik at den kan gi anledning til slike handlinger som det er markedsføringslovens formål å motarbeide - virksomheten består i nettopp slike handlinger.

Skolenes kopieringsvirksomhet må således etter voldgiftsrettens oppfatning være næringsvirksomhet i markedsføringslovens forstand. Markedsføringslovens §1 er dermed anvendelig på forholdet. At den virksomhet skolene driver ved sin kopiering rammes av bestemmelsens karakteristikk "strider mot god forretningsskikk næringsdrivende imellom", fremgår av det voldgiftsretten har anført foran.

Det følger av dette at utgiverens samtykke - deres tilslutning til kopieringsavtalen med Staten - var nødvendig for å legalisere skolekopieringen. Uten slikt samtykke kunne skolene som hovedregel ikke utnytte satsbildene, og de ville dermed gjennomgående være utelukket fra å foreta kopiering i slikt omfang som skjedd. Utgiverne kan ikke antas å ha villet gi et slikt samtykke uten økonomisk kompensasjon, og det er dermed etter voldgiftsrettens oppfatning klart at de tilkommer andel i det vederlag Staten har betalt for å oppnå en avtale som gjør kopieringen lovlig.

Det har vært anført fra part nr. 2s side at en slik oppfatning må føre til at forlagene da må kunne kreve vederlag fra Staten også for kopiering fra nyere utgaver av verk som er falt i det fri, og at forlagene ved å akseptere at slike verk ble holdt utenfor statistikken har erkjent at de ikke har rett

til kompensasjon for utnyttelsen av satsbildet. Voldgiftsretten er enig i den første del av denne anførselen, men ikke i den annen. Utgiverne vil ha vern for satsbildet i atskillige tilfelle der det er frie verk som kopieres, mens de på den annen side ikke alltid vil ha vern for satsbildet i tilfelle der det er vernede verk som kopieres. Ettersom det med hensyn til de frie verk bare er forlagene som kan ha rett til kompensasjon, er det forståelig at man her ikke har villet komplisere statistikken ytterligere. En oppdeling slik at man tallet særskilt så vel frie som vernede verk ettersom utgavene fremdeles ble lagerført eller ikke, eller en lignende oppdeling på annet grunnlag, synes å måtte komplisere registreringen i svær grad. Voldgiftsretten finner det naturlig at forlagene i en slik situasjon har ansett telling av bare vernede verk som en praktisk forenkling, som på en slump ville sikre dem et vederlag som ikke i vesentlig grad avvek fra det som en mer nøyaktig opptelling ville føre til.

Når utgivernes krav på utgiverandel bygges på markedsføringslovens regler, er det etter voldgiftsrettens oppfatning klart at det i første rekke er en tapsbetraktning som må legges til grunn ved utmålingen av utgiverandelens størrelse. Det er ikke grunnlag for å se utgiverandelen som vederlag for overdragelse av en rettighet; den er en kompensasjon for frafallelse av erstatningskrav for ulovlige skadevoldende handlinger, og betaling for at slike skadevoldende handlinger fortsatt skal kunne foretas.

Etter det resultat voldgiftsretten her er kommet til, har den ikke foranledning til å gå inn på part nr. 1s subsidiære anførsler om utgiverandel på grunnlag av at opphavsmennes lojalitetsplikt er til hinder for at de samtykker til kopiering som skjedd uten at utgiverne sikres en andel i vederlaget, og heller ikke på det rent erstatningsrettslige grunnlag som part nr. 1 har påberopt seg. Voldgiftsretten skal her bare bemerke at også disse grunnlag, dersom de kunne føre frem, måtte resultere i at utgiverandelen ble fastsatt ut fra en tapsbetraktning.

Utgiverandelens størrelse må således ansettes først og fremst ut fra en vurdering av det tap utgiverne er blitt påført eller måtte ventes å bli påført i avtaleperioden. Dette tap kan nok variere noe på de forskjellige felter, jfr. part nr. 1s anførsel om at det fremgår av statistikken at det særlig er materiale produsert for undervisningsformål som rammes. Voldgiftsretten finner derfor å måtte vurdere utgiverandelens størrelse særskilt ved hver enkelt omtvistet post.

- - -

Utgiverne har også hevdet å ha krav på utgiverandel i kraft av avledede rettigheter, ved at de gjennom avtaler eller i kraft av ansettelsesforhold har fått overført til seg opphavsrettigheter som omfatter slik utnyttelse av verkene som skjer gjennom kopieringen i skolene. Voldgiftsretten finner det overveiende sannsynlig at forlagene i en viss utstrekning har slike avledede rettigheter. Men det er etter voldgiftsrettens oppfatning ikke naturlig å kompensere forlagene på dette punkt gjennom en utgiverandel. Det er opphavsmannsrettigheter forlagene her gjør gjeldende, og voldgiftsretten finner det naturlig å se dette kun som et spørsmål om hvorvidt og i hvilken utstrekning forlagene i tillegg til den utgiverandel de tilkjennes på grunn av utnyttelsen av satsbildene, også kan kreve andel av opphavsmannsdelen av vederlaget. Voldgiftsretten kommer derfor tilbake til dette spørsmålet i forbindelse med fordelingen av andeler under de enkelte poster, men skal allerede her bemerke at dens oppfatning her vil medføre at den ikke tar standpunkt til spørsmålet der hvor det bare berører opphavsmenn og forlag som opptrer som part sammen, som tilfellet er med bokforlagene og de faglitterære forfatterne.

6. Etter at voldgiftsretten således er kommet til at utgiverne har et krav på utgiverandeler, skal den vende tilbake til

det spørsmål som ble reist avslutningsvis foran under 4: Innebærer forlagenes samtykke til kopiering at samleverkredaktørene får krav på andel, på grunnlag av avtaleforholdet mellom dem og forlagene?

Voldgiftsretten må etter det som er kommet frem under saken legge til grunn at samleverkredaktørene i stor utstrekning betales med royalt pr. solgt eksemplar av verket. Når forleggerne da gir samtykke til en storstilet kopieringsvirksomhet som reduserer salget, er det klart at de for så vidt må antas å påføre samleverkredaktørene et tap. Og voldgiftsretten må være enig med part nr.1 i at dette kan forlagene ikke gjøre uten at samleverkredaktørene på en eller annen måte kompenseres for dette tap - noe annet ville måtte betegnes som illojalitet fra forlagenes side overfor samleverkredaktørene. Man må også anta, at om samleverkredaktørene ikke får en kompensasjon for dette, vil de kreve en høyere royalt under henvisning til at forlagene tillater alternativ bruk av deres frembringelser mot et vederlag som forlagene tilegner seg, og de vil etter voldgiftsrettens oppfatning kunne gi gode grunner for et slikt krav.

På den annen side kan voldgiftsretten ikke se at samleverkredaktørene på et slikt grunnlag kan ha noe selvstendig krav om andel i det samlede vederlag Staten har betalt for kopieringsadgangen. Som voldgiftsretten har konstatert foran under 4, er samleverkredaktørenes rettigheter ikke berørt. Det som skjer, er at de påføres økonomisk skade ved at deres medkontrahenter - forlagene - tillater en utnyttelse som forlagene kunne hindre. Voldgiftsretten ser det da slik, at samleverkredaktørene må rette sine krav mot forlagene, og ikke har krav på noen andel direkte av det samlede vederlag som Staten har betalt.

En annen sak er at de plikter forlagene her har overfor samleverkredaktørene ikke kan være uten betydning for utgiverandelens størrelse. Man kan etter voldgiftsrettens

oppfatning riktignok ikke helt enkelt anslå en rimelig erstatning til samleverkredaktørene og legge den til den utgiverandel forlagene skal tilkjennes på grunnlag av utnyttelsen av satsbildet. Men etter voldgiftsrettens oppfatning må det ved den skjønnsmessige fastsettelse av utgiverandelen sees hen til at det som skal erstattes ikke bare er det tap forlagene lider direkte ved det reduserte salg, men også det tap de påføres ved at de er påført en plikt til å yte kompensasjon til samleverkredaktører for det tap disse må antas å lide.

Utslagene vil kunne bli ulike ved de forskjellige poster, og voldgiftsretten kommer tilbake til vurderingene av dette ved fastsettelsen av de enkelte utgiverandeler.

7. Når det gjelder de utenlandske rettighetshavere, har voldgiftsretten i sin deldom av 30. oktober 1984 slått fast at det vederlag som er betalt fra Staten i henhold til kopieringsavtalen ikke for noen del er vederlag for utenlandske rettigheter, og heller ikke for noen del er erstatning fra Staten for foretatt ulovlig kopiering av utenlandske opphavsmenns verk. Det er dermed klart at utenlandske rettighetshavere ikke har krav å fremme når det gjelder fordelingen av vederlaget fra Staten. De har i behold sine erstatningskrav mot skolene m.v. for den ulovlige kopiering som åpenbart har funnet sted, og som muligens fortsatt finner sted, uberørt av kopieringsavtalen med Staten.

Dermed er imidlertid ikke uten videre sagt at ikke også disse rettighetshavere kan ha krav å gjøre gjeldende mot forlagene, på samme måte som samleverkredaktørene etter voldgiftsrettens oppfatning må ha slike krav, til tross for at voldgiftsretten er kommet til at samleverkredaktørenes verk ikke er blitt kopiert, og at de derfor ikke kan ha noe krav mot "fellesmassen"

Voldgiftsretten skal her først peke på at slike krav fra utenlandske opphavsmenn mot forlagene i tilfelle må antas å kunne fremsettes bare i svært begrenset omfang.

Det fremgår av SSBR s. 37 at verk skulle registreres som falt i det fri bare dersom den forlagsproduserte del av kilden ikke hadde noen opphavsmann som var død i 1925 eller senere. Et dikt av en utenlandsk opphavsmann død før 1925, som er gjendiktet av en opphavsmann som er død senere, vil således være registrert som et beskyttet verk. Voldgiftsretten vil anta at det i atskillige tilfelle vil være utenlandske frie klassikere i nyere gjendiktning som er registrert. Og i disse tilfellene vil det ikke foreligge noe tap som forlagene kan ha plikt til å yte kompensasjon for.

Videre ligger det i sakens natur at utenlandske opphavsmenn i stor utstrekning ikke vil vite - og ikke vil kunne få vite - om de eventuelt har krav å gjøre gjeldende mot forlagene. Heller ikke forlagene vil i slike tilfelle vite noe om hvilke opphavsmenn som kan antas å ha lidt tap, og de vil således ikke selv kunne ta noe initiativ for å kompensere tapet overfor den eller de opphavsmenn som reelt er rammet av det.

Etter at to av de påstandsposter som omfattet kompensasjon til utenlandske rettighetshavere under hovedforhandlingen er trukket ut av saken, slik at spørsmålet nå bare foreligger ved påstandenes post 2 b, må voldgiftsretten på denne bakgrunn anta at tvisten i den foreliggende fordelingssak gjelder et nokså bagatellmessig beløp. Den viktigste konsekvens av voldgiftsrettens avgjørelse av spørsmålet synes derfor å være den eventuelle retningsgivende virkning for fremtidige fordelinger. Voldgiftsretten må imidlertid likevel knytte sin avgjørelse til den situasjon som ble skapt gjennom kopieringsavtalen med Staten om tidsrommet 1980-1982. Og denne situasjon var annerledes når det gjelder de utenlandske rettighetshavere enn når det gjelder samleverkredaktørene.

For det første kan det her pekes på at man ved

utarbeidelsen av statistikken la vekt på å få med samleverkredaktørenes arbeid, ut fra en - riktignok feilaktig - tanke om at også samleverkredaktørenes verk ble kopiert, mens man så langt mulig søkte å holde utenlandske opphavsmenn utenfor. Dette er likevel etter voldgiftsrettens oppfatning ikke i seg selv avgjørende.

Det avgjørende må etter voldgiftsrettens oppfatning være at selve det forhold som voldgiftsretten har ansett som grunnlaget for forlagenes betalingsplikt overfor samleverkredaktørene, helt mangler i forholdet til de utenlandske opphavsmenn.

Forlagenes tilslutning til kopieringsavtalen med Staten gjorde det mulig for skolene å kopiere lovlig fra norske samleverk, med den virkning at forlagenes kontraktspartnere - samleverkredaktørene - fikk mindre utbetalinger fra forlagene enn de ellers ville ha hatt, jfr. foran under punkt 6. Det er her en klar årsakssammenheng mellom forlagenes samtykke og samleverkredaktørenes tap.

Forlagenes tilslutning til kopieringsavtalen med Staten har imidlertid ikke gjort det mulig for skolene på lovlig måte å kopiere vernede utenlandske verk - heller ikke i norsk oversettelse. Skolekopiering av slike verk er like lovstridig etter inngåelsen av avtalen, som før. Det kan da ikke hevdes at forlagene har forårsaket noe tap for de utenlandske rettighetshavere på samme måte som for samleverkredaktørene.

Voldgiftsretten kan heller ikke se at de utenlandske rettighetshavere kan gjøre gjeldende at forlagene ved uten protest å gå inn på en avtale som for deres del tillot kopiering av oversatte verk, på et vis har gjort seg skyldig i medvirkning til ulovlig kopiering av utenlandske verk.

Voldgiftsretten kommer således til at det ved fastsettelsen av det tap som bestemmer størrelsen av utgiverandelen ikke er grunnlag for å regne med tap ved utbetalinger til utenlandske rettighetshavere som kompensasjon for redusert salg.

Voldgiftsretten har i sin deldom (s. 12) pekt på at det ligger noe av et tankekors i at Staten i beregningen av kopieringsvederlaget også har latt gå med de registrerte kopier av vernet utenlandsk verk i norsk oversettelse, til tross for at det ikke samtidig har vært foretatt noe som helst for å frita skolene for den umulige oppgave å innhente samtykke fra den utenlandske opphavsmann til originalverket i det enkelte tilfelle. Det forhold at Staten her på dette punkt yter et vederlag for en ytelse som for Staten praktisk sett er verdiløs, kan imidlertid som påpekt i deldommen likevel ha sin forklaring.

8. I tvistene om multiplikatorvederlag finner voldgiftsretten det bevist at de multiplikatorer som omfattes av voldgiftssaken ble krevd av partene nr. 2, 3, 4 og 5 og forhandlet frem av disse, uten medvirkning fra part nr. 1s side; part nr. 1s organisasjoner hadde på dette tidspunkt akseptert Statens tilbud om en sidepris på 7,25 øre uten multiplikator tillegg. Dette kan imidlertid ikke i seg selv være avgjørende for hvem multiplikatorvederlaget tilkommer. Voldgiftsretten må gå ut fra at hvis en av kunstnerorganisasjonene i stedet for multiplikator hadde oppnådd en høyere grunnpris ville det blitt spørsmål om å reforhandle avtalen med de organisasjoner som allerede hadde akseptert. I så fall kunne den ene organisasjons forhandlingssuksess ha kommet samtlige parter til gode. Om en slik forhøyet grunnpris var knyttet så entydig til en bestemt verktøytype at den ikke fikk slike konsekvenser, ville det ikke uten videre være opplagt at forhøyelsen skulle tilfalle bare den part som hadde krevd forhøyelsen og forhandlet den frem. For å ta standpunkt til dette, ville man ha måttet gå ned i spørsmålet om grunnlaget for forhøyelsen. Det er etter voldgiftsrettens oppfatning ingen prinsipiell forskjell på en vederlagsforhøyelse som fremkommer ved bruk av multiplikator for visse verktøytyper, og en vederlagsforhøyelse som skyldes høyere grunnpris for visse verktøytyper. Hvem som skal nyte godt av vederlagsforhøyelsen, må i begge tilfelle avhenge av hvorfor vederlagsforhøyelsen ble gitt.

Part nr. 1 har fremholdt at multiplikatorene ble akseptert av Staten fordi Staten på det tidspunkt av forhandlingsmessige grunner var avskåret fra å akseptere en forhøyet grunnpris. Multiplikatorene skulle således funksjonere som et surrogat for en høyere grunnpris. Det er etter voldgiftsrettens oppfatning meget som taler for at dette kan være riktig. Men voldgiftsretten kan ikke i dette forhold finne noe argument for at multiplikatorvederlagene skal deles i samme forhold som grunnprisvederlagene. Det er ikke slik at det generelt ble gitt multiplikator for de verktyper som ble ferdigforhandlet først etter at part nr. 1s organisasjoner hadde akseptert Statens tilbud. Multiplikatorvederlaget ble gitt for nærmere angitte verktyper. Om man vil se forholdet slik som part nr. 1 her gjør, og betrakte multiplikatorvederlaget som et surrogat for en forhøyet grunnpris, vil man følgelig ha en situasjon hvor det er gitt forhøyet grunnpris for visse verktyper. Som voldgiftsretten nettopp har påpekt, vil man imidlertid også i en slik situasjon måtte fordele det forhøyede vederlag ut fra den begrunnelse som førte til forhøyelse for disse verktypers vedkommende.

Uansett hvordan man ser saken, må således etter voldgiftsrettens oppfatning spørsmålet om hvem som tilkommer andel i det forhøyede vederlag på avgjørende måte avhenge av hvorfor det ble gitt et forhøyet vederlag for vedkommende verktupe. Og her står åpenbart de verktyper som det er gitt multiplikator for ikke helt i samme stilling.

Enklest er etter voldgiftsrettens oppfatning spørsmålet når det gjelder gruppene billedkunst (foto av maleri, grafikk, tegning og skulptur, påstandenes post 5) og kunsthåndverk (påstandenes post 7). Voldgiftsretten kan for disse verktyper ikke se at det fra part nr. 1s side har kunnet gis noen fyldestgjørende begrunnelse for kravet om andel i multiplikatorvederlaget. Parten har her vist til at forlagsinnsatsen - de administrative og redaksjonelle byrder, og omkostningene - er særlig stor når det gjelder bruk av fotografier av billedkunst, og at trykningsomkostningene er

særlig store, fordi det ofte brukes flerfarget trykk ved gjengivelse av slike verk. Det samme er så vidt voldgiftsretten forstår hevdet for kunsthåndverkets vedkommende. Etter voldgiftsrettens oppfatning må imidlertid disse forhold gjøre seg gjeldende også for en god del av de tegnede og malte illustrasjoner som det ikke er gitt multiplikator for. Det er gitt multiplikator for bare 1/30 av disse illustrasjonene, og voldgiftsretten må gå ut fra at en betydelig større del krever en like omfattende forlagsinnsats som bruken av fotografier av billedkunst og kunsthåndverk. Og voldgiftsretten må gå ut fra at det også vil være atskillige tegnede og malte illustrasjoner som som gjengis i flerfargetrykk, med de dertil hørende større trykningsomkostninger. Dette taler etter voldgiftsrettens oppfatning klart mot den oppfatning at multiplikatoren for billedkunst og kunsthåndverk for noen dels vedkommende har vært begrunnet i en særlig stor forlagsinnsats for disse verkenes vedkommende. Voldgiftsretten finner her også grunn til å nevne at den forlagsinnsats som ligger i omkostningene ved flerfargetrykket med dagens kopieringsutstyr ikke utnyttes ved kopieringen i skolene. Tvertimot kan bruken av flerfargetrykket i endel tilfelle gjøre kopiering uinteressant, fordi verket ikke kan gjengis på rimelig tilfredsstillende måte ved hjelp av sort/hvitt fotokopiering.

Voldgiftsretten finner heller ikke at det er sannsynliggjort at multiplikatoren for billedkunst og kunsthåndverk for noen dels vedkommende har vært begrunnet i fotografenes innsats. Det er nok så, at fotografering av kunstverk stiller betydelige krav til fotografens dyktighet og evne til innlevelse i motivet. Men dette er etter voldgiftsrettens oppfatning ikke et forhold som er særeget for fotografering av billedkunst og kunsthåndverk. Det gjelder også for mange andre fotograferingsoppdrag, man kan nevne portrettfotografering, genrebilder av forskjellig slag, stemningsbilder, fotografering av ville dyr etc. Voldgiftsretten kan heller ikke legge noen vekt på part nr. 1s anførsel om at det ikke bør skje noen forskjellsbehandling av

fotograf og opphavsmann. Det er i norsk immaterialrett en betydelig forskjellsbehandling av fotografer og opphavsmenn, man kan f.eks. nevne reglene om den ideelle rett, som for fotografer er deklarasjonsregler, men for opphavsmenn til dels ufravikelige.

Voldgiftsretten finner det overveiende sannsynlig at multiplikatortillegget for fotografier av billedkunst og kunsthåndverk er innrømmet av slike grunner som partene nr. 4 og 5 anførte under forhandlingene. Det dreier seg om verk som normalt blir utnyttet i sin helhet gjennom nedfotografering til en bokside, og hvor hver kopiside for så vidt utnytter hele den innsats som ligger bak frembringelsen av det større verk. Voldgiftsretten er enig med partene 4 og 5 i at dette stiller deres verktyper i en helt spesiell stilling vis a vis kopieringen, og den finner det da rimelig at dette argument også har vært utslagsgivende overfor Staten i forhandlingene om kopieringsavtalen. Voldgiftsretten viser også til at kopieringsavtalens §20 g) som fremholdt av partene 4 og 5 spesielt fremhever kunstnerisk tegning, og er enig med de nevnte parter i at dette er en ytterligere indikasjon på at det har vært den rent kunstneriske innsats som har begrunnet multiplikatorvederlaget. Selv om uttrykket gjelder bare billedkunsten, må dets indikasjonsverdi etter voldgiftsrettens oppfatning ha gyldighet også for kunsthåndverket.

En tilkjennelse av hele multiplikatorvederlaget til partene 4 og 5 vil, som alle de berørte parter har pekt på, medføre at partene 4 og 5 får mer enn dobbelt vederlag, idet de får multiplikatoreffekten også av den del av grunnprisen som tilkjennes part nr. 1. Voldgiftsretten kan i den tvist det her gjelder ikke tillegge dette noen avgjørende vekt. Etter det voldgiftsretten har lagt til grunn når det gjelder årsakene til at det ble gitt multiplikator for fotografi av billedkunst og kunsthåndverk, må det antas at tanken med multiplikatorene har vært å forhøye vederlaget til kunstnerne, og ikke å forhøye vederlaget til utgiverne og fotografene. Med dette utgangspunkt blir det etter voldgiftsrettens oppfatning en

nokså formell tankegang å resonnere slik at en del av det forhøyede vederlag likevel skal gå til utgiverne og fotografene, fordi det beregningsmessig fremkommer på basis av den del av grunnprisen som skal tilfalle dem. Multiplikatoren må etter voldgiftsrettens oppfatning antas å være anvendt som en praktisk måte å beregne det forhøyede vederlag på. I og med at Staten ikke skulle blandes inn i fordelingen for øvrig mellom partene, ville det ikke være mulig f.eks. å fastsette et forhøyet vederlag til kunstnerne f.eks. på den måte at den del av vederlaget som falt på dem skulle økes ved f.eks. multiplikator 1.33 eller 1,5 e.l. Voldgiftsretten må anta at kopieringsavtalens parter har vært rimelig realistiske, og sett multiplikatoren som en beregningsmessig praktisk måte å angi et forhøyet vederlag til kunstnerne på.

Voldgiftsretten kommer etter dette til at part nr. 4 må gis medhold i sin påstand under post 5 om at multiplikatortillegget for kopiering av fotografier av billedkunst til papirkopier i skole- og voksenopplæring 1980-1982, kr. 175.824,50, i sin helhet tilfaller billedkunstnerne ved NBFO. På samme måte finner voldgiftsretten at part nr. 5 må gis medhold i sin påstand under post 7 om at multiplikatortillegget for kopiering til papirkopier i skole- og voksenopplæring 1980-1982 av fotografier av kunsthåndverk, kr. 22.149.-, i sin helhet tilfaller kunsthåndverkerne ved Norske Kunsthåndverkere.

Gruppen tegnede og malte illustrasjoner av ikke-teknisk karakter og fagtegninger omfatter - som det er redegjort for annetsteds i voldgiftsrettens dom - store mengder ikke-kunstneriske illustrasjoner. Det er forøvrig enighet mellom partene at den omfatter - og at det altså også er betalt for fra Staten - tegninger som ikke engang kan ansees som åndsverk i opphavsrettslovens forstand. Multiplikatoren for denne gruppen er hjemlet i den nevnte §20 g) i kopieringsavtalen om multiplikator for kunstnerisk tegning, men slik at det på bakgrunn av de statistiske undersøkelser ble oppnådd enighet om at Staten skulle betale multiplikatorvederlag bare for 1/30 av den registrerte kopimassen.

Voldgiftsretten må da gå ut fra at multiplikatorvederlaget her er betalt for kunstneriske illustrasjoner. Til en viss grad er det nok sannsynlig, som fremholdt av part nr. 4, at endel fotografier av frittstående kunstneriske verk har vært brukt på en slik måte at de feilaktig er blitt registrert i denne gruppen. Voldgiftsretten har imidlertid intet grunnlag for en nærmere vurdering av i hvilken utstrekning dette har skjedd, og finner det betenkelig her ut fra et helt fritt skjønn å gi seg inn på betraktninger over graden av feilregistrering. Den må her som ellers legge til grunn at registreringen i grove trekk har vært rimelig korrekt, og at det ikke er mulig uten relativt sikre holdepunkter å forsøke å komme frem til en riktigere fordeling.

Voldgiftsretten finner således at de kunstverk det her er gitt multiplikator for må behandles som verk som er skapt for illustrasjonsformål. For så vidt står disse verkene i en annen stilling enn kunsthåndverket og billedkunstverkene for øvrig. Mens disse er skapt i større format og uten tanke på nedfotografering, er illustrasjonene enten skapt i det format de gjengis i, eller skapt med sikte på nedfotografering til slikt format. Det må også antas at illustrasjonene iallfall for en meget stor del vil være bestillingsarbeider til det verk de er inngått i og kopieres fra, mens kunsthåndverk og billedkunst for øvrig må antas i stor utstrekning å være gjengitt med hjemmel i opphavsrettslovens §15.

Voldgiftsretten kan imidlertid ikke se at disse ulikheter i forhold til annen billedkunst og kunsthåndverk begrunner et annet resultat for multiplikatorvederlaget for illustrasjonenes vedkommende.

Spørsmålet om nedfotografering har vært tilsiktet eller ikke, berører i det vesentlige bare kunstnernes ideelle rett. Som det fremgår foran, har voldgiftsretten ikke tillagt hensynet til kunstnernes ideelle rett noen betydning for avgjørelsen av hvem som tilkommer multiplikatorvederlaget for annen billedkunst og kunsthåndverk. Det avgjørende her er at

man ved kopiering utnytter hele verket ved en eneste kopiering, og at innsatsen bak det som utnyttes ved kopiering av en side er større for kunstneriske verk enn for vanlig tekst. Dette gjelder også der hvor illustrasjonen er skapt i lite format og altså ikke nedfotograferes. Selv om den rent fysiske innsats og materialforbruket selvsagt er noe helt annet ved verk i stort format, bør man etter voldgiftsrettens oppfatning ikke undervurdere de særlige kunstneriske krav som stilles til den som skal skape kunstverk i det helt lille format. Det må her også minnes om at multiplikator for bare 1/30 av gruppen indikerer at det er gitt multiplikator bare for en ganske liten del av de tegninger som må antas å være kunstverk i opphavsrettslovens forstand. Multiplikator må således antas å være innrømmet bare for illustrasjoner av relativt betydelig kunstnerisk verdi.

Det har ikke vært fremlagt kontrakter mellom forlag og kunstner om bestilte illustrasjoner. Det er opplyst under hovedforhandlingen at avtaler av denne art inngås som oppdrag for en engangsbetaling og at kunstnerne forgjeves har forsøkt å oppnå kontrakter med rett til royalty. Etter det kjennskap voldgiftsrettens medlemmer har til forholdene, må voldgiftsretten legge til grunn at illustratøren vanligvis beholder eiendomsretten til originaleksemplaret, jfr. opphavsrettsloven §31, annet ledd. Voldgiftsretten antar også, på bakgrunn av sitt alminnelige kjennskap til forholdene, at det normalt ikke inngås avtaler som overdrar opphavsrett til illustrasjonene ut over det å bruke dem som illustrasjoner i det verk som illustreres (eventuelt med underforstått tillegg av bruk i reklame for verket). Hvis avtalen tier om utstrekningen av forlagets ervervede rett til illustrasjonen, må det normalt, med utgangspunkt i det oppdrag illustratøren har fått og i bestemmelsen i opphavsrettslovens §25, annen setning, være naturlig å anse forlagenes rett til illustrasjonene som begrenset slik. Voldgiftsretten drøfter annetsteds i sin dom spørsmålet om forlaget allikevel har krav på utgiverandel av vederlaget for skolekopiering av illustrasjonene. Men det som her må konstateres, er at det ikke fra kontraktsforholdet mellom forlag og illustratør kan

hentes argumenter som underbygger et krav fra forlagenes side på andel i det multiplikator tillegg som ytes for skolekopiering av kunstneriske illustrasjoner.

De særlige forhold som foreligger for illustrasjonenes vedkommende når de sammenlignes med kunsthåndverk og annen billedkunst, kan således etter voldgiftsrettens oppfatning ikke begrunne at de behandles på en annen måte enn disse i spørsmålet om hvem som er berettiget til å kreve multiplikatorandelen. At eventuelle impliserte fotografer her ikke kan kreve andel i multiplikatorvederlaget, finner voldgiftsretten åpenbart; fotografer vil her utføre rene reproduksjonsoppgaver.

Voldgiftsretten finner således at part nr. 4 må gis medhold i at multiplikatorvederlaget for kopiering av tegnede og malte illustrasjoner og fagtegninger til papirkopier i skole- og voksenopplæring 1980-1982, kr. 119.959,-, i sin helhet tilkommer kunstnerne ved deres organisasjoner. De kunstnerorganisasjoner det her gjelder er NBFO (part nr. 4) og NGD som representeres av part nr. 1. Fordelingen av beløpet på disse to organisasjoner avhenger av vurderinger som best kan gjøres i forbindelse med drøftelsen av hvordan grunnvederlaget skal fordeles mellom partene, og voldgiftsretten skal derfor ta dette spørsmålet opp nedenfor under punkt 16.

Multiplikatorvederlaget for lyrikk står i enkelte henseender i et lignende lys som multiplikatorvederlaget for billedkunst. Også her gjelder det at en enkelt kopiside ofte vil gjengi verket i sin helhet - i visse tilfelle endog flere verk i sin helhet. Videre gjelder det også her at innsatsen fra opphavsmannens side bak det verk som gjengis på en kopiside vil være langt større enn for vanlig tekst. Voldgiftsretten må anta at disse forhold har vært tungtveiende da multiplikator ble innrømmet for lyrikk. Det er forhold som for voldgiftsretten fremtrer som relativt innlysende, og voldgiftsretten kan derfor ikke tillegge part nr. 1s anførsel om at grunnlaget for multiplikator for lyrikk ikke kom klart frem under avtaleforhandlingene, noen vekt.

Videre må voldgiftsretten anta at henvisningen til andre, forlengst etablerte, ordninger har vært tillagt vekt ved innrømmelsen av multiplikator for lyrikk. Retten viser her særlig til avtalen med NRK, som fra langt tilbake har hatt en minuttpris for lyrikk fastsatt til det dobbelte av prisen for prosa. Her er man helt utenfor området for utgivernes rettigheter og innsats, det må være utelukkende stoffets karakter som har begrunnet det høyere vederlag for lyrikk. Voldgiftsretten må anta at henvisningen til denne fast etablerte ordning med en statlig institusjon har veid tungt for Staten, og peker på at multiplikatoren som ble innrømmet er den samme som for NRK-bruk. At den brukt i NRK ikke gir like stort utslag som der hvor den grunnpris som skal fordobles også inneholder et vederlag til andre rettighetshavere, er en annen sak - voldgiftsretten kommer tilbake til dette nedenfor.

Voldgiftsretten har ikke kunnet finne part nr. 1s motargumenter her like tungtveiende. Voldgiftsretten kan i og for seg være enig i at det argument at det ellers betales en høyere royalty for slikt stoff ikke alene kan begrunne at hele multiplikatorvederlaget skal tilfalle opphavsmennene, men må til dette bemerke at argumentet jo nettopp ikke står alene. De sammenligninger som er foretatt med royalty ved bokutgivelser, antologibruk og eksamensbruk finner voldgiftsretten ellers ikke så veiledende. Når det gjelder antologivederlaget må voldgiftsretten ut fra sitt eget kjennskap til forholdene gi part nr. 2 rett i at forlagene ganske sterkt har gjort gjeldende at en økning av satsene ville stenge for utgivelser av antologier i Norge - og tallet på antologiutgivelser (normalantologier) i de senere år kan indikere at dette kan være riktig. Men voldgiftsretten må da også erklære seg enig med part nr. 2 i at disse satsene ikke er velegnet til å kaste lys over hvordan et vederlag fra en tredje part for en annen bruk av verkene må bli å fordele. Takstene for eksamensbruk må, som anført av part nr. 2, sees på bakgrunn av at det her dreier seg om en relativt sett godt betalt bruk og at det etter forholdene har vært mindre naturlig å operere med ulike satser for lyrikk og prosa. Når det gjelder de beregnede sideroyalties

kan voldgiftsretten ikke se at de peker entydig i hverken den ene eller den annen retning. De viser klart at lyrikk betales høyere enn prosa, men det er etter voldgiftsrettens oppfatning også klart at en del av forskjellen skyldes en høyere sidepris for det ferdige produkt boken, og bare mer indirekte skyldes stoffets særpreg.

På bakgrunn av det part nr. 1 har anført som grunnlag for sitt krav om andel i multiplikatorvederlaget for billedkunst, er det naturlig for voldgiftsretten også å henlede oppmerksomheten på at det for lyrikkens vedkommende ikke gjøres noen spesielt stor forlagsinnsats i produksjonen. Bortsett fra det som skjer på konsulentsiden, er nok heller forlagsinnsatsen i arbeid og omkostninger mindre for lyrikk enn for de fleste andre utgivelser. I tidligere tider har det utvilsomt vært slik at forlagenes tapsrisiko ved lyrikkutgivelse var særlig stor - man kunne nok forøvrig heller tale om tapssikkerhet, enn om risiko. Men her har innkjøpsordningen forandret bildet radikalt for ny norsk lyrikk.

Voldgiftsretten finner etter dette at multiplikator for lyrikk er gitt av hensyn til lyrikerne, på samme måte som multiplikator for billedkunst er gitt av hensyn til billedkunstnerne. Det er ikke grunnlag for å tilkjenne andre avtaleparter noen del av multiplikatorvederlaget. Dette fører - her som ved billedkunsten - til at lyrikerne får multiplikatorvederlag på mer enn 100 % i de tilfelle hvor en del av grunnprisen tilfaller andre rettighetshavere. Her har man, som allerede nevnt, en klar forskjell i forhold til NRK-ordningen, hvis eksistens voldgiftsretten har tillagt betydelig vekt ved sin vurdering. Det fører også til at lyrikeres multiplikatorvederlag reelt vil variere etter hvordan grunnprisen fordeles. Hvis part nr. 1 tilkjennes en relativt stor del av grunnprisen, vil den reelle multiplikator bli langt over 100 % av den grunnpris som tilfaller lyrikerne, mens den vil være nøyaktig 100 % hvis part nr. 2 skulle få medhold i sin påstand under post 1 b om hele vederlaget. På grunn av den vekt som har vært lagt på NRK-ordningen som

modell, har voldgiftsretten vært i tvil på dette punkt. Den er imidlertid blitt stående ved at lyrikerne likevel bør tilkjennes hele multiplikatorvederlaget. Voldgiftsretten legger da atskillig vekt på at skolebruk av lyrikk betegner en helt annerledes slitasje på verket enn bruk i NRK. Det er ikke alltid til fordel for et dikt å bli gjenstand for analyse og høytlesning i en norsktime, og det er ikke urimelig at dette forhold i noen tilfelle kompenseres ved at den reelle multiplikator blir høyere enn ved NRK-bruk.

Dramatikk skiller seg i den sammenheng det her gjelder fra lyrikk først og fremst ved at det ved dramatikken ikke blir tale om at hele verket gjengis på en kopiside. Det må vel også sies, at arbeidsinnsatsen m.v. bak en side dramatikk ikke nødvendigvis skiller seg synderlig fra den innsats som ligger bak f.eks. en side av en stram novelle. Dette er forhold som har medført at voldgiftsretten har vært i betydelig tvil når det gjelder multiplikatorvederlaget for dramatikk. Men voldgiftsretten er kommet til at denne tvil i bunn og grunn gjelder berettigelsen av multiplikator for dramatikk ved skolekopiering. Det kan etter voldgiftsrettens oppfatning ikke være synderlig tvilsomt at når dramatikk er innrømmet multiplikator, må det være på grunnlag av de samme argumenter - stort sett - som for lyrikk. At voldgiftsretten stiller seg tvilende til denne argumentasjonens berettigelse for dramatikkens vedkommende, kan da ikke rettferdiggjøre at man gir andel i multiplikatorvederlaget til andre enn dem som det må antas å være tiltenkt fra Statens side.

Voldgiftsretten finner således, både for dramatikk og lyrikk, at multiplikatorvederlaget for kopier fra originalverk og annen kilde enn originalverk med unntak av sangbok og notehefte i sin helhet tilfaller skribentene ved Norsk Forfatter- og Oversetterfond som påstått av part nr. 2 under post 1 a) og b) og at multiplikatorvederlaget for lyrikk med sangbok som kilde i sin helhet tilfaller de skjønnlitterære skribentene ved Norsk Forfatter- og Oversetterfond og Komponistenes Vederlagsfond for fordeling mellom disse etter avtale, slik som påstått av part nr.2 og part nr. 3 under post 2.

Når det endelig gjelder multiplikatorvederlaget for noter, kommer nye, særlige forhold inn i bildet og gjør problemstillingen ganske komplisert.

Voldgiftsretten skal her innledningsvis peke på at tvisten mellom partene gjelder vederlag for kopiering av noter fra annen kilde enn noter, notesamling eller notebok. Selv om registreringskriteriene som er angitt i SSBR s. 39 nok kan ha vært vanskelige å anvende, må voldgiftsretten anta at den alt overveiende del av de noter som omfattes av denne gruppen, er kopiert fra sang- og visebøker. Denne antagelse støttes forøvrig av krysstabellen. Hvis man legger dens tall til grunn, finner man at 78,8 % av de noter som ikke er kopiert fra "noter, notesamling eller notebok", er kopiert fra sangbok, og 17,8 % fra lærebok. Voldgiftsretten må anta at de noter som finnes i sangbøker og lærebøker gjennomsnittlig er enklere enn noter i notehefter m.v. I sangbøker og visebøker er det ofte bare melodistemmen som tas med. Dette er etter voldgiftsrettens oppfatning av en viss betydning ved vurderingen av fordelingen, for så vidt som det innebærer at forlagsinnsatsen normalt vil være noe mindre ved noter i sangbøker o.l. enn ved noter i notehefte o.l.

Voldgiftsretten skal videre peke på at musikkforlagene i sine kontrakter betinger seg en langt mer omfattende rett til de forlagte verk enn bokforlagene. Musikkforlagene får således overført til seg eneretten til enhver form for mangfoldiggjøring, og står altså i den stilling at de overfor skolekopieringen har status som rettighetshavere, og ikke bare står som produsenter av det satsbildet som blir kopiert, hva musikkverkene angår. Ettersom musikkforleggerne og komponistene opptre samlet - som part nr. 3 - og har nedlagt felles påstand, er det ikke grunn for voldgiftsretten til å gå nærmere inn på dette. Men voldgiftsretten vil presisere at den her som ellers med betegnelsen utgiverandel betegner den andel som kreves og eventuelt tilkjennes som kompensasjon for at det kopieres fra det utgitte verk, altså den andel som voldgiftsretten har funnet tilkommer utgiveren på grunnlag

av det vern markedsføringslovens §1 gir mot utnyttelse av satsbildet. Musikkforlagenes rett til andel i kraft av den opphavsrett komponistene har overført til dem, rubriserer voldgiftsretten som en opphavsmannsandel. Når voldgiftsretten nedenfor taler om opphavsmannsandel, siktes det således til den andel som tildeles musikkforleggere og komponister i fellesskap som vederlag for utnyttelsen av det beskyttede verk, mens man med utgiverandel sikter til den del som tilfaller utgiveren som kompensasjon for utnyttelsen av satsbildet.

Det må også bemerkes at multiplikatoren for noter fra de kilder det her gjelder, ikke har vært konstant gjennom den periode tvisten gjelder. Mens noter fra notehefte o.l. hele tiden har hatt multiplikator 5, var noter fra sangbok o.l. i de to første år gitt multiplikator 3, men kom for året 1982 opp på 5. Årsaken til dette er opplyst å være at den statistikk man hadde å bygge på da kopieringsavtalen med Staten ble inngått, ikke sondret mellom sangbøker og lærebøker og arbeidshefter i musikk, slik at man ikke visste hvor stor andel av denne gruppen som var noter. Staten og part nr. 3s organisasjoner gikk derfor inn i nye forhandlinger om hvilke noter det skulle gis multiplikator for, og nådde i juni 1982 frem til enighet om multiplikator 3 for noter fra sangbøker i de to første år, og 5 for 1982 og senere år.

Voldgiftsretten finner det overveiende sannsynlig at multiplikatoren for noter fra sangbok m.v. har vært begrunnet av lignende hensyn som de som begrunnet multiplikator for lyrikk. Også ved kopiering av noter fra sangbok vil en enkelt kopiside ofte gjengi verket i sin helhet, og det må også her gjelde at innsatsen fra opphavsmannens side bak det verk som gjengis på en kopiside vil være langt større enn for vanlig tekst. Og voldgiftsretten finner her, som bemerket i forbindelse med multiplikatoren for lyrikk, at dette er forhold som fremtrer som relativt innlysende, og at det derfor ikke kan tillegges noen vekt om de kom eksplisitt frem under forhandlingene med Staten om multiplikator, eller ikke.

På den annen side finner voldgiftsretten det overveiende sannsynlig at det for notemultiplikatorens vedkommende også har vært anført, og lagt vekt på, andre hensyn enn for lyrikkens del - hensyn som trekker i ulike retninger, når man skal ta standpunkt til fordelingen av det forhøyede vederlag.

Voldgiftsretten er enig med part nr. 3 i at det må antas at noter står i en særstilling når det gjelder brukens intensitet, i den forstand at notekopiene i en annen utstrekning enn kopier f.eks. av lyrikk brukes om igjen flere ganger. Dette betyr at opphavsmannen til musikkverk gjennom grunnprisen får dårligere betalt for den utnyttelse av verket som foregår, enn opphavsmennene til andre verk. Selv om det i utgangspunktet er eksemplarframstillingen det betales for, antar voldgiftsretten at dette forhold har vært tillagt vekt ved tildelingen av multiplikator for noter, og når multiplikatorvederlaget skal fordeles, trekker det i retning av tildeling til opphavsmennene. Den mer utstrakte gjenbruk av kopiene innebærer også en sterkere utnyttelse av utgiverens satsbilde. Men voldgiftsretten kan ikke se at denne sterkere utnyttelsesgrad har betydning for det tap utgiverne lider gjennom redusert salg.

Voldgiftsretten er videre enig med part nr. 3 i at det må antas at notenes særlige sårbarhet for kopiering har vært tillagt betydelig vekt. Foruten at hele verket her gjerne kopieres, gjelder det at det resultat man får - notekopien - fremkommer i et format og med et utseende som ligger svært nær opp til det man er vant til å ha noter i. Mens de fleste vil foretrekke å eie f.eks. lyrikk og noveller i bokform, vil fotokopier av noter for de fleste formål således være fullt tilfredsstillende, og oppfordringen til å kjøpe noten i forlagsutgave senere, vil ofte være liten. Voldgiftsretten er oppmerksom på at dette moment ikke har samme slagkraft når det gjelder sangbøker som når det gjelder notehefter og løse noter, men er bortsett fra dette enig med part nr. 1 i at sårbarheten rammer også utgiveren, og ikke bare opphavsmannen.

Videre antar voldgiftsretten at forlagsinnsatsen bak den enkelte noteside gjennomgående er vesentlig mer arbeids- og kostnadskrevende enn innsatsen bak en vanlig tekstsider, selv om man, som voldgiftsretten foran har anført, må anta at den ikke er så stor ved sangbøker som ved noter i notehefter o.l. Part nr. 1 har uimotsagt gjort gjeldende at de noter som bokforlagene gjengir i sangbøker på basis av lisens eller tvangslisens fra musikkforlag og andre praktisk talt alltid tegnes ut på nytt, og voldgiftsretten må derfor anta at det med hensyn til noter i sangbok m.v. ikke er grunnlag for å anta at det er nevneverdig forskjell på forlagsinnsatsen hos henholdsvis bokforlag og musikkforlag.

Ved en samlet vurdering finner voldgiftsretten å måtte gi part nr. 1 medhold i at multiplikator for noter ble gitt ikke bare av hensyn til opphavsmennene, men også for å kompensere det større tap utgiverne må antas å lide her. Men voldgiftsretten må anta at hensynet til opphavsmennene har vært klart det mest tungtveiende, og dette må da gi seg utslag ved fordelingen i opphavsmannsandel og utgiverandel.

Den nærmere kvantifisering her må bli skjønnsmessig. Voldgiftsretten er blitt stående ved at man, hvis man hadde skullet fastsette multiplikator for utgiverne alene, ville ha fastsatt denne til 2 i den situasjon hvor fellesmultiplikatoren ble satt til 5. Dette ville reelt ha gitt utgiverne en multiplikatoreffekt som var fjerdedelen av fellesmultiplikatoreffekten. Anvendt på de år der fellesmultiplikatoren var 3, og multiplikatorvederlaget således utgjorde to ganger grunnvederlaget, skulle da en ren utgivermultiplikator med tilsvarende effekt vært satt til 1,5.

Voldgiftsretten er kommet til at disse tallene bør fastsettes som basis for en rimelig fordeling av multiplikatorvederlaget. For årene 1980 og 1981, da multiplikatoren var 3 og grunnprisvederlaget henholdsvis kr. 139.193,- og kr. 160.313,-, tilkjennes således utgiverne en andel som fremkommer ved at deres utgiverandel av grunnprisen

multipliseres med 1,5. For året 1982, da multiplikatoren var 5 og grunnprisvederlaget 177.592,-, tilkjennes utgiverne en andel som fremkommer ved at deres utgiverandel av grunnprisvederlaget multipliseres med 2. Resten av vederlaget under denne post tilkjennes opphavsmennene. Voldgiftsretten skal angi kronebeløpene nedenfor under 13, der utgiverandelens størrelse og dens fordeling mellom de to utgivergrupper blir fastsatt.

9. Voldgiftsretten skal så gå over til å behandle den nærmere fordeling av de enkelte vederlagsbeløp, og følger da den rekkefølge som påstandene angir.

Påstandenes post 1 a gjelder vederlaget for kopiering til papirkopi av lyrikk, drama og skjønnlitterær prosa med originalverk som kilde. Dette vederlaget utgjør kr. 690.242,-.

Av dette beløpet er en del - så vidt voldgiftsretten skjønner omkring en tredjedel - multiplikatorvederlag for lyrikk og drama. Denne del av vederlaget har voldgiftsretten foran under 8 funnet i sin helhet å måtte tilkjenne part nr. 2.

Det som gjenstår, er da fordelingen av grunnprisvederlaget. Om den synes det imidlertid ikke å være noen uenighet mellom partene i tvisten. Part nr. 1 har nedlagt påstand om å bli tilkjent inntil 25 %, og part nr. 2 har nedlagt påstand om å bli tilkjent inntil 75 % av grunnprisvederlaget.

Det er riktignok så at part nr. 1s påstand formelt gjelder 25 % av totalvederlaget, og for så vidt kunne forstås slik at det gjøres krav på en høyere prosentsats av grunnprisvederlaget når parten ikke tilkjennes andel i multiplikatorvederlaget. Men voldgiftsretten må legge til grunn at påstanden ikke er ment slik. Part nr. 1 har under sitt innledningsforedrag klart gitt uttrykk for at det ved påstandenes post 1 a ikke er noen uenighet om at grunnprisvederlaget skal deles med 25 % til

utgiverne og 75 % til skribentene, og voldgiftsretten må da oppfatte dette som partens subsidiære standpunkt etter at tvisten om multiplikatorvederlaget er løst i partens disfavør.

Voldgiftsrettens dom i det tvistepunkt som omhandles i påstandenes post 1 a blir således i samsvar med part 2s påstand. Da voldgiftsretten ikke finner grunn til å gå inn på de utregninger som ifølge part 2 viser at parten da får 84 % av totalvederlaget, utelater den imidlertid i sin dom parenteser i påstanden "(dvs inntil 84 % av totalvederlaget)".

10. Påstandenes post 1 b gjelder vederlaget for norsk drama, dikt og skjønnlitterær prosa fra annen kilde enn originalverk. Dette vederlaget utgjør kr. 1.305.077,-.

Av dette beløpet er en del - så vidt voldgiftsretten skjønner noe under en tredjedel - multiplikatorvederlag for lyrikk og drama. Denne del har voldgiftsretten foran under punkt 8 funnet i sin helhet å måtte tilkjenne part nr. 2.

Det som gjenstår, er da fordelingen av grunnprisvederlaget. Part nr. 2 har gjort krav på også dette i sin helhet. Som det fremgår foran under punkt 5, har imidlertid voldgiftsretten funnet at utgiverne har krav på andel i og med at det satsbilde de har frembrakt er utnyttet ved kopieringen.

Tvisten gjelder etter dette størrelsen på denne utgiverandel ved den post det her gjelder.

Som det fremgår senere i voldgiftsrettens dom, antar den at utgiverandelen bør settes til 25 % når forlagsinnsatsen ikke kan antas å være spesielt omfattende, og hvor man heller ikke har grunnlag for å anta at skolekopieringen har en spesielt ugunstig innvirkning på boksaget. Voldgiftsretten ser

således en utgiverandel på 25 % som et normalminimum. At dette er et rimelig anslag, finner voldgiftsretten en viss støtte for også i det forhold at både part nr. 1 og part nr. 2 har akseptert en utgiverandel på 25 % for norsk skjønnlitteratur med originalverk som kilde, et område der forlagsinnsatsen må antas å være av relativt ordinært omfang, og der skolekopieringen ikke kan antas å ha noen spesielt ugunstig innvirkning på salget.

Voldgiftsretten finner det helt åpenbart, at det ved den post det her gjelder ikke kan være tale om å gå under dette normalminimum. Derimot finner voldgiftsretten at flere grunner tilsier at man går vesentlig over 25 %.

Voldgiftsretten har foran under punkt 5 lagt til grunn at utgiverandelens størrelse må ansettes først og fremst ut fra en vurdering av det tap utgiverne er blitt påført eller måtte ventes å bli påført i avtaleperioden. Og den har videre under punkt 6 pekt på at man ved vurderingen av dette tap må trekke inn også det tap forlagene antas å lide ved at de må yte kompensasjon til samleverkredaktørene. Etter det som er opplyst under saken, må voldgiftsretten legge til grunn at den kopiering som vederlaget under denne post gjelder, for den alt overveiende del er skjedd fra samleverk. Også samleverkredaktørenes kompensasjon må antas først og fremst å bli ytet på grunnlag av tapsbetraktninger, selv om nok også vederlagssynspunkter kan bli bragt inn ved vurderingen.

Videre må voldgiftsretten etter de opplysninger som foreligger anta at de samleverk det her gjelder i meget betydelig utstrekning er samleverk fremstilt for skolebruk. Det må da antas at forlagsinnsatsen er ganske vesentlig større enn ved f. eks. vanlig utgivelse av skjønnlitteratur, ikke minst på grunn av det store merarbeid godkjennelsesprosessen kan innebære for mange slike verk. Til dels kan også forlagenes direkte utgifter her være høyere enn for mange "vanlige" utgivelser. Dette gjelder også for samleverk som ikke er spesielt beregnet på skolen.

For de samleverk som er fremstilt spesielt for skolebruk - og som voldgiftsretten som nevnt antar utgjør en meget betydelig del her - gjelder det videre at skolekopieringen griper direkte inn i utgiverens marked. Det er for så vidt en evfemisme her å tale om ugunstig innvirkning på salget - det som her skjer fra skolens side, er en forsettlig, og meget effektiv, reduksjon av forlagets salgsmuligheter. Dette moment må etter voldgiftsrettens oppfatning veie meget tungt ved fastsettelsen av utgiverandelen.

På den annen side kan voldgiftsretten ikke ved en fordeling som for den ene parts vedkommende tar utgangspunkt i en tapsbetraktning, og for den annen parts vedkommende i en vederlagsbetraktning, uten videre legge til grunn at den førstnevnte part skal ha krav å få hele sitt tap erstattet. Erstatningsdelen må ikke settes høyere enn at det innenfor den sum som er betalt til partene i fellesskap blir plass til et rimelig vederlag til den annen part. Men omvendt må også spørsmålet om hvilket vederlag som under de konkrete omstendigheter kan ansees rimelig sees i lys av den grad av tapsdekning den første part oppnår.

Når man ser samlet på de tap - direkte og indirekte - som utgiverne må antas å bli påført ved den kopiering det her gjelder, er voldgiftsretten kommet til at en isolert vurdering ville føre til at forleggerne burde tilkomme som ren tapserstatning et beløp større enn halvparten av grunnprisvederlaget. Voldgiftsretten finner imidlertid på den annen side at en utgiverandel på mer enn 50 % av grunnprisvederlaget her ville i urimelig grad gjøre innhugg i opphavsmennes andel, selv om man her tar hensyn til at to av opphavsmannsgruppene - lyrikerne og dramatikerne - er tilkjent multiplikatorvederlaget i sin helhet.

Voldgiftsretten finner etter dette å måtte fastsette utgiverandelen under denne post til 50 %.

Voldgiftsrettens dom under dette tvistepunkt blir således

at part nr. 1 tilkjennes 50 % av grunnprisvederlaget, mens part nr.2 tilkjennes 50 % av grunnprisvederlaget og hele multiplikatorvederlaget.

11. Påstandenes post 2 a gjelder vederlaget for kopiering av norsk lyrikk med sangbok som kilde, som utgjør kr. 1.246.767,-.

Av dette beløp er, så vidt voldgiftsretten skjønner, halvparten multiplikatorvederlag. Dette vederlaget har voldgiftsretten foran under punkt 8 funnet i sin helhet å måtte tilkjenne lyrikerne - det vil slik påstandene er utformet si partene nr. 2 og nr. 3 for fordeling etter avtale.

Det som gjenstår, er således også her fordelingen av grunnprisvederlaget. Partene nr. 2 og 3 har hevdet at også dette i sin helhet skal tilfalle dem for fordeling etter avtale. Etter det resultat voldgiftsretten er kommet til foran under punkt 5, har imidlertid utgiverne krav på andel i og med at det satsbildet de har frembrakt er utnyttet ved kopieringen. Voldgiftsretten må derfor ta standpunkt til fordelingen av denne utgiverandelen mellom partenes utgiverorganisasjoner. Og det følger allerede av at en slik fordeling må finne sted, at voldgiftsretten må fastslå også utgiverandelens størrelse - dvs. hvor stor del av grunnprisvederlaget som er utgiverandel, og hvor stor del som er opphavsmannsandel. Voldgiftsretten finner det naturlig å vurdere det sistnevnte spørsmålet først.

Voldgiftsretten kan ikke se at spørsmålet om utgiverandelens størrelse her på noe vesentlig punkt står i et annerledes lys enn når det gjelder utgiverandelen ved det vederlag som omhandles i påstandenes post 1 b, og som voldgiftsretten har drøftet foran under punkt 10. Det synes overalt å være de samme reelle hensyn som gjør seg gjeldende,

og med i alt vesentlig samme vekt. Voldgiftsretten finner på denne bakgrunn at utgiverandelen også ved påstandenes post 2 a må bli å sette til 50 %.

Når det gjelder fordelingen av utgiverandelen på bokforlag og musikkforlag, skal voldgiftsretten innledningsvis bemerke, at den er enig med part nr. 1 i at musikkforlagene ikke i kraft av avledede rettigheter kan kreve noen forhøyet andel av utgiverandelen. I den utstrekning musikkforlagene har slike avledede rettigheter, må de få sin dekning av opphavsmannsandelen - det er overførte opphavsmannsrettigheter som her gjøres gjeldende.

Begge typer forlag utgir sangbøker. Begge partssider har gjennom en omfattende bevisførsel søkt å dokumentere at deres andel i utgivelsesmassen er størst, og begge sider hevder at dens egen andel ligger langt over den annen parts andel av tilbudet på slike publikasjoner.

Voldgiftsretten skal her først peke på at andelen i tilbudet av publikasjoner ikke gir synderlig veiledning når det gjelder å fastslå om den ene part er blitt sterkere rammet enn den annen av den kopiering som er skjedd. Det må nemlig antas at kopieringsbehovet - og dermed den kopiering som faktisk skjer - varierer med bl.a. hvor lett tilgjengelig verket er. Som ytterpunkter kan voldgiftsretten nevne på den ene siden en sangbok som alle elevene har, eller som skolen iallfall har ett eller flere klassesett av, og på den annen side en bok som hverken skolen eller noen av elevene har noe eksemplar av, men som læreren har fra sin utdannelsesetid som musikk lærer. Har man her bruk for et verk som finnes i sangboken, foreligger intet kopieringsbehov, og det må da antas at kopiering ikke vil skje. Men har man bruk for et verk som kun er tilgjengelig fra lærerens gamle bok fra studietiden, er kopiering den eneste utvei.

Voldgiftsretten vil videre peke på at den etter bevisførselen må legge til grunn at begge utgivergrupper

tilbyr et assortert utvalg av sangbøker m.v. Den kan ikke ut fra bevisførselen - eller ut fra de stabler av slike bøker som har vært forevist under hovedforhandlingen - gjøre seg opp noen begrunnet mening om hvorvidt den ene gruppen i større utstrekning enn den annen tilbyr bøker som inneholder særlig mange eller særlig få verk, særlig ettertraktede eller særlig lite ettertraktede verk. Den eneste sikre konklusjon voldgiftsretten mener å kunne trekke i denne sistnevnte henseende, er at begge grupper åpenbart tilbyr bøker som inneholder de verk voldgiftsretten vil anta er spesielt populære i skolesammenheng. Men dette kan, som allerede påpekt, være verk som det nettopp ikke vil være behov for å kopiere.

De dokumentasjoner av boklister m.v. som har vært foretatt, og de parts- og vitneforklaringer voldgiftsretten har hørt i den forbindelse, gir på denne bakgrunn liten eller ingen veiledning. Voldgiftsretten må se det slik, at selv om man skulle komme til den oppfatning at den ene gruppen har en større andel av publikasjonsmassen enn den annen, en mer assortert andel, og en større andel av det totale salg, ville man stadig ikke ha etablert mer enn en høyst tvilsom presumpsjon for at kopieringen rammet denne gruppen sterkere enn den annen. Og voldgiftsretten må for sin del konstatere, at den etter bevisførselen er uten faste holdepunkter for en antagelse om at den ene gruppen har slike større andeler, eller en slik mer assortert andel enn den annen.

Voldgiftsretten ser det da slik, at ingen av partene har kunnet oppfylle den bevisbyrde som må hvile på den som krever mer enn halvparten av en sum som skal deles mellom to. Den må da - ut fra det alminnelige rettsprinsipp som bl.a. er kommet til uttrykk i sameielovens §2 og §9, siste ledd - foreta en likedeling av utgiverandelen mellom de to utgivergrupper.

Voldgiftsrettens konklusjon ad påstandenes post 2 a blir således at vederlaget for kopiering av norsk lyrikk med sangbok som kilde fordeles med 50 % av grunnprisvederlaget og hele

multiplikatorvederlaget til partene nr. 2 og 3 for fordeling etter avtale, med 25 % av grunnprisvederlaget til part nr. 1, og med 25 % av grunnprisvederlaget til part nr. 3, jfr. denne parts subsidiære påstand.

12. Påstandenes post 2 b gjelder kopiering av oversatt utenlandsk lyrikk med sangbok som kilde, og det beløp som står til fordeling er kr. 21.562,-.

Halvparten av dette er multiplikatorvederlag, som voldgiftsretten foran under punkt 8 har funnet i sin helhet å måtte tilkjenne lyrikerne. Etter det som er slått fast i voldgiftsrettens deldom av 30. oktober 1984, jfr. punkt 7 foran, betyr dette de norske lyrikerne, altså gjendikterne.

De grunner som er anført foran under punkt 11 tilsier også her at utgiverne på grunnlag av sitt vern for det utnyttede satsbildet, og som kompensasjon for det tap de lider ved utbetalinger til de berørte samleverkredaktører, må tilkjennes en utgiverandel på 50 % av grunnprisvederlaget. Som voldgiftsretten har slått fast under punkt 7, kan det ikke i tillegg ytes kompensasjon for eventuelle utbetalinger til utenlandske opphavsmenn.

På samme måte som under punkt 11, må utgiverandelen deles likt mellom de to utgivergrupper.

Voldgiftsrettens konklusjon ad denne post blir følgelig at partene nr. 1 og nr. 3 hver tilkjennes 25 % av grunnprisvederlaget, mens resten, 50 % av grunnprisvederlaget og hele multiplikatorvederlaget tilkjennes partene nr. 2 og nr. 3 for fordeling etter avtale.

13. For så vidt angår den del av vederlaget som er behandlet i påstandenes post 3, vederlaget for kopiering av noter fra annen kilde enn noter, notesamling eller notebok, kr. 1.786.481,-, har voldgiftsretten foran under 8 allerede fastlagt fordelingen av multiplikatorvederlaget, men foreløpig bare som en funksjon av utgiverandelen.

Voldgiftsretten har videre foran under punkt 4 fastsatt at samleverkredaktørenes rettigheter ikke kan ansees berørt av den kopiering som har funnet sted, og at de derfor ikke har noe selvstendig krav på andel av vederlagssummen. Som voldgiftsretten har gjort rede for foran under 6, må det imidlertid ved vurderingen av det tap utgiverne påføres på grunn av kopieringen, sees hen også til det tap de kan lide ved at de er påført en plikt til å kompensere samleverkredaktørenes tap ved reduserte royaltyinntekter som følge av kopieringen.

Det som da gjenstår å ta standpunkt til, er utgiverandelens størrelse, og fordelingen av den på de to utgivergrupper.

Når det gjelder utgiverandelens størrelse, er det uenighet mellom part nr. 1 på vegne av bokforleggerne og part nr. 3 på vegne av bl.a. musikkforleggerne. Mens part nr. 1 bygger sin påstand på at utgiverandelen skal være 50 %, gjør part nr. 3 gjeldende at den skal være bare 25 %. Subsidiært - for det tilfelle at bokforlagene skulle få medhold i at utgiverandelen skal være høyere enn 25 % - krever imidlertid musikkforlagene en slik høyere utgiverandel lagt til grunn også for sitt vedkommende.

Voldgiftsretten er kommet til at utgiverandelen her bør settes høyere enn 25 %. Denne prosentsatsen anser voldgiftsretten som en rimelig normalprosentssats, for tilfelle der forlagsinnsatsen ikke er spesielt stor, og der man ikke kan regne med at det tap forlagene påføres gjennom kopieringen er spesielt stort. Så vidt voldgiftsretten skjønner, er dette et syn som deles av flere av voldgiftssakens parter. Voldgiftsretten viser her til at part nr. 2 har akseptert 25 % som utgiverandel ved kopiering av norsk skjønnlitteratur med

originalverk som kilde, og til at partene nr. 4 og 6 har akseptert en slik utgiverandel ved henholdsvis "tegnede og malte illustrasjoner av ikke-teknisk karakter og fagtegninger" og "fotografier".

Som det har fremgått av voldgiftsrettens drøftelser i forbindelse med multiplikatorvederlagets fordeling, antar voldgiftsretten at både forlagsinnsatsen og kopieringens negative effekt på salget er vesentlig større for noter i sangbøker m.v. enn f.eks. for vanlige tekstsider. Voldgiftsretten har tillagt dette betydning for så vidt som den har latt det være utslagsgivende for at utgiverne ble tilkjent del i multiplikatorvederlaget. Men det må også få betydning for fastsettelsen av utgiverandelen.

Voldgiftsretten må videre anta at en helt vesentlig del av de kilder det her gjelder, er samleverk, og at disses redaktører i stor utstrekning får vederlag fra forlaget i form av royalté på salget. Når forlagene samtykker i en ordning som medfører at salget reduseres, vil samleverkredaktørene, som fremholdt foran under 6, måtte antas å kreve kompensasjon for dette av forlagene, slik at disses tap blir større.

Voldgiftsretten er kommet til at den samlede effekt av de to forhold som her er nevnt må være betydelig. Det blir likevel en rent skjønnsmessig avgjørelse som må treffes, voldgiftsretten har intet å bygge på av sikre tallstørrelser i dette spørsmålet. Den har funnet å burde legge til grunn at kopieringens innvirkning på salget her må anslås til å være minst dobbelt så stor som i de tilfelle der voldgiftsretten har fastslått utgiverandelen til 25 %.

Hertil kommer det tap samleverkredaktørene må antas å ville kreve kompensasjon av forlagene for. Dette tap er vanskelig å tallfeste. Voldgiftsretten har, for å stille opp et helt grovt regnestykke som kan gi antydning om tapets størrelsesorden, valgt å ta utgangspunkt i en anslått royalté på gjennomsnittlig 8 %, idet man bygger på det som er opplyst i saken om at royalté

her gjerne ligger i området 6-10 %. Regner man så med en gjennomsnittlig bokhandlerrabatt på 36 % - et tall som må antas ikke å være helt urealistisk - får man et brutto inntektstap for forlaget på 64 %. Ser man så bort fra at royalty normalt regnes av en noe lavere utsalgspris enn den reelle, kommer man til at bruttoeffekten av det antatt tapte salg rammer forlaget med 7/8 og samleverkredaktøren med 1/8. Hvis man da setter forlagets direkte tap slik at det - som antydnet - berettiger til en utgiverandel på 50 %, skulle det tilsvarende tap for samleverkredaktørene, som forlaget må antas å kompensere, utgjøre ca. 7 %, og bringe den samlede utgiverandel opp i 57 %. Regnestykket er som påpekt helt grovt, og det lider også av den grunnleggende feil at man regner med et bruttotap for forleggeren, mens det royaltytap samleverkredaktøren her lider må antas å være et nettotap. Ser man på tap etter skatt - og det må være berettiget her i og med at vederlaget går til kollektive formål - reduseres likevel denne feilens betydning endel.

Et annet mulig regnestykke er helt enkelt å si at når samleverkredaktøren antas å tape 8 % royalty på hvert tapte salg, må han kunne kreve 8 % av den erstatning forlaget får for det tapte salg. Ved fastsettelsen av denne erstatning skal det taes hensyn til samleverkredaktørens krav, og en slik regnemåte gir da 8 % av 58 %, når forlagets rene utgiverandel er satt til 50 %. Man kommer da til at samleverkredaktørene vil kunne kreve en kompensasjon som svarer til vel 4,5 % av hele grunnprisvederlaget. Dette skulle tilsi en samlet utgiverandel på ca. 55 %. Men det er åpenbart at heller ikke et slikt regnestykke uten videre kan legges til grunn.

I det høyst usikre grunnlag voldgiftsretten her har å støtte seg på, må den imidlertid anta at sannsynligheten for at usikkerhetsmomentene har gitt seg utslag til ugunst for utgiverne, er større enn sannsynligheten for det motsatte. Voldgiftsretten antar derfor at prosentsatsene 55-57 for så vidt skulle antyde området for en nedre grense for utgiverandelen.

Den antydede grense på 55-57 % må imidlertid modifiseres på grunn av to forhold:

For det første kan voldgiftsretten ikke ved en fordeling som for den ene parts vedkommende må ta utgangspunkt i en tapsbetraktning og for den annen parts vedkommende må ta utgangspunkt i en vederlagsbetraktning, uten videre legge til grunn at den førstnevnte part skal ha krav på å få hele sitt tap erstattet av den sum som er betalt til partene i fellesskap. Erstatningen må ikke utmåles så høyt, at den medfører at den annen parts vederlag blir urimelig lavt.

For det annet må det ikke glemmes, at en del av det tap utgiverne lider, er kompensert gjennom deres andel i multiplikatorvederlaget. Denne andel er innrømmet nettopp for å kompensere for slikt tap som det her gjelder, og tapet skal ikke erstattes to ganger. På den annen side må det til gjengjeld erindres, at tapsbetraktningen er et utgangspunkt for vurderingen, og ikke enavgjørende for den.

Etter dette finner voldgiftsretten ved en totalvurdering å burde sette utgiverandelen til 50 % av grunnprisvederlaget.

Dette utgjorde for 1980	kr. 139.193,-
og for 1981	kr. 160.313,-
dvs. for 1980-1981	<u>kr. 299.506,-</u>
og for 1982	kr. 177.592,-
altså tilsammen	<u>kr. 477.098,-</u>

Av dette beløp tilkommer utgiverne som utgiverandel av grunnprisvederlag 50 %.

I tillegg til dette kommer utgivernes andel av multiplikatorvederlaget. Som fastsatt av voldgiftsretten foran under 8 tildeles slik andel til utgiverne ved at utgiverandelen av grunnprisvederlaget multipliseres med 1,5 for årene 1980-1981 og med 2 for året 1982.

Den samlede utgiverandel fremkommer da slik:

Utgiverandel av grunnprisvederlaget for 1980-81: (50 % av kr. 299.506,-) X 1,5	= kr. 224.630,-
Utgiverandel av grunnprisvederlaget for 1982: (50 % av kr. 177.592,-) X 2	= <u>kr. 177.592,-</u>
Total utgiverandel	<u>kr. 402.222,-</u>

Resten av vederlaget under denne post, kr. 1.384.259,-, er da opphavsmannsandel, som i sin helhet tilkjennes part nr. 3.

Utgiverandelen skal imidlertid fordeles mellom part nr. 1 på vegne av bokforlagene m.v., og part nr. 3 på vegne av musikkforleggerne.

Som voldgiftsretten har pekt på under sin behandling av multiplikatorvederlaget for denne vederlagspost, foran under punkt 8, er det sannsynlig at den alt overveiende del av de noter det her gjelder kopieres fra sang- og visebøker. En ikke helt liten del må dessuten antas å bli kopiert fra læreverk - og da formentlig i alt vesentlig fra læreverk i musikk. Bare en ubetydelig del av notekopieringen kan antas å skrive seg fra andre, spredte kilder.

Både bokforlag og musikkforlag utgir sangbøker, visebøker og musikk læreverk. Partene har hver på sin kant foretatt en omfattende bevisførsel for at deres andel her er størst, og begge parter hevder at deres egen andel utgjør 75 % eller mer av tilbudet på slike publikasjoner.

Voldgiftsretten kan ikke se at fordelingsspørsmålet her kan stå i noe annerledes lys enn når det gjelder delingen av utgiverandelen for lyrikk i sangbøker, som voldgiftsretten har drøftet foran under punkt 11. Det er riktignok her tale om kopiering ikke bare fra sangbøker, men også i en viss utstrekning fra læreverk, jfr. det som er nevnt under voldgiftsrettens drøftelse av multiplikatorandelen ved noter.

Men for disse læreverk gjelder det samme som voldgiftsretten har påpekt foran under punkt 11. Begge grupper utgir slike, og bevisførselen har ikke gitt grunnlag for å anse det bevist at den ene gruppes læreverk i større utstrekning kopieres enn den annens.

Voldgiftsretten finner derfor her å kunne nøye seg med å vise til sin drøftelse foran under punkt 11. På samme måte som der, må konklusjonen bli en likedeling av utgiverandelen mellom de to utgivergruppene.

I voldgiftsrettens konklusjon vil dette - slik påstandene er utformet - komme til uttrykk ved at musikkforleggenes halvpart av utgiverandelen, kr. 201.111,- legges til opphavsmannsandelen på kr. 1.384.259,-, slik at part nr. 3 tilkjennes kr. 1.585.370,-, mens part nr. 1 tilkjennes en halvpart av utgiverandelen med kr. 201.111,-.

14. Påstandenes post 4 er nokså forskjellig bygd opp fra de to parter side. Beløpene her gjelder kopiering av lærebok-, fagbok-, og oppgavetekster, og utgjør ialt kr. 9.676.056,-.

Det er enighet mellom partene om at kr. 9.676,- av denne sum gjelder musikkfaglige tekster med noter, notehefte eller notebok som kilde, og at dette beløp skal holdes utenfor saken for voldgiftsretten. Av de resterende kr. 9.666.380,-, krever part nr. 1 seg tilkjent 99,7 %, dvs. kr. 9.637.381,-.

Part nr. 3 har splittet det omtvistede beløp opp i to poster:

Under påstandenes post 4 a er ført kr. 38.704,- som partene er enige om gjelder kopiering av musikkfaglige tekster med sangbok som kilde. Av dette beløp krever part nr. 3 å bli tildelt fra kr. 8.063,- til kr. 16.126,-, idet parten anser seg

berettiget til 5/6 av utgiverandelen, som parten setter til 25 %, dog således at den skal settes til 50 % dersom bokforlagenes utgiverandel blir satt til 50 %.

Under påstandenes post 4 b er ført kr. 483.800,-, som part nr. 3 hevder er vederlag for musikkfaglige tekster fra annen kilde enn noter/notehefte/notebok og sangbok. Av dette beløp hevder parten å ha krav på hele utgiverandelen, som på samme måte som under post 4 a settes til 25, respektive 50 %.

Etter partenes påstander er det således en nokså begrenset del av de kr. 9.676.056,- som er omtvistet. Av de kr. 9.666.380,- som omfattes av voldgiftssaken, krever part nr. 3 ialt maksimalt kr. 258.026,-, mens part nr. 1 gjør krav på alt unntatt kr. 28.999,-.

Voldgiftsretten skal innledningsvis bemerke at begge parter her er enige om at det skal være en utgiverandel. Denne er av part nr. 1 hevdet å skulle være på 50 %, mens part nr. 3 altså har hevdet at den bør være 25 %, men 50 % dersom voldgiftsretten ellers kommer til at utgiverandelen i lignende tilfelle skal settes så høyt.

Etter voldgiftsrettens oppfatning står spørsmålet om utgiverandelens størrelse ved sangbøker her i samme stilling som i de tilfelle som omhandles i påstandenes poster 1 b og 2. Det må også her tas hensyn til at forlagene har påført seg plikt til å kompensere samleverkredaktørene, og det må legges til grunn at den alt overveiende del av sangbøkene er samleverk. Videre må det også her tas hensyn til at forlagsinnsatsen er ganske vesentlig større enn ved f.eks. utgivelse av vanlig skjønnlitteratur, at forlagenes direkte utgifter her ofte er høyere enn ved mange "vanlige" utgivelser, og at kopieringen her griper svært direkte inn i forlagenes marked. Voldgiftsretten finner på denne bakgrunn at utgiverandelen, på samme måte som ved påstandenes poster 1 b og 2, må settes til 50 %.

Ved de publikasjoner som omhandles i post 4 b, har man ikke nødvendigvis noen samleverkredaktør. På den annen side må voldgiftsretten anta at man når det gjelder disse publikasjonene kan ha særlig tung administrativ forlagsinnsats. For øvrig synes forholdet å være nokså parallellt med sangbokutgivelsene, og voldgiftsretten er kommet til at det ikke er grunnlag for å sette en annen utgiverandel ved disse publikasjonene enn for sangbøkernes vedkommende.

Når det gjelder de publikasjoner som omfattes av post 4 b kommer det dessuten til at det for en vesentlig del dreier seg om slike læreverk som produseres i forlagenes skolebokavdelinger. Etter voldgiftsrettens eget kjennskap til slik produksjon gjelder der her at det etter omstendighetene ytes en ganske omfattende forfatterinnsats fra forlagspersonalets side. Det er ofte slik at det er forlaget, og ikke forfatteren, som sitter inne med den nødvendige viten om hva mønsterplaner m.v. krever og om hva som må gjøres for å oppnå godkjennelse. Dette medfører i mange tilfelle at forlagets personale foretar større omarbeidelser av manuskriptene, forkortelser og tillegg, utskiftning av eksempler, språklig bearbeidelse osv. Denne innsats kan variere sterkt fra det ene verk til det annet. I noen tilfelle er nok sluttresultatet preget like sterkt av forlagets forfatterinnsats som av den angitte forfatters, i andre tilfelle kan forlagets forfatterinnsats være helt ubetydelig. Det er mulig at forlagets forfatterinnsats gjennomsnittlig kan ligge noe lavere når det gjelder musikkfaglige tekster enn når det gjelder mange andre læreboktyper. Voldgiftsretten har under enhver omstendighet ingen faste holdepunkter her, og må foreta et rent skjønnsmessig anslag.

Etter en skjønnsmessig vurdering er voldgiftsretten kommet til at man på det område det her gjelder bør anta at forlagets medarbeidere har medvirket til å utforme verkene i slik utstrekning at de bør tilkomme 20 % av opphavsmannsandelen. Deres rett må voldgiftsretten i den relasjon det her gjelder anta i sin helhet er gått over på deres arbeidgivere, forlagene.

Voldgiftsretten finner således at utgiverandelen for den kopiering som omhandles i påstandenes post 4 b må settes til 50 %, med tillegg av 10 % opphavsmannsandel.

Voldgiftsretten må, på bakgrunn av det part nr. 3 har anført, forstå hans påstand slik at et resultat som nevnt ligger innenfor påstanden så sant det ikke medfører tilkjennelse av et beløp som overstiger påstandenes maksimumsbeløp.

Når det gjelder fordelingen på de to utgivergruppene, antar voldgiftsretten at den for sangbøkenes vedkommende må være som når det gjelder lyrikk med sangbok som kilde, påstandenes post 2 a, og viser til sine bemerkninger foran under punkt 11. Det er riktignok mulig at det kan være mer musikkfaglig tekst i musikkforlagenes enn i bokforlagenes sangbøker, men bevisførselen for voldgiftsretten har ikke gitt den noe belegg for at dette skulle være tilfellet i slik grad at det kan gi seg utslag ved fordelingen på utgivergruppene.

Voldgiftsretten har foran under punkt 3 konstatert at part nr. 3 har krav på del av utgiverandelen også når det gjelder de musikkfaglige tekster som omhandles i påstandenes punkt 4 b. Når det gjelder fordelingen mellom de to utgivergrupper har man imidlertid her ikke bare den uenighet om andelenes relative størrelse som man har for f.eks. utgiverandelen under påstandenes post 3. Det er her også uenighet om selve det beløp som utgiverandelen skal regnes av.

Part nr. 1 hevder - og bygger sin påstand på - at 1,2 % av den samlede kopimasse for lærebok-, fagbok-, og oppgavetekster utgjøres av de musikkfaglige tekster med annen kilde enn notehefter, notebok eller note. Det er etter partens oppfatning rimelig å anta at musikkforlagene står for halvparten, altså at 0,6 % av kopimassen skriver seg fra deres utgivelser.

Part nr. 3 hevder at kopimassen for slike tekster er

vesentlig større, og utgjør ca. 5 % av den samlede kopimasse under denne post.

Også her gjelder det at den dokumentasjon som er fremlagt for voldgiftsretten, og bevisførselen for øvrig, gir liten eller ingen direkte veiledning. Voldgiftsretten finner det imidlertid ut fra sitt eget kjennskap til norsk skolevesen usannsynlig at kopiering av musikkfaglige tekster kan utgjøre tilnærmelesvis så meget som 5 % av den totale kopimasse for lærebok-, fagbok- og oppgavetekster. Voldgiftsretten antar - som part nr. 1 har hevdet - at det finnes bare noen få hundre elever i skolene som går på musikklinjer med mer avansert musikkundervisning, slik at kopiering av musikkfaglige tekster kan være ønskelig i større omfang. I grunnskolen og i vanlig videregående skole har musikkundervisningen i seg selv ingen bred plass, og voldgiftsretten må anta at den kopiering som skjer i forbindelse med denne undervisningen for den alt overveiende dels vedkommende gjelder noter og sangtekster, og bare i nokså ubetydelig grad musikkfaglige tekster. Ved voksenopplæring kan det nok forekomme ren musikkfaglig undervisning, men på den annen side må det antas at det utenom denne undervisning neppe kopieres musikkfaglige tekster overhodet.

Voldgiftsretten må etter dette anta, at part nr. 1s anslag her ligger langt nærmere det realistiske enn part nr. 3s anslag. Den finner at den sannsynlige andel må være mindre enn 2 %. Part nr. 1 har som nevnt hevdet at en riktig prosentsetning er 1,2. Voldgiftsretten har ingen sikre holdepunkter for å avgjøre om 1,2 er riktigere enn 2 %, og må på rent skjønnsmessig grunnlag fastsette andelen til 1.5 %. Så skjønnsmessig som denne prosentsetningen må fastsettes, finner voldgiftsretten ikke å burde legge noen vekt på at part nr. 1s beregning her inkluderer også sangbøkene.

Voldgiftsretten kommer således til at utgiverandelen under post 4 b blir å regne av 1,5 % av (kr. 9.676.056,- + 9.676,- + 38.704,- = 9.627.676,-) = kr. 144.415,-.

Med en utgiverandel som fastsatt foran på 50 %, tillagt 10 % som er opphavsmannsandel som tilkommer forlagene, blir da det beløp som her skal deles mellom utgivergruppene 60 % av kr. 144.415,-, dvs. kr. 86.649,-.

Voldgiftsretten finner intet grunnlag for her å fravike den likedeling som den har funnet å måtte fastsette foran under punktene 11 og 12. Og ut fra de begrunnelser som er gitt der, må også den delen av vederlaget til utgiverne som er opphavsmannsandel bli å fordele på samme måte.

Voldgiftsrettens konklusjoner ad påstandenes post 4 blir således at vederlaget for musikkfaglige tekster fra sangbøker, kr. 38.704,-, deles slik at part nr. 3 tilkjennes halvparten av en utgiverandel på 50 %, dvs. kr. 9.676,-, mens vederlaget for slike tekster fra annen kilde enn sangbok, notebok, notehefte eller note fastsettes til kr. 144.415,- og fordeles slik at part nr. 3 tilkjennes halvparten av en andel på 60 %, dvs. kr. 43.324,50. Resten av de kr. 9.666.380,- som skal fordeles av voldgiftsretten, kr. 9.613.379,50 tilkjennes part nr. 1.

15. Når det gjelder påstandenes post 5, fotokopier av fotografi av billedkunst, der kr. 351.649,- står til fordeling, har voldgiftsretten foran under 8 slått fast at halvparten av beløpet - hele multiplikatorandelen - tilfaller part nr. 4.

Det som gjenstår å ta standpunkt til, er fordelingen av grunnprisvederlaget. Det er enighet mellom partene om at det her skal være en andel til kunstnerne, en andel til fotografene, og en utgiverandel. Det bemerkes imidlertid at part nr. 6 ikke har reist krav på andel her, slik at fotografandel kreves bare av part nr. 1.

Voldgiftsretten skal ikke underkjenne de problemer det kan by på å fotografere billedkunst. Den kan likevel ikke komme

til noe annet syn enn at fotografens innsats her må ansees som, og behandles som, rent sekundær i forhold til kunstnerens innsats. Voldgiftsretten kan her også vise til de vurderinger den har anført under drøftelsene om multiplikatorvederlaget - de har til dels gyldighet også når det gjelder fordelingen av grunnprisvederlaget. Voldgiftsretten antar ut fra disse overveielser at fotografandelen passende kan settes til 15 % av grunnprisvederlaget.

Forlagsinnsatsen ved bruk av fotografier av billedkunst vil kunne være relativt stor, særlig når det brukes flerfargetrykk, men også ellers kan ikke minst de administrative byrder være større enn når det gjelder tekst. På den annen side må det antas at forlagenes tap ved kopieringen her vil være relativt begrenset. Voldgiftsretten kan ikke anta at kopiering av fotografier av billedkunst til papirkopi har en på langt nær så direkte ugunstig innvirkning på salget som f.eks. kopiering av noveller og lyrikk. Voldgiftsretten må ut fra denne betraktning også anta at risikoen for at forlagene blir påført tap gjennom krav fra samleverkredaktører, er nokså begrenset. Etter en totalvurdering finner voldgiftsretten at utgiverandelen passende kan settes til 25 %.

Den resterende del av grunnprisvederlaget, 60 %, tilfaller da kunstnerne ved part nr. 4.

Voldgiftsrettens dom i det tvistepunkt som omhandles i påstandens post 5, blir således at hele multiplikatorvederlaget, kr. 175.824,50 tilkjennes part nr. 4, og at denne part dessuten tilkjennes 60 % av grunnprisvederlaget med kr. 105.314,70, tilsammen kr. 281.139,20. Part nr. 1 tilkjennes 40 % av grunnprisvederlaget med kr. 70.329,80.

16. Vederlaget for kopiering av tegnede og malte illustrasjoner av ikke-teknisk karakter og fagtegninger - påstandenes post 6 - utgjør kr. 3.721.523,-, hvorav kr. 119,959,- er multiplikatorvederlag, og resten, kr. 3.601.564,- grunnprisvederlag.

Voldgiftsretten har foran under punkt 3 forkastet part nr. 1s anførsel om at part nr. 4 her ikke kan sees som andelsberettiget for annet enn den 1/30 av kopimassen som det er gitt multiplikator for. Voldgiftsretten har videre foran under punkt 8 lagt til grunn at andel i multiplikatorvederlaget ikke tilkommer andre enn tegnerne/illustratørene, men har der ikke tatt standpunkt til fordelingen av multiplikatorvederlaget mellom de kunstnerne som representeres av part nr. 4 og de som representeres av part nr. 1. For øvrig gjenstår under denne post spørsmålet om utgiverandelens størrelse, og om fordelingen av opphavsmannsandelen av grunnprisvederlaget på part nr. 1s og part nr. 4s opphavsmannsorganisasjoner.

Voldgiftsretten skal først behandle spørsmålet om utgiverandelens størrelse. Som påpekt andre steder i voldgiftsrettens dom, antar den at utgiverandelen normalt ikke kan settes lavere enn 25 %. En slik utgiverandel vil være passende der hvor forlagsinnsatsen ikke kan antas å være spesielt omfattende, og hvor man heller ikke har grunnlag for å anta at skolekopieringen har en spesielt ugunstig innvirkning på boksalget.

De kopier som det handler om under denne post, må imidlertid antas overveiende å være hentet fra verk utarbeidet med sikte på bruk i skolen. Voldgiftsretten nevner her at krysstabellen angir at 68 % av slike kopier har læreverk eller arbeidshefte som kilde. Selv om et slikt tall ikke uten videre kan legges til grunn, tjener det klart til å understøtte den antagelse at det her hovedsakelig dreier seg om kopier fra verk som sikter på skolen som marked. Man er dermed også her i den situasjon at skolekopieringen rammer utgiverne spesielt hardt.

Videre må voldgiftsretten være enig i part nr. 1s anførsel om at forlagsinnsatsen ved bruk av illustrasjoner ofte er vesentlig større enn ellers, og at dette særlig gjelder ved mange publikasjoner for skolebruk.

Endelig vil voldgiftsretten peke på at det etter hva partene har opplyst under hovedforhandlingen synes å være på det rene at man ved registreringen av illustrasjoner har tallet enhver illustrasjon som var tegnet eller malt, altså også slike illustrasjoner som ikke har åndsverkkarakter overhodet, f.eks. geometriske figurer i et matematikkverk, grafiske kurver eller stolper i f.eks. geografiverk. Slike tegninger må voldgiftsretten anta at forlagene får produsert i klisjeanstalter o.l. - om ikke på selve trykkeriet - og det er ikke naturlig å vurdere dem på annen måte enn selve trykksatsen forøvrig. Man kan her ikke tale om frembringelser som berettiger til opphavsmannsandel, men de er kopiert fra forlagenes publikasjoner, og de må derfor etter voldgiftsrettens oppfatning ytterligere underbygge den oppfatning at det her bør være en høy forlagsandel.

Etter en samlet vurdering er voldgiftsretten kommet til at utgiverandelen bør settes til 50 % av grunnprisvederlaget.

Spørsmålet om fordelingen av de resterende 50 % av grunnprisvederlaget har voldt betydelig tvil.

Statistikkutvalgets innstilling viser at tegnede og malte illustrasjoner av ikke-teknisk karakter står for ca. 7,75 % av den totale kopimasse, mens fagtegninger står for ca. 10,25 % av massen. Det er således en klar overvekt på fagtegningsiden - i den utstrekning man kan bygge på statistikken. Etter det som er kommet frem under saken, må imidlertid voldgiftsretten legge til grunn at det i meget høy grad kan ha berodd på rene tilfeldigheter om en illustrasjon er rubrisert som det ene eller det annet her. Det må her bemerkes at det er gitt multiplikator på samme måte for begge grupper - noe som må innebære at selv utpreget kunstneriske verk med like stor

sannsynlighet har vært antatt ført under fagtegning som under tegnede og malte illustrasjoner. Voldgiftsretten finner derfor at statistikkens oppdeling her ikke kan gi noen veiledning med hensyn til hva slags verk som er kopiert i størst utstrekning.

Som allerede nevnt angir krysstabellen at hele 68 % av kopiene på dette området er hentet fra læreverk eller arbeidshefte. Men heller ikke den indikasjon som måtte ligge i dette, er entydig. Gruppen læreverk/arbeidshefte må så vidt voldgiftsretten kan forstå omfatte ganske store mengder kopieringskilder med helt enkle illustrasjoner som geometriske figurer, kurver etc. sammen med ganske store mengder leseverk o.l. der det må antas at forlagene har bestrebet seg på kunstnerisk illustrasjon, med bruk av anerkjente kunstnere. Det er således heller ikke her noen veiledning å hente når det gjelder arten av de verk som er kopiert.

Voldgiftsretten må på denne bakgrunn konstatere at den ingen sikre holdepunkter har i spørsmålet om hva slags illustrasjoner og tegninger som er kopiert. Og etter det som er opplyst i saken, må den videre anta at slike holdepunkter heller ikke ville gi noen klar løsning på fordelingsspørsmålet, idet begge parters medlemmer åpenbart leverer illustrasjoner og tegninger av alle arter.

Voldgiftsretten finner etter dette å måtte ta sitt utgangspunkt i det som er opplyst om antall illustratører innenfor partenes organisasjoner. Den finner da å måtte legge til grunn at part nr. 1s organisasjon NGD omfatter ca. 150 aktive illustratører, og at organisasjonen Norsk Journalistlag omfatter avistegnere - som imidlertid ofte også er medlemmer av NBFO. Av NBFOs tegnermedlemmer er det et noe lavere tall - trolig ca. 130 - som påtar seg illustrasjonsoppdrag. Til dette tallet kommer imidlertid endel kunstnere i andre av NBFOs medlemsorganisasjoner, som mer eller mindre hyppig påtar seg illustrasjonsoppdrag. Hvor mange dette er, kan ikke fastslåes, men voldgiftsretten finner grunn til å anta at det ikke dreier seg om noen helt liten gruppe.

Voldgiftsretten finner at man på denne bakgrunn skjønnsmessig må anslå part nr. 4s andel av illustratørene til å være noe større enn part nr. 1s andel. Den finner videre å måtte være enig med part nr. 4 i at forlagene i mange tilfelle vil foretrekke å bruke anerkjente kunstnere, slik at det kan være en relativt noe større del NBFO-illustrasjoner enn part nr. 1-illustrasjoner i det materialet som blir kopiert.

På den annen side er voldgiftsretten enig med part nr. 1 i at kunstnerne normalt vil ha sluttet seg til kunstnerorganisasjonene hvis de oppfyller opptakskravene, mens NGD må antas å være omgitt av en større gruppe ikke-organiserte grafiske designere. I og med at vederlaget skal komme opphavsmenn på området til gode, kan voldgiftsretten ikke la dette forhold ute av betraktning. Å kvantifisere organisasjonshyppigheten her synes ikke mulig på grunnlag av det materiale voldgiftsretten er blitt forelagt. Men voldgiftsretten vil på rent skjønnsmessig grunnlag anta at man her står overfor et forhold som mer eller mindre må oppveie den antydende overvekt med hensyn til andel av illustratører og andel av bruk av de organiserte illustratører.

Voldgiftsretten antar på denne bakgrunn at en likedeling av opphavsmannsandelen mellom de to parter fremstår som rimelig. Og voldgiftsretten vil peke på at likedeling måtte bli resultatet også dersom den ikke kunne påvise grunnlag for noen annen fordeling, jfr det alminnelige prinsipp som bl.a. er kommet til uttrykk i sameielovens §2 og §9, siste ledd.

Når det gjelder delingen av multiplikatorvederlaget, står saken etter voldgiftsrettens oppfatning ikke helt i samme stilling. Voldgiftsretten må, etter det som er kommet frem i saken, legge til grunn at de utpreget kunstneriske illustrasjoner og tegninger som det er gitt multiplikator for, skriver seg fra NBFO-medlemmer i større grad enn fra medlemmer av part nr. 1s organisasjoner og ikke-medlemmer som sogner til disse organisasjonenes område. Også her mangler man klare holdepunkter for en kvantifisering, men voldgiftsretten finner

det klart at det her er en markert forskjell i andelenes størrelse. Voldgiftsretten finner derfor uten betenkelighet å burde gi part nr. 4 medhold i partens påstand om å bli tilkjent 60 % av multiplikatorvederlaget.

Voldgiftsrettens konklusjon ad post 6 i påstandene blir således at part nr. 1 tilkjennes 75 % av grunnprisvederlaget kr. 3.601.564,- og 40 % av multiplikatorvederlaget kr. 119.959,- - ialt kr. 2.749.156,60 mens part nr. 4 tilkjennes 25 % av grunnprisvederlaget med kr. 900.391,- og 60 % av multiplikatorvederlaget med kr. 71.975,40, ialt kr. 972.366,40.

17. Av det beløp som står til fordeling for kopiering til papirkopier av fotografier av kunsthåndverk, kr. 44.298,-, har voldgiftsretten foran under 8 fastslått at halvparten - hele multiplikatorvederlaget - tilfaller part nr. 5.

Det som gjenstår er fordelingen av grunnprisvederlaget mellom kunsthåndverkerne, fotografene og utgi-verne. Det bemerkes at part nr. 6 ikke har gjort krav på andel her, slik at fotografandel kreves bare av part nr. 1.

Etter voldgiftsrettens oppfatning, som den etter prosedyren må anta deles av partene nr. 1 og 5, er det ikke grunn til å fordele vederlaget for kunsthåndverkkopiene på noen annen måte enn vederlaget for billedkunstkopiene. Voldgiftsretten viser derfor til sin drøftelse om fordelingen av det vederlag som omfattes av påstandenes post 5 foran under 15, og fastsetter fordelingen av det grunnprisvederlag som omfattes av påstandenes post 7 på samme måte, dvs. med 60 % til kunsthåndverkerne, 15 % til fotografene og 25 % til utgi-verne.

Voldgiftsrettens dom i det tvistpunkt som omhandles i påstandenes post 7, blir således at hele multiplikatorvederlaget, kr. 22.149,- tilkjennes part nr. 5,

og at denne part dessuten tilkjennes 60 % av grunnprisvederlaget med kr. 13.289.40. Part nr. 1 tilkjennes 40 % av grunnprisvederlaget med kr. 8.859,60.

18. I tvisten om vederlaget for papirkopier av fotografi har part nr. 1 krevd seg tilkjent hele vederlaget på kr. 350.277,-, mens part nr. 6 gjør krav på 11,5 % av beløpet.

Som voldgiftsretten har redegjort for foran under 1, kan part nr. 1 ikke høres med at part nr. 6 skal være rettslig avskåret fra å kreve andel overhodet, fordi partens medvirkning til avtalen med Staten ikke var nødvendig for å utløse tvangslisensen etter kopieringsloven. Heller ikke det grunnlag at kopieringsloven og dens forarbeider skulle innebære at vederlag skal fordeles bare til organisasjoner som er representative for hele gruppen rettighetshavere på området, kan føre frem. Voldgiftsretten viser for så vidt til sine bemerkninger foran under 2. Som voldgiftsretten der har antydnet, kan det nok finnes organisasjoner som representerer en så uvesentlig del av rettighetshaverne på området, at det ikke vil være naturlig å tilkjenne vederlagsandel til dem. Voldgiftsretten finner ikke grunn til å gå nærmere inn på dette. Selv om part nr. 6 ikke er noen stor organisasjon, hverken absolutt eller relativt, representerer den ingen uvesentlig del av rettighetshaverne på området. Som det vil fremgå av det følgende, antar voldgiftsretten dessuten at medlemmene av part nr. 6s organisasjon nok gjennomsnittlig rammes noe sterkere av skolekopieringen enn medlemmene av part nr. 1s organisasjoner.

Part nr. 1s organisasjoner på fotografisiden er Norges Fotografforbund med ca. 450 medlemmer, og Norges Journalistlag med en pressefotografgruppe på 180 foruten mer enn 800 journalister som regelmessig fotograferer for sine oppdrags- eller arbeidsgivere. Part nr. 6, som har som formål å

fremme det utpreget kunstneriske fotografi, har ca. 90 medlemmer, hvorav omkring tre fjerdedeler arbeider med fotografi til daglig. Voldgiftsretten må legge til grunn at dobbeltmedlemskap forekommer i bare ubetydelig utstrekning, trolig slik at mindre enn 5 % av part nr. 6s medlemmer også er medlem av part nr. 1s organisasjoner.

Det statistiske materialet indikerer at kopiering av fotografier skjer først og fremst med læreverk og aviser som kilde. Krysstabellen angir 27,9 % fra læreverk og 20,2 % fra aviser. Fagbøker og oppslagsverk står for til sammen 13,1 %, og ukeblad for 9,3 %.

Etter det som ellers er opplyst i saken, og det inntrykk voldgiftsrettens medlemmer har ut fra sitt eget kjennskap til forholdene, antar voldgiftsretten at de fotografier som brukes i læreverk, fagbøker og oppslagsverk i stor utstrekning er byråbilder av vekslende opphav, tatt av norske og utenlandske pressefotografer og journalister, tilfeldige amatørfotografer etc. Men nettopp i slike verk støter man også i betydelig utstrekning på fotografier tatt av fotografer som voldgiftsretten vet er medlemmer hos part nr. 1.

Når det gjelder avisene, antar voldgiftsretten at billedmaterialet bare i høyst ubetydelig grad skriver seg fra medlemmer hos part nr. 6. Det samme må langt på vei antas å gjelde for ukeblad.

Voldgiftsretten antar på den annen side at det innenfor gruppen tidsskrifter, litteratur m.v. kan være et ganske stort innslag av bilder fra part nr. 6s medlemmer. Denne gruppen står imidlertid ifølge krysstabellen for bare 5,9 % av kopimassen.

I den utstrekning man kan støtte seg til krysstabellen, får man således i underkant av en tredjedel av kopimassen (aviser og ukeblader) der part nr. 6s medlemmer bare i ubetydelig grad kan antas å være representert, noe over en tredjedel (læreverk, fagbøker og oppslagsverk) hvor representasjonen må antas å være

en god del sterkere, og en relativt liten del (tidsskrifter, litteratur m.v.) hvor representasjonen trolig er ganske betydelig. For de resterende kildegrupper er det etter voldgiftsrettens oppfatning ikke mulig å gjøre seg opp noen begrunnet oppfatning om fotografiernes opphav.

Ser man på medlemsstokkene, er det etter voldgiftsrettens oppfatning grunn til å anta at Norges Fotografforbund har en god del medlemmer hvis fotografier gjennomgående ikke blir brukt i trykte verk, og dermed ikke blir kopiert. På den annen side må man anta at pressefotografenes innsats nettopp normalt resulterer i gjengivelse i trykk. Det samme vil gjelde de fotograferende journalister, men ikke i samme omfang som for de rene pressefotografer. Når det gjelder part nr. 6 antar voldgiftsretten at de tre fjerdedeler som daglig arbeider med fotografi, i stor utstrekning får sine bilder gjengitt i trykt verk.

Beregninger ut fra så løse utgangspunkter kan ikke bli seriøse. Partenes andeler i kopimassen må fastslås rent skjønnsmessig på bakgrunn av en totalvurdering, og voldgiftsretten er kommet til at den del av kopimassen som gjelder fotografier fra part nr. 6s medlemmer kan antas å utgjøre 10-15 % av det hele. Voldgiftsretten har gjort visse beregningsforsøk der den har tallfestet enkelte av de kvantifiseringer som totalvurderingen bygger på. Disse regneforsøk har gitt resultater som har variert mellom ca. 8-9 % og 16 %, og har således ikke avsvekket den skjønnsmessig anslåtte andel på 10-15 %.

Voldgiftsretten har overhodet intet grunnlag for å finne en "riktig" sats innenfor dette spåriet. Den finner da å måtte ta midt på treet, og fastsetter part nr. 6s andel av den totale kopimasse til 12,5 %.

Ved bestilte fotografier vil fotografirettighetene ofte gå over til bestilleren. Etter forholdene må voldgiftsretten anta at dette er mindre vanlig når det gjelder fotografier tatt av

part nr. 6s medlemmer. For det første antar voldgiftsretten at prosenten av bestillingsarbeider her er relativt lav. Og for det annet - og vesentligere - finner voldgiftsretten å måtte gå ut fra at part nr. 6s medlemmer i langt større utstrekning enn norske fotografer under ett vil sørge for å holde igjen eneretten ved uttrykkelig avtale, jfr. fotografilovens §10. Voldgiftsretten finner derfor ikke grunnlag for å foreta noen stor reduksjon av part nr. 6s andel av hensyn til regelen om bestilte fotografier. Det kan være rimelig å anta at en tiendedel av fotografiene her er bestillingsarbeider der fotografen ikke har holdt igjen eneretten, hvilket tilsier at part nr. 6s andel reduseres til 11,25 %.

Voldgiftsretten kommer således til at part nr. 6 tilkommer 11,25 % av fotografandelen, og at part nr. 1 tilkommer 88,75 % av denne andelen. Ut over det som er sagt om de 1,25 % der retten til fotografiet antas å være gått over fra part nr. 6 til bestillere, har voldgiftsretten ikke foranledning til å vurdere i hvilken grad part nr. 1s utgiverorganisasjoner i egenskap av bestillere tilkommer del av fotografandelen.

Når det gjelder utgiverandelen, antar voldgiftsretten at utgivernes tap som følge av fotokopiering av fotografier vil være nokså begrenset. Det kan heller ikke antas at forlagsinnsatsen ved bruk av fotografier er større enn den er for f.eks. mange skjønnlitterære tekster i originalutgave. Voldgiftsretten vil også anta at det i de fleste tilfelle her ikke vil kunne begrunnes noe krav mot forlagene fra samleverkredaktørenes side. Utgiverandelen må etter dette bli å sette relativt lavt. Voldgiftsretten antar at den passende kan settes til 25 %, som forøvrig er den størrelse som er opplyst å ligge til grunn for den utregning part nr. 6 har basert sin påstand på.

Voldgiftsretten kommer etter dette til at part nr. 6 tilkommer 11,25 % av 75 % av det vederlag som er betalt for fotokopiering til papirkopier fra fotografi i 1980-82, dvs. 8,4375 % av det totale vederlag. Hensett til at tallet er

fremkommet på bakgrunn av svært skjønnsmessige anslag, må det bli å avrunde i rimelig grad, og voldgiftsretten setter andelen til 8,5 % av totalvederlaget.

19. Når det gjelder renter av de fra Staten utbetalte vederlagsbeløp, har part nr. 1 nedlagt påstand om at disse fordeles mellom organisasjonene i samme forhold som de tilkjennes andel av de omtvistede vederlagsbeløp. De øvrige parter har ikke tatt til motmøle mot dette, og voldgiftsdom blir å avsi i samsvar med part nr. 1s påstand, dens post 9.
20. For saksomkostningenes vedkommende er det inngått forlik mellom partene, jfr. protokollasjon i rettsboken for hovedforhandlingen den 29. november 1984 og foran her på s. 11. Selv om part nr. 1 og part nr. 3 ikke formelt har trukket sine påstander i saksomkostningsspørsmålet tilbake, må voldgiftsretten anta at dette reelt er skjedd i og med at også disse parter har begjært opplysningen om det inngåtte forlik innført i rettsboken. Voldgiftsretten former derfor ingen konklusjon for så vidt angår saksomkostningene. Det er på det rene at partenes forlik om saksomkostningene gjelder også den del av saken som ble avsluttet ved voldgiftsrettens deldom av 30. oktober 1984.
21. Fastsettelse av voldgiftsrettens honorarer og omkostninger vil bli gjenstand for særskilt avgjørelse.

Voldgiftsrettens dom er enstemmig.

DOMSSLUTNING

1. Av det utbetalte vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skole- og voksenopplæring av dramatikk, lyrikk og sk nnlitter r prosa med unntak av lyrikk med notehefte eller sangbok som kilde, kr. 2.321.356,-, fordeles de følgende poster på følgende måte:
 - a) Vederlaget for norsk dramatikk, lyrikk og sk nnlitter r prosa med originalverk som kilde, kr. 690.242,- fordeles med 75 % av grunnprisvederlaget og hele multiplikatorvederlaget for lyrikk og dramatikk til skribentene ved Norsk Forfatter- og Oversetterfond, og 25 % av grunnprisvederlaget til Kopinor på vegne av de berørte medlemsorganisasjoner.
 - b) Vederlaget for norsk dramatikk, lyrikk og sk nnlitter r prosa fra annen kilde enn originalverk (med unntak av lyrikk med sangbok eller notehefte som kilde), kr. 1.305.077,-, fordeles med 50 % av grunnprisvederlaget og hele multiplikatorvederlaget for lyrikk og dramatikk til skribentene ved Norsk Forfatter- og Oversetterfond, og 50 % av grunnprisvederlaget til Kopinor på vegne av de berørte medlemsorganisasjoner.

2. Av utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skoleverk og voksenopplæring av lyrikk (dikt) med sangbok eller notehefte som kilde, kr. 1.386.841,-, fordeles de følgende poster på følgende måte:
 - a) Vederlaget for norsk lyrikk med sangbok som kilde, kr. 1.246.767,-, fordeles med 50 % av grunnprisvederlaget og hele multiplikatorvederlaget til de sk nnlitter re skribentorganisasjoner ved Norsk Forfatter- og Oversetterfond og Komponistenes Vederlagsfond, for nærmere fordeling etter særskilt avtale mellom disse parter, med 25 % av grunnprisvederlaget til Kopinor på vegne av de berørte medlemsorganisasjoner, og med 25 %

- av grunnprisvederlaget til Komponistenes Vederlagsfond.
- b) Vederlaget for oversatt utenlandsk lyrikk med sangbok som kilde kr. 21.562,-, fordeles med 50 % av grunnprisvederlaget og hele multiplikatorvederlaget til de skjønnlitterære skribentorganisasjoner ved Norsk Forfatter- og Oversetterfond og Komponistenes Vederlagsfond, for nærmere fordeling etter særskilt avtale mellom disse parter, med 25 % av grunnprisvederlaget til Kopinor på vegne av de berørte medlemsorganisasjoner, og med 25 % av grunnprisvederlaget til Komponistenes Vederlagsfond.
3. Av utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skoleverk og voksenopplæring av noter fra annen kilde enn noter, notesamling eller notebok, kr. 1.786.481,-, tilfaller kr. 1.585.370,- Komponistenes Vederlagsfond, og kr. 201.111,- Kopinor på vegne av de berørte medlemsorganisasjoner.
4. Av utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skole og voksenopplæring for lærebok-, fagbok-, og oppgavetekster, kr. 9.676.056,-, fordeles, etter at musikkfaglige tekster med noter, notehefte eller notebok som kilde, kr. 9.676,-, er trukket fra,
- a) Vederlaget for kopiering fra sangbok, kr. 38.704,-, med kr. 9.676 til Komponistenes Vederlagsfond og kr. 29.028,- til Kopinor på vegne av de berørte medlemsorganisasjoner, og
- b) resten av vederlaget, kr. 9.627.676,-, med kr.43.324,50 til Komponistenes Vederlagsfond, og kr. 9.584.351,50 til Kopinor på vegne av de berørte medlemsorganisasjoner.
5. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skole og voksenopplæring av billedkunst (foto av malerier

grafikk, tegning og skulptur), kr. 351.649,-, fordeles slik at multiplikatorvederlaget kr. 175.824,50 og 60 % av grunnprisvederlaget med kr. 105.314,70 - tilsammen kr. 281.139,20 - tilfaller billedkunstnerne v/Norske Billedkunstneres Fagorganisasjon (NBFO), mens 40 % av grunnprisvederlaget med kr. 70.329,80 tilfaller Kopinor på vegne av de berørte medlemsorganisasjoner.

6. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skole og voksenopplæring av tegnede og malte illustrasjoner av ikke-teknisk karakter og fagtegninger, kr. 3.721.523,-, fordeles slik at 60 % av multiplikatorvederlaget med kr. 77.975,40 og 25 % av grunnprisvederlaget med kr. 900.391,-, tilsammen kr. 972.366,40 tilfaller billedkunstnerne v/Norske Billedkunstneres Fagorganisasjon (NBFO), mens 75 % av grunnprisvederlaget med kr. 2.701.173,- og 40 % av multiplikatorvederlaget med kr. 47.983,60, tilsammen kr. 2.749.156,60 tilfaller Kopinor på vegne av de berørte medlemsorganisasjoner.
7. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skole og voksenopplæring av kunsthåndverk (foto), kr. 44.298,- fordeles slik at multiplikatorvederlaget kr. 22.129,- og 60 % av grunnprisvederlaget med kr. 13.289,40, tilsammen kr. 35.438,40. tilfaller kunsthåndverkerne v/Norske Kunsthåndverkere, mens 40 % av grunnprisvederlaget med kr. 8.859,60 tilfaller Kopinor på vegne av de berørte medlemsorganisasjoner.
8. Utbetalt vederlag for kopiering til papirkopier 1980-1982 i skole og voksenopplæring av fotografier, kr. 350.277,-, fordeles med 8,5 % - dvs. kr. 29.774,- til kunstneriske fotografer v/Forbundet Frie Fotografer og 91,5 % - dvs. kr. 320.503,- - til Kopinor på vegne av de berørte medlemsorganisasjoner.

9. Renter av det utbetalte vederlag fordeles mellom organisasjonene i samme forhold som vederlaget.

10. Voldgiftsrettens salær og omkostninger fastsettes i særskilt avgjørelse.

B. Stuevold Lassen
(sign.)

Harald Bjelke
(sign.)

Erik Samuelsen
(sign.)

V O L D G I F T S A V T A L E

Mellom

I Den norske Forfatterforening, Ungdomslitteraturens Forfatterlag, Norsk Dramatikerforbund, Norsk Oversetterforening og Norsk Forfatter- og Oversetterfond;

II Norske Billedkunstneres Fagorganisasjon, Forbundet Frie Fotografer og Norske Kunsthåndverkere;

III Norsk Komponistforening, NOPA, Ny Musikk's Komponistgruppe og Norsk Musikkforleggerforening;

og

IV Kopinor på vegne av Den norske Forleggerforening, Norske Avisers Landsforbund, Den norske Fagpresses Forening, Norsk Ukepresse, Norsk Faglitterær Forfatterforening, Norsk Journalistlag, Norges Fotograf- forbund og Norske Grafiske Designere;

er inngått avtale om at fordeling av kopieringsvederlag som i h.h.t. avtale om fotokopiering i skolen utbetales av Staten for kopiering i årene 1980 - 1982, og som omfattes av punktene 1 - 9 nedenfor, fastsettes ved voldgift:

1. Kopieringsvederlag for norsk og oversatt drama, dikt og skjønnlitterær prosa, i originalutgave og i samleverk, til fordeling mellom Den Norske Forfatterforening, Ungdomslitteraturens Forfatterlag, Norsk Dramatikerforbund og Norsk Oversetterforening, som gjør krav på den andel av kopieringsvederlaget som tilkommer norske skjønnlitterære forfattere og oversettere, på den ene side, og Kopinor, på vegne av Den norske Forleggerforening, Norske Avisers Landsforbund, Den norske Fagpresses Forening, Norsk Ukepresse og Norsk Faglitterær Forfatterforening, som gjør krav på en utgiverandel og en redaktørandel av kopieringsvederlaget, på den annen side.

Den norske Forfatterforening, Ungdomslitteraturens Forfatterlag, Norsk Dramatikerforbund og Norsk Oversetterforening på den ene side og Kopinor som representant for utenlandske forfattere på den annen side, er enige om samtidig å fastlegge ved voldgift hvorvidt vederlaget for kopiering av utenlandsk oversatt skjønnlitteratur tilgodeser også utenlandske rettighetshavere og eventuelt hvordan et slikt vederlag skal forvaltes eller fordeles mellom partene.

2. Kopieringsvederlag for lyrikk med sangbok eller notehefte som kilde

til fordeling mellom Norsk Forfatter- og Oversetterfond som, på vegne av en rekke opphavsmannsorganisasjoner, gjør krav på opphavsmannsandelen, og Komponistenes Vederlagsfond, på vegne av Norsk Musikkforleggerforening, som gjør krav på en musikkforlagsandel og Kopinor på vegne av Den norske Forleggerforening og Norsk Faglitterær Forfatterforening, som gjør krav på en utgiverandel og en redaktørandel.

3. Kopieringsvederlag for noter (med annen kilde enn noter, notesamling eller notebok)

til fordeling mellom Komponistenes Vederlagsfond på vegne av Norsk Komponistforening, NOPA, Ny Musikk Komponistgruppe og Norsk Musikkforleggerforening, som gjør krav på opphavsmannsandelen og en musikkforlagsandel og Kopinor på vegne av Den norske Forleggerforening og Norsk Faglitterær Forfatterforening, som gjør krav på en utgiverandel og en redaktørandel.

4. Kopieringsvederlag for læreboktekster, fagboktekster og oppgavetekster (vedrørende musikk) i sangbok, trykt undervisningsmaterieell, arbeidshefter og faglitteratur til fordeling mellom Komponistenes Vederlagsfond, på vegne av Norsk Musikkforleggerforening, som gjør krav på en utgiverandel og Kopinor, på vegne av Den norske

Forleggerforening og Norsk Faglitterær Forfatterforening, som gjør krav på opphavsmannsandelen, en redaktørandel og en utgiverandel.

5. Kopieringsvederlag for billedkunst (foto av maleri, grafikk, tegning og skulptur)

til fordeling mellom Norske Billedkunstneres Fagorganisasjon, som gjør krav på opphavsmannsandelen, og Kopinor på vegne av Den norske Forleggerforening, Norske Avisers Landsforbund, Den norske Fagpresses Forening, Norsk Ukepresse, Norsk Faglitterær Forfatterforening, Norges Fotografforbund og Norsk Journalistlag (pressefotografer), som gjør krav på utgiverandelen, en redaktørandel og fotografandelen.

6. Kopieringsvederlag for tegnede og malte illustrasjoner av ikke-teknisk karakter og fagtegninger

til fordeling mellom Norske Billedkunstneres Fagorganisasjon, som gjør krav på en opphavsmannsandel og Kopinor, på vegne av Den norske Forleggerforening, Norske Avisers Landsforbund, Den norske Fagpresses Forening, Norsk Ukepresse, Norske Grafiske Designere, Norsk Faglitterær Forfatterforening og Norsk Journalistlag (avistegnere), som gjør krav på utgiverandelen, en redaktørandel og andel i opphavsmannsandelen.

7. Kopieringsvederlag for kunsthåndverk (foto av)

til fordeling mellom Norske Kunsthåndverkere, som gjør krav på opphavsmannsandelen, og Kopinor på vegne av Den norske Forleggerforening, Norske Avisers Landsforbund, Den norske Fagpresses Forening, Norsk Ukepresse, Norsk Faglitterær Forfatterforening, Norges Fotografforbund og Norsk Journalistlag (pressefotografer), som gjør krav på utgiverandelen, en redaktørandel og fotografandelen.

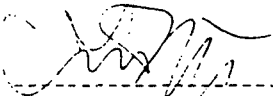
8. Kopieringsvederlag for fotografier

til fordeling mellom Forbundet Frie Fotografer, som gjør krav på andel i fotografandelen, og Kopinor på vegne av Den norske Forleggerforening, Norske Avisers Landsforbund, Den norske Fagpresses Forening, Norsk Ukepresse, Norsk Faglitterær Forfatterforening, Norges Fotografforbund og Norsk Journalistlag (pressefotografer), som gjør krav på utgiverandelen, en redaktørandel og andel i fotografandelen.

Voldgiftsretten, som skal bestå av tre medlemmer, oppnevnes etter avtale mellom partene. Partene er enige om å oppnevne Birger Stuevold-Lassen som formann, dersom han samtykker. De to øvrige medlemmer av Voldgiftsretten oppnevnes av ham etter samråd med partene. Voldgiftsretten behandler og avgjør saken, herunder spørsmålet om saksomkostninger fordelt på organisasjonene, etter reglene i tvistemålslovens kapittel 32.

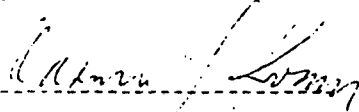
Oslo, den 6. februar 1984

Etter fullmakt av de under
pkt. I nevnte parter:

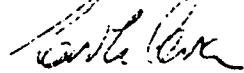
Jon Bing

Etter fullmakt av de under
pkt. III nevnte parter:

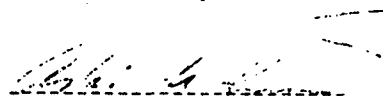
Oddvar S. Kyam

Etter fullmakt av de under
pkt. II nevnte parter:

Erik Ova

Etter fullmakt av de under
pkt. IV nevnte parter:

Astri M. Lund

Skribentenes forhandlingsutvalg:

DEN NORSKE FORFATTERFORENING
NORSKE DRAMATIKERES FORBUND
UNGDOMSLITTERATURENS FORFATTERLAG
NORSK OVERSETTERFORENING

OSLO 1.
Rådhusgata 7
Postboks 327, Sentrum
20. februar 1984

Førsteamanuensis Jon Bing
Niels Juelsgt. 7

OSLO 2

VOLDGIFTSSAK MELLOM DE SKJØNNLITTERERE SKRIBENTORGANISASJONENE
OG KOPINOR

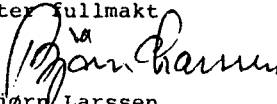
Vi takker for oversendelse av voldgiftsavtale vedrørende fordeling av de statlige vederlag for fotokopiering i skoleverket for årene 1980 - 1982.

Avtalen ble behandlet på møte i Skribentenes forhandlingsutvalg den 8. februar i år og vi finner den helt i overensstemmelse med de fullmakter du tidligere har fått fra de skjønnlitterære skribentorganisasjonene gjennom Skribentenes forhandlingsutvalg til å undertegne en slik avtale.

Vi håper at voldgiftsretten får den sammensetning som en har tatt sikte på ut fra tidligere forhandlingsmøter med Kopinor, med Birger Støevold-Lassen som formann, dersom han samtykker (jfr. voldgiftsavtalens punkt 8).

Vi regner med at du som vår prosessfullmektig tar deg av de praktiske ting i denne forbindelse. Dersom voldgiftsretten ikke skulle få den sammensetning vi har tatt sikte på, regner vi videre med at ~~Asbjørn~~ Lund og du som prosessfullmektig tar kontakt med hver av partene for nærmere drøftinger.

For Skribentenes forhandlingsutvalg
etter fullmakt

Bjørn Larssen
leder

FULLMAKT

Nedenstående organisasjoner gir herved høyesterettsadvokat Oddvar S. Kvam fullmakt til å undertegne voldgiftsprotokoll angående fordeling av vederlag for kopiering i skoleverket m.v.

		
NORSK KOMPONISTFORENING	NOPA	NY MUSIKKS KOMPONISTGRUPPE

Oslo, den 23.1.1984

**NORSK
MUSIKKFORLEGGERFORENING**

Postboks 1499 Viks - Oslo 1

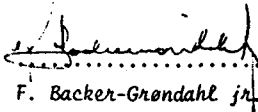
Telefon 332815

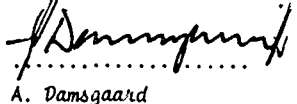
H.r. advokat Oddvar S. Kvam,
Grensen 3
Oslo 1

Oslo, 18. jan. 1984.

Vi gir Dem herved fullmakt til på vår forenings vegne å undertegne
Voldgiftsavtale vedrørende kopieringsvederlag (Utkast 11/1-84.)

NORSK MUSIKKFORLEGGERFORENING

.....
F. Backer-Grøndahl jr.

.....
A. Damsgaard

Vi gir fullmakt til NBFO v/Erik Ova til å representere oss ved inngåelse av voldgiftsavtale og ved forhandlinger i voldgiftsretten i forbindelse med fordeling av vederlag for kopiering i skolene for årene 1980 -1982.

Oslo, 19/1-84

For norske kunsthåndverkere.
Gunder Carlson.

Vi gir fullmakt til NBFO v/Erik Ova til å representere oss ved inngåelse av voldgiftsavtale og ved forhandlinger i voldgiftsretten i forbindelse med fordeling av vederlag for kopiering i skolene for årene 1980 -1982.

Oslo, 19/1-84

Amund N. Aasen
FORBUNDET
FRIE
FOTOGRAFER

FULLMAKT

Daglig leder Erik Ova gis fullmakt til å undertegne voldgifts-avtale mellom de skjønnlitterære skribentorganisasjoner, musikkorganisasjonene, Kopinor og NBFO om fordeling av kopieringsvederlag som i henhold til avtale om fotokopiering i skolen utbetales av Staten for kopiering i årene 1980-1981.

Oslo, 1. februar 1984.

For Norske Billedkunstneres Fagorganisasjon

Dag Skedsmo
styreformann

VOLDGIFTSDOM (DELDOM)
avsagt 30. oktober 1984

- Parter 1. Kopinor på vegne av sine medlemmer (Den norske Forleggerforening, Norske Avisers Landsforbund, Den norske Fagpresses Forening, Norsk Ukepresse, Norsk Faglitterær Forfatterforening, Norsk Journalistlag, Norsk Redaktørforening, Norges Fotografforbund og Norske Grafiske Designere)
Prosessfullmektig: Advokat Astri M. Lund.
2. Den norske Forfatterforening, Ungdomslitteraturens Forfatterlag, Norsk Dramatikerforbund, Norsk Oversetterforening og Norsk Forfatter- og Oversetterfond.
Prosessfullmektig: Førsteamanuensis dr. jūris Jon Bing.
3. Norsk Komponistforening, Nopa, Ny Musikk's Komponistgruppe og Norsk Musikkforleggerforening.
Prosessfullmektig: Høyesterettsadvokat Oddvar S. Kvam.

Voldgiftsrett: Dosent Birger Stuevold Lassen, formann,
Høyesterettsadvokat Harald Bjelke,
Høyesterettsadvokat Erik Samuelson.

Saken gjelder: Fordeling av vederlag utbetalt av Staten for fotokopiering til papirkopier av opphavsrettslig vernet materiale i skoleverk og voksenopplæring i årene 1980-1982.

Det er oppstått tvist mellom de ovennevnte parter og ytterligere tre parter (4. Norske Billedkunstneres Fagorganisasjon, 5. Norske Kunsthåndverkere og 6. Forbundet Frie Fotografer, alle med høyesterettsadvokat Erik Ova som prosessfullmektig) om fordelingen av det vederlag

Staten har betalt for fotokopiering i skolen m.v. for årene 1980-1982. Ved voldgiftsavtale av 6. februar 1984 er samtlige parter blitt enige om å henskyte tvisten til avgjørelse ved voldgift. I voldgiftsavtalen er dosent Birger Stuevold Lassen oppnevnt som voldgiftsrettens formann, og bemyndiget til å oppnevne de to øvrige medlemmer av voldgiftsretten etter samråd med partene. Han har i samsvar med dette oppnevnt høyesterettsadvokatene Harald Ejelke og Erik Samuelson som medlemmer av voldgiftsretten.

Under saksforberedelsen har man funnet at det vil forenkle behandlingen og avgjørelser av fordelingen av vederlaget om det på forhånd er klarlagt om utenlandske opphavsmenn har krav på noen del av dette. Spørsmålet berører bare partene 1-3 i saken. På denne bakgrunn har partene etter forslag fra voldgiftsretten, i saksforberedende voldgiftsrettsmøte den 24. september 1984, samtykket i at dette spørsmål avgjøres ved deldom forut for hovedforhandlingen i selve hovedsaken. Det ble samtidig oppnådd enighet om at spørsmålet om utenlandske opphavsmenns krav skulle prosederes for voldgiftsretten av prosessfullmektigene for partene 1 og 2, mens part nr. 3 på forhånd vedtok deldommen som bindende for seg.

Hovedforhandling i deldoms-saken ble holdt 23. oktober 1984. Partene 1 og 2 møtte ved sine prosessfullmektiger, og det ble foretatt slik dokumentasjon som rettsboken viser.

Sakens bakgrunn:

Ved midlertidig lov om fotokopiering o.l. av vernede verk til bruk i undervisningsvirksomhet av 8. juni 1979 nr. 40 ble det gitt regler om adgang til å kopiere åndsverk m.v. til bruk i undervisningsvirksomhet. Etter lovens § 1, jfr. § 3, gis det en såkalt avtalelisens: Når det foreligger avtale som gir rett til kopiering med "organisasjon som representerer en vesentlig del av norske opphavsmenn på området", kan slik kopiering som avtalen tillater skje også av verk m.v. som rettighetshavere på området som ikke er tilsluttet vedkommende organisasjon har retten til. Forholdet blir således at kopiering av verk m.v. av organisasjonens medlemmer skjer i kraft av den

inngåtte avtale, mens kopiering av ikke-medlemmers verk m.v. skjer i kraft av en tvangslisensordning som utløses i og med etableringen av avtale med organisasjon som nevnt.

Loven trådte i kraft 1. januar 1980, i henhold til kgl. resolusjon av 14. desember 1979. Lovens § 5 bemyndiger imidlertid Kongen til å gi nærmere regler om lovens virkeområde, og med hjemmel i denne bestemmelse ble det i kgl. resolusjon av 14. desember 1979 bestemt at loven får anvendelse bare på -

- 1) verk som er skapt av norsk statsborger eller av person som er bosatt her i riket,
- 2) verk som er utgitt første gang her i riket, eller er utgitt samtidig her og i et annet land; samtidig utgivelse anses å ha funnet sted når verket utgis her i riket innen 30 dager etter første utgivelse".

Begrunnelsen for denne begrensningen i lovens virkeområde er ifølge Ot. prp. nr. 54 for 1978-79 dels usikkerhet med hensyn til Norges konvensjonsforpliktelser på det opphavsrettslige område, og dels at lovreguleringen ble gjort midlertidig. Det ble fremhevet at man var klar over de praktiske ulemper ved begrensningen, og pekt på at ordningen ville "by på praktiske avgrensingsproblemer og er uheldig ved at den hindrer bruk av kopier fra verk^odet kan være av betydning å bruke i skolen, dersom disse har utenlandske opphavsmenn" (s. 1, jfr. s. 11 flg.).

I mai 1980 ble det så inngått en avtale "om fotokopiering o.l. av opphavsrettslig beskyttet verk i undervisningsvirksomhet i perioden 1. januar 1980 - 31. desember 1981, og om vederlag for fotokopiering o.l. som er skjedd i tidligere år" mellom Staten på den ene siden og 24 rettighetshaverorganisasjoner (deriblant samtlige de rettighetshaverorganisasjoner som er parter i nærværende sak) på den annen side.

Avtalen omfattet ifølge sin § 2 "kopiering fra publikasjon som medlem av organisasjon som har sluttet seg

til denne avtale, har rett til å samtykke til kopiering fra ... ". Derne hadde ellers bestemmelser bl. a. om hvilke undervisningsinstitusjoner som skulle ha kopieringsrett, om hvem som kunne fremstille og bruke kopiene etc., og om begrensninger i kopieringsretten. I § 20 ble det bestemt at Staten skal betale vederlag "for den kopiering som gjøres lovlig gjennom denne avtale og for kopiering som gjøres lovlig gjennom avtålelisensreglene i midlertidig lov av 8. juni 1979 nr. 40 (om) fotokopiering o.l. av vernetede verk til bruk i undervisningsøyemed". Det ble fastsatt en pris pr. kopiside, men samtidig bestemt at det for visse kopier, bl.a. for kopier av lyrikk, skulle betales et høyere vederlag, som fremkom ved at sideprisen skulle multipliseres med 2, 5, 100 eller 200 i henhold til nærmere regler.

Det antall kopier det skulle betales for, var ikke klart da avtalen ble inngått. Det forelå en statistisk undersøkelse, men man var enige om å foreta en ny slik, for å få grunnlag "for å anslå omfanget av den kopiering det skal betales vederlag for i 1980 og 1981 og i rimelig tid framover" (§ 18, jfr. også § 23).

På grunnlag av disse bestemmelsene i avtalen ble det nedsatt et Statistikkutvalg, med representanter for avtalepartene og Statistisk Sentralbyrå. Dette utvalget forberedte en undersøkelse av kopieringsmassen ved 200 skoler, som ble gjennomført av Statistisk Sentralbyrå og fremlagt i byråets rapport 82/35 Undersøkelse om kopiering i skoleverket 1981/82 (nedenfor kalt Undersøkelsen).

Statistikkutvalget aksepterte Undersøkelsens tabeller 13 og 14 om kopiernes relative fordeling på stoff og på kilde, men fant at det måtte foretas en korreksjon av kopieringsvolumet. Statistisk Sentralbyrå var kommet frem til et totalt kopieringsvolum på ca. 120 mill. kopier. Etter en ny undersøkelse - den såkalte telleverksundersøkelsen - fant man at et riktigere kopitall var ca. 213 mill. kopier, hvortil kom ca. 3 mill. kopier innenfor voksenopplæring. Den vederlagsberettigede andel av dette ble satt til ca. 79 mill. kopisider.

På dette grunnlag har Staten betalt en samlet sum på kr. 24 701 921,- for såkalte "papirkopier" fremstilt i årene 1980-1982. Tvisten mellom partene gjelder fordelingen blant dem av en del av denne summen, og det spørsmål som skal avgjøres ved deldom, er om utenlandske rettighetshavere har krav på andel ved fordelingen.

Partene er enige om at det ikke skal betales for kopiering av "rent utenlandske verk", dvs. verk som ikke er bearbeidet eller oversatt av norsk opphavsmann. De er videre enige om at vederlaget som er betalt inkluderer vederlag for bearbeidelser i snevrere forstand, som arrangementer, gjendiktninger o.l. Tvisten gjelder de egentlige oversettelser, der et utenlandsk verk foreligger i norsk språkdrakt, og kopieres i slik versjon. Partene er enige om at dette innebærer at tvisten kun gjelder vederlag for tekster.

Det er videre enighet om at kopieringsloven av 1979 ikke gjelder i forholdet til utenlandske opphavsmenn, og at avtalen mellom organisasjonene og Staten av 1980 heller ikke direkte gjelder i forholdet til utenlandske opphavsmenn. En konsekvens av dette er at avtalelisensen ikke gjelder overfor disse opphavsmenn, og det er for så vidt enighet mellom partene om at kopiering av verk av utenlandske opphavsmenn dermed er ulovlig uten samtykke fra vedkommende opphavsmann.

Partene er endelig enige om at det materiale som foreligger fra Statens side ikke gir grunnlag for entydige slutninger om hva Staten mener å ha betalt for, når det gjelder verk av utenlandske opphavsmenn. De uttalelser fra Statens side som foreligger om dette er sprikende og til dels forvirrende, jfr. nedenfor under voldgiftsrettens bemerkninger. Partene er imidlertid enige om at ingen av dem overfor Staten har påtatt seg noen rettslig bindende forpliktelse til å dekke krav fra utenlandske opphavsmenn hvis verk er blitt kopiert i undervisningsinstitusjoner m.v. som går inn under avtalen av 1980.

Part nr. 1 har fremholdt at parten under forhandlingene forut for avtalen med Staten riktignok ikke fremmet krav om vederlag til utenlandske opphavsmenn. Dette skyldtes at parten, som da var nyetablert, ennå ikke hadde fullmakter til å opptre på utenlandske opphavsmenns vegne.

Parten har imidlertid fra første stund av hevdet som sitt standpunkt at vederlag for utenlandsk stoff oversatt til norsk også må gå til utlandet. Parten har videre fremholdt at når utenlandske verk ble holdt utenfor avtalen, skyldtes dette at slik kopiering ikke kunne skje lovlig. Det var ikke tanken at utenlandske opphavsmenn ikke skulle utbetales vederlag der hvor deres verk likevel ble kopiert.

Parten har etter hvert etablert gjensidighetsavtaler med tilsvarende organisasjoner i en rekke land, og det er bl.a. på grunnlag av slike avtaler at parten nå krever seg tilkjent andel for kopiering av utenlandske opphavsmenns verk.

Antall kopier som ifølge Undersøkelsen var tatt av verk rubrisert som "utenlandsk oversatt til norsk" ble etter diskusjon mellom partene og Staten tatt med i det kopitall som danner vederlagsgrunnlaget. Når Staten selv om avtalelisensen ikke hjemler rett til å kopiere utenlandske verk, således ved det etterfølgende oppgjør likevel har betalt full kopisidepris for oversatt utenlandsk materiale, viser dette etter partens mening at Staten dermed også har betalt for de utenlandske rettighetene. I den informasjon - det rundskriv og den plakate - som Staten sendte ut til skolene, er det da heller ikke presisert at avtalen og avtalelisensen ikke gir rett til å kopiere fra utenlandsk vernet verk oversatt til norsk.

Det dreier seg her om betaling for en ulovlig kopiering. Parten aksepterer på vegne av de utenlandske opphavsmenn som parten nå representerer, at vederlag på linje med det som norske opphavsmenn får, er en tilstrekkelig kompensasjon for den ulovlige kopieringen som fant sted i 1980-1982.

Partens krav på vegne av de utenlandske opphavsmenn om andel av vederlaget for kopiering av oversatte verk, støttes også på reglene i Bernkonvensjonen og Verdenskonvensjonen. Staten er etter disse konvensjonene forpliktet til å gi utenlandske opphavsmenn som har krav på vern etter konvensjonene nasjonal behandling, dvs. like god behandling som norske opphavsmenn. Dette innebærer etter partens oppfatning at Staten er forpliktet til å sørge for lik behandling de facto, og dermed til å gi utenlandske opphavsmenn kopierings-

vederlar på linje med no ske opphavsmenn.

Staten har ønsket en totallesning av kopieringsadgangen i skolen. Den har i den anledning gått inn på en avtale som gir skolene m.v. rett til å kopiere oversatt litteratur. Et samtykke fra oversetterne ved deres organisasjon er her ikke nok. Verket i oversatt versjon kan ikke utnyttes uten samtykke fra så vel originalopphavsmannen som oversetteren. Når Staten da åpenbart har antatt at man løste problemene med den oversatte litteratur gjennom avtalen, må meningen ha vært at Staten gjennom utbetalingen av globalsummen til organisasjonene har ment også å betale erstatning for den ulovlige kopiering av utenlandske verk som skjer når man kopierer verket i oversatt versjon uten originalopphavsmannens samtykke. Lovens og avtalens begrensning til norske verk berører derfor bare kopieringens lovlighet, og kan ikke tillegges vekt ved vederlagsfordelingen.

Parten oppfatter det slik at den på denne bakgrunn ikke selv kan beholde hele det vederlag som utbetales til den. Forleggerne kan ikke beholde kopieringsvederlaget uten å avstå noen del av det til de utenlandske forfattere hvis verk er blitt kopiert uten at de har gitt samtykke til kopieringen.

Endelig kan Staten etter partens oppfatning være erstatningsansvarlig for den ulovlige kopiering av utlendingers verk som fent sted. Staten har i sitt rundskriv og sin plakat til undervisningsinstitusjonene ikke gjort det klart nok at utenlandske verk ikke var omfattet av kopieringsadgangen. Ved denne forsømmelse, og ved å gå inn i avtalen med organisasjonene, kan Staten ha pådrøtt seg et medvirkningsansvar.

Part nr. 1 har nedlagt slik påstand

Det av Staten utbetalte vederlag for skolekopiering i 1980-1982 omfatter vederlag til utenlandske skribenter for kopiering av utenlandsk litteratur i norsk oversettelse.

Part nr. 2 har fremholdt at avtalen mellom organisasjonene og Staten av 1980, sett på bakgrunn av loven av 1979 med forskrifter, setter rammene for hva Statens vederlag er

betsling for. Utlendingers rettigheter faller utenfor disse rammer.

Det er riktignok så at part nr. 1 nå representerer utenlandske rettighetshavere, men dette var ikke tilfellet da avtalen ble inngått, og avtalen er ikke endret. De avtaler part nr. 1 har inngått og fremlagt identifiserer dessuten ikke hvem som representeres; det er intet opplyst om f.eks. hvor stor andel av vedkommende utlands opphavsmenn som representeres av organisasjonen. De utenlandske organisasjonene kan heller ikke antas å representere f.eks. opphavsmenns arvinger.

Part nr. 2 bestrider ikke at det i det statistiske materiale som danner grunnlag for vederlagsberegningen også er medregnet ulovlige kopier. Tanken var ikke å finne det nøyaktige tall for alle kopieringssituasjoner, for så å summere tallene. Tanken var å finne grunnlag for å fastsette et totalvederlag, og organisasjonene hadde naturlig nok ingen sterk oppfordring til å være påpasselige med at ulovlige kopier da ikke ble regnet med. Som følge av dette er det i beregningsgrunnlaget for det totale vederlag regnet med ulovlige kopier i atskillig utstrekning - ikke bare kopier av utenlandske verk, men også kopier av norske verk utenfor de rammer avtalen av 1980 satte. Men utbetalingen fra Staten innebar ingen godkjenning av slik kopiering. Det kan ikke hevdes at det ble betalt vederlag for annet enn den lovlige kopiering. Lov og avtale setter fortsatt rammene, og det forhold at det fremtrer som ønskelig å betale vederlag også til utenlandske opphavsmenn kan ikke endre dette.

Part nr. 2 har nedlagt slik påstand:

Avtalen om, og det av Staten utbetalte vederlag for, skolekopiering i 1980-1992 omfatter ikke vederlag til utenlandske skribenter for kopiering av utenlandsk litteratur i norsk oversettelse.

Voldgiftsretten skal bemerke:

Det antas i norsk rett å være på det rene at opphavsrettslovens § 11 ikke hjemler f.eks. kopiering av et vernet verk

for utdeling til samtlige elever i en skoleklasse e.l., se f. eks. Den nordiske opphavsrettslovkomitéens innstilling Upphovsrätt I, NU 21/73 s. 68. Det er på denne bakgrunn klart at en vesentlig del av den kopiering som fant sted i norske skoler m.v. før avtalelisensen i loven av 1979 ble virksom, var i strid med norsk lov. Det er dermed også klart at en vesentlig del av den kopiering som fortsatt måtte finne sted uten å være omfattet av avtalen eller avtalelisensen, vil være ulovlig dersom ikke opphavsmannens samtykke er innhentet.

Avtalen av mai 1980 er etter sin ordlyd klar nok når det gjelder hva slags kopiering den - og dermed avtalelisensen - legaliserer. Voldgiftsretten viser her til det som er sitert fra §§ 2 og 20 foran på s. 3 og 4. Det sies her klart at avtalen gjelder kopiering fra publikasjon som medlem av en organisasjon som er avtalepart har retten til, og at Staten skal betale vederlag for slik kopiering som avtalen og avtalelisensen legaliserer. Sammenholdt med den kgl. resolusjon av 14. desember 1979 om kopieringslovens virkeområde, kan dette etter voldgiftsrettens oppfatning ikke forstås på annen måte enn at vederlaget betales for den lovlige kopiering som skjer med hjemmel i avtalen og avtalelisensen.

Partenes medkontrahent - Staten - har til dels anført andre synsmåter her. Voldgiftsretten må imidlertid si seg enig med partene i at Statens uttalelser i dette spørsmål må betegnes som sprikende og forvirrende:

Ifølge referatet fra møte i Statistikkutvalget 11. mai 1983 uttalte Statens representant at "kopiering av utenlandsk stoff ikke går inn under den nåværende avtale".

Med brev av 31. mai 1983 meddelte advokat Astri M. Lund, på vegne av Kopinor, Kultur- og vitenskapsdepartementet at det hvis vederlag skulle betales til Norsk Oversetterforening for kopiering av oversatt, vernet skjønnlitteratur, måtte de utenlandske opphavsmenns interesser sikres. Departementet forela saken for Oversetterforeningen, som i brev av 4. august 1983 meddelte at foreningen representerte de norske oversetternes rettigheter, og anså spørsmålet om hvilke

andre rettigheter som var berørt som seg uvedkommende. Departementet svarte deretter i brev av 25. august 1983 at "Norsk Oversetterforening er part i kopieringsavtalen for skolen. Det er likevel klart at avtalen ikke omfatter utenlandske rettighetshavere. Staten ser det derfor slik at forutsetningen for utbetaling til oversetterne for oversatt litteratur er at de tar ansvaret for eventuelle andre rettighetshavere vedrørende den kopiering det gjelder."

Den 3. oktober 1983 fremholder Staten i et brev til John-Willy Rudolph, Kopinor, at det er "Enighet om at utenlandske rettigheter ligger utenfor" avtalen.

I referat fra Statistikkutvalgets møte 10. oktober 1983 heter det under punkt 9. Utenlandske opphavsmenn:

"Sunde (representant for staten) sa at det ikke er inngått lisens for utenlandske opphavsmenn, men det er en forutsetning at betalingen til oversetterne også innbefatter eventuelt vederlag til utenlandsk opphavsmann. Protokollen ble enstemmig akseptert med følgende bemerkning: Avtalen gjelder der hvor norske opphavsmenn har hele eller deler av rettighetene."

Den 10. februar 1984 meddelte advokat Astri M. Lund i brev til Kultur- og vitenskapsdepartementet at voldgiftsretten i nærværende sak skulle ta stilling til spørsmålet om noe av det vederlag som var betalt kunne anses som vederlag for kopiering av verk med utenlandsk rettighetshaver. Til dette svarte departementet i skriv av 8. mars 1984 bl.a. at "Det har fra statens side vært en forutsetning i kopieringsforhandlingene at vederlaget skulle innebære frikjøp av alle opphavsrettigheter knyttet til de aktuelle verk, også for eventuelle utenlandske rettighetshavere. Det er derfor, sett fra statens side, ingen grunn for voldgiftsretten til å ta opp spørsmålet om alle rettigheter er medregnet i avtalen eller ikke, i den grad spørsmålet forutsettes å kunne innebære økte uttellingene fra statens side."

I et nytt brev av 15. mai 1984 korrigerer imidlertid Staten det som her var uttalt: "Staten har i et brev av 8. mars d.å. oppgitt at det utbetalte vederlag for skolekopi-

eringen skulle innebære frikjøp av alle opphavsrettigheter knyttet til de aktuelle verk, også eventuelle utenlandske rettighetshavere. Ved en inkurie er det ikke presisert at avtalen bare gjelder lovlig kopiering, slik at det bare er betalt til de rettighetshavere som har gitt samtykke til kopieringen. At staten har akseptert full kopsidepris for alt utenlandsk materiale, skyldes manglende oversikt over hvor mye av det oversatte og bearbejdede materialet det er gitt samtykke til."

Det er en åpenbar ny inkurie når det i dette siste brevet uttales, at det bare er ytet vederlag til de rettighetshavere som har gitt samtykke til kopieringen. Vederlaget omfatter helt åpenbart også kopiering som skjer med grunnlag i avtalelisensen. Men selv om man korrigerer for denne inkurien, blir det svært vanskelig i den fremlagte dokumentasjon å finne noen klar holdning fra Statens side når det gjelder tolkningen av avtalen på dette punkt, og når det gjelder spørsmålet om hva Statens utbetaling av Staten er forutsatt å være vederlag for.

Voldgiftsretten finner etter dette at de uttalelser som foreligger i saken fra Statens side ikke er egnet til å belyse det spørsmål som foreligger til avgjørelse.

Det forhold at det i det statistiske grunnlag er regnet med de oversatte verk, kan ikke føre til tilsidesettelse av avtalens klare ord. Voldgiftsretten peker her på at disse verk måtte regnes med av hensyn til det vederlag oversetteren skulle ha, og som skulle dekkes under avtalen. Hvis man ikke hadde regnet med oversettelsene, ville man utelukket et stort antall kopier som gikk inn under avtalen og avtalelisensen.

Vederlaget per kopside er fastlagt i avtalen uten forbehold om at vederlaget skulle deles eller reduseres e.l. der hvor det også var utenlandsk rettighetshaver. Skulle slik deling eller reduksjon kunne kreves, måtte dette i tilfelle ha vært etterfølgende akseptert av samtlige berørte parter i avtalen. Statens uttalelser i forbindelse med arbeidet i Statistikkutvalget om at det var en forutsetning "at betalingen til oversetterne også innbefatter eventuelt vederlag

til utenlandsk opphavsmann", kan heller ikke av den grunn tillegges vekt.

Det eneste moment som kan anføres til støtte for det standpunkt at avtalen indirekte gir utenlandske opphavsmenn et krav på vederlag, synes da å være dette: Uten at forholdet til de utenlandske rettighetshavere var ordnet, ville kopiering av oversatte verk praktisk sett være umulig å foreta på lovlig måte, til tross for at vederlag til de norske oversetterne ble betalt av Staten. Det ligger noe av et tankekors i dette at avtalen tilsikrer oversetterne et vederlag for kopiering, uten at det samtidig foretas noe som helst for å fritta skolene for den umulige oppgave å innhente sentykke fra den utenlandske opphavsmann til originalverket i det enkelte tilfelle. Det kan for så vidt sies at det da ytes vederlag til oversetterne for en ytelse som for Staten er praktisk sett verdiløs.

Dette forhold kan imidlertid ha andre forklaringer. Avtalen kom i stand under tidsnød, og det er vel mulig at dette problemet har vært oversett - eller har vært fremme, men glemt igjen før avtalen var ferdigforhandlet. Det kan også tenkes at man har lagt liten vekt på spørsmålet, ut fra tanker om at utenlandske opphavsmenn neppe ville reise krav: Individuelle fremstøt fra slike opphavsmenn vil åpenbart bare i unntakstilfelle kunne føre frem, idet problemene med å bevise at det enkelte verk har vært kopiert normalt vil være uløselige. Det fantes på det tidspunkt da avtalen ble forhandlet ingen norsk organisasjon som kunne representere de opphavsmennene det her gjelder - Kopinor ble stiftet våren 1980, og hadde sitt første styremøte to-tre måneder etter at avtalen var undertegnet.

Voldgiftsretten finner på denne bakgrunn at det nevnte moment ikke kan berettige til en tolkning av avtalen i strid med dens helt klare ord.

I denne situasjon kan det heller ikke sees å være grunnlag for å anse en del av det av Staten betalte vederlag som en erstatning til utenlandske opphavsmenn for ulovlig kopiering av deres verk. Voldgiftsretten er riktignok enig med part nr. 1 i at det rundskriv og den plakat som Staten

sendte ut til skolene m.v. med informasjon om kopieringsavtalen og avtalelisensen på en helt annen måte enn skjedd burde ha aksentuert at ordningen ikke berettiget til kopiering av utenlandske verk i norsk oversettelse. De eventuelle konsekvenser for Staten av dette, kan imidlertid ikke trekkes inn i nærværende sak. For den sakkundige leser er det intet i rundskrivet eller plakaten som indikerer at Staten har ment at avtalen omfattet også utenlandske verk i norsk oversettelse. Og om man ville anta at Staten ved sin utilstrekkelige informasjon til skolene har forårsaket et ulovlig kopiering av utenlandske verk har funnet sted, så kan dette ikke få betydning for fordelingen av det vederlag som etter avtalen betales for den lovlige kopiering.

Voldgiftsretten kan heller ikke se at henvisninger til Bernkonvensjonen og/eller Verdenskonvensjonen kan underbygge krav om andel i det utbetalte vederlag for utenlandske opphavsmenn. Rent rettslig er det vel helst slik at loven av 1979, som er grunnlaget for avtalen, fratar opphavsmennene rettigheter, ved å erstatte deres individuelle rett til å nekte eller gi samtykke, med en avtalelisens og en ordning med kollektivt vederlag. Det er bl.a. slike betraktninger som er årsak til at loven er begrenset til å gjelde overfor norske verk. De facto er nok situasjonen en annen, slik som fremholdt av part nr. 1. De norske opphavsmenn får et vederlag, om enn kollektivt, mens de utenlandske opphavsmenn henvises til den nokså umulige oppgave å forfølge krenkelsene og å innkreve sine erstatninger ved søksmål mot de enkelte lovovertredere. Det kan imidlertid etter voldgiftsrettens oppfatning ikke hevdes at konvensjonenes krav om nasjonal behandling pålegger en folkerettslig forpliktelse for konvensjonsstatene til i enhver henseende å sørge for en de facto likestilling med det egne lands borgere. Og om man ville hevde dette, måtte det etter voldgiftsrettens oppfatning tas opp overfor den norske stat via de vanlige folkerettslige kanaler. Voldgiftsretten kan ikke se at et slikt

prinsipp om de facto likestilling - om det kunne oppstilles - kunne gis gjennomslag overfor en klar avtale mellom Staten og opphavsmannsorganisasjonene om vederlag for lovlig kopiering av norske verk.

Voldgiftsretten har full forståelse for det syn part nr. 1 har hevdet når det gjelder ønskeligheten av at det betales vederlag eller erstatning til de utenlandske opphavsmenn for den ulovlige kopiering av deres verk, og når det gjelder den vanskelige situasjon norske forleggere vil føle seg satt i når slikt vederlag eller slik erstatning ikke utgår. Men disse forhold kan, etter voldgiftsrettens oppfatning, ikke føre til at man fraviker de klare rammer avtalen, lest på bakgrunn av loven og forskriftene, setter for hva som kjøpes og hva som det betales for.

Voldgiftsretten er således kommet til at part nr. 2 må gis medhold i sin påstand.

For så vidt angår saksomkostningsspørsmålet har voldgiftsretten under hovedforhandlingen med partenes tilslutning besluttet å utsette avgjørelsen til den dom som avslutter hele saken, jfr. tvistemålslovens § 179, 1. ledd, 3. punktum.

Voldgiftsrettens dom er enstemmig.

Det avses slik

d e l d o m

Avtalen om, og det av Staten utbetalte vederlag for, skolekopiering i 1980-1982, omfatter ikke vederlag til utenlandske skribenter for kopiering av utenlandsk litteratur i norsk oversettelse.

Harald Bjellke *B. Stuevold Lassen* *Eirik Jansen*

Fotokopiens økthet attesteres

B. Stuevold Lassen
B. Stuevold Lassen
dosent i rettsvitenskap